

T U R U L

A Magyar Történelmi Társulat,
a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára
és
a Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság
Közlönye

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG MEGBÍZÁSÁBÓL SZERKESZTI

RÁCZ GYÖRGY főszerkesztő

DEBRECZENI-DROPPÁN BÉLA, KOVÁCS ELEONÓRA KÖRMENDI TAMÁS,
LACZLAVIK GYÖRGY, NEUMANN TIBOR, SOÓS ISTVÁN

BUDAPEST
KIADJA A MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁRSULAT
SZERKESZTŐSÉG: MAGYAR NEMZETI LEVÉLTÁR
ORSZÁGOS LEVÉLTÁRA

MMXVIII

TARTALOM

1. Kisebb cikkek, adattárak

KISS GERGELY: IV. Béla két okleveléről	1
C. TÓTH NORBERT: Erdődi Bakóc Tamás érsek rokonsága. (Rekonstrukciós kísérlet)	8
SCHMIDT ANIKÓ: Az Országos Levéltár Magánlevéltárak és Gyűjtemények főosztályának 2017. évi gyűjtőköri tevékenysége	31

2. Könyvismertetés

Thoroczkay Gábor: Ismeretlen Árpád-kor. Püspökök, legendák, krónikák. (ism. SZŐCS TIBOR)	34
Szűcs Tibor: Damus pro memoria oklevelek. (ism. KÖRMENDI TAMÁS)	35
Timár Péter: A Győr nembeli Szerdahelyi család története, birtokai és okmánytára. (ism. JANKOVICH B. DÉNES)	36

3. Hírek, beszámolók

A Rakovszky-Jeszenszky iratgyűjtemény (ism. RÁCZ GYÖRGY–SZAKÁCS ANNAMÁRIA)	39
Beszámoló a 27. Zászlótudományi Világkongresszusról (ism. SZEKERES ATTILA ISTVÁN)	39
A Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság 2018. II. félévi programjai	38

TURUL

XCI. évfolyam

2018. 1. füzet

A Szerkesztőség címe: 1014 Budapest, Bécsi kapu tér 2–4.

turul@mnl.gov.hu

Szerkesztőbizottság:

PANDULA ATTILA, REISZ T. CSABA, C. TÓTH NORBERT

Tördelés:

SOMOGYI GYULA

Nyomdai munkák:

Kódex Könyvgyártó Kft.

Felelős vezető: MAROSI ATTILA

ISSN 1216–7258

A megjelenést támogatták:

Nemzeti Kulturális Alap

archívum

Magyar Nemzeti Levéltár
Országos Levéltára

KISS GERGELY
IV. Béla két okleveléről*

Néhány nap különbséggel két, tartalmilag egymást kiegészítő oklevél hagyta el IV. Béla kancelláriáját 1240 márciusában. Mindkettőt Budán állították ki, az egyiket 1240. március 17-én, a másikat négy nappal később. A két diploma közül a magyar kutatás a másodikat ismeri. Megtaláljuk a magyar királyok okleveleinek kritikai regisztrum-kiadásában, ahol Szentpétery Imre, mint minden esetben, közölte az eredeti lelőhelyét, a teljes és kivonatos kiadások adatait.¹ Információi szerint ennek az oklevélnek az eredetije Zircen lehetett, ami lényegében Fejér Györgynek a megjegyzésére megy vissza. Ő maga ugyanis a szöveget abból az eredeti példányból adta közre, amelyet a zirci apát bocsátott a rendelkezésére.² Szentpétery apparátusában hivatkozott Óvári Lipót azon megjegyzésére, miszerint az oklevélről másolat készült, amely a párizsi Bibliothèque Nationale-ban őrzött ún. Duchesne-gyűjteményben maradt fenn. A kérdéses gyűjteményről Óváry közlése³ alapján azonban nehézkes lenne a kérdéses másolatot beazonosítani, mert ő csak a *collectio* nevét adta meg. Szentpétery-nél a 63. kötet és a 39-es folio szám szerepel, amelyet azonban biztosan nem Óvárytól vett, sokkal inkább az általa is idézett egyik kiadásból, a Zimmermann-Werner-féle közlésből. Itt – helyesen – a 139-es szám szerepel.⁴ Az adatot ellenőrizhetjük a már említett francia gyűjtemény inventáriumban, ahol a fol. 39 nem is szerepel tételesen. A fol. 22-től induló tartalmi egység a nevers-i egyház *chartulariuma*, és nehéz lenne elképzelni, hogy ebben helyet kapott volna egy magyar vonatkozású, citeaux-i érintettségű oklevél másolat. Ugyanitt azonban a 138–140. foliók között olvashatók

a jeles ciszterci apátság egyes privilégiumainak másolatai.⁵ A kérdéses másolat ellenőrzése során kiderült, hogy André Duchesne a 138^r és 139^v foliók között összesen 13 dokumentum másolatát adta közre az 1170 és 1240 közötti évekből. Ezek többsége tartalmi kivonatban szerepel, így különösen becses, hogy Béla király jelen írásban 1240/II. szám alatt közölt oklevelét *in extenso* tette közkinccsé a neves 17. századi francia tudós. Az itt olvasható szövegben a dijoni eredetihez képest vannak eltérések, ezek azonban a Fejér-féle és az erdélyi száz tudósok,⁶ ill. Densusanu⁷ által közöltektől jellemzően eltérnek, és részben arra vezethetők vissza, hogy a francia tudósnak meggyűlt a baja magyar helynevekkel, részben arra, hogy pályatársaihoz hasonlóan, a saját korának felfogása szerint Duchesne is csekély ortográfiai változtatásokat tett a másolásakor.⁸

A Fejér szerint egykor Zircen őrzött eredeti jelenlegi holte ettől sajnos még továbbra is homályba vész. Azt teljesen valószínűtlennek tekinthetjük, hogy Duchesne a 17. század elején egy magyarországi eredetiről készített volna másolatot. Forrása minden bizonnyal egy Burgundiában, Cîteauxban fellelhető eredeti lehetett.⁹ A királyi adományról a ciszterci rendi általános káptalan költségei kapcsán röviden kitért Békefi Remig is, aki a pilisi apátságról írt monográfiájában utalt a zirci levéltárban található eredetire.¹⁰ Az 1240. március 21-én kelt királyi oklevél Zimmermann-Werner-féle kiadásának jegyzetapparátusában viszont van egy utalás az egykori zirci oklevélre. E szerint a kiadás elkészítésének idején,

* A szerző kutatásait az MTA-DE „Lendület” Magyarország a középkori Európában kutatócsoport, valamint a NKFIH NN 124763 projekt támogatta.

¹ Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke. I–II/4. (Ed. Szentpétery Imre–Borsa Iván.) Bp., 1923–1987. (a továbbiakban: RA) 674. sz.

² „Ex autographo Zircensi liberalitate RR. D. Abbatis obtentum.” Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. I–XI. (Ed. Georgius Fejér.) Budaë, 1828–1844. (a továbbiakban: Fejér) IV/3. 552.

³ Óváry Lipót: A Magyar Tudományos Akadémia történelmi bizottságának oklevélmásolatai. I. füzet. Bp., 1890. 41. Itt csak a gyűjtemény neve szerepel, kötet és folio szám nincs megadva.

⁴ Az 1892-es kiadásban helyesen fol. 139-es adat szerepel. Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen. I–VII. (Hrsg. Franz Zimmermann – Carl Werner – Georg Müller – Gustav Gündisch – Konrad Gündisch.) Hermannstadt–București, 1892–1991. (a továbbiakban: UGDS) I. 68.

⁵ René Poupardin: Catalogue des manuscrits et des collections Duchesne et Bréquiigny. Paris, 1905. 75–76.

⁶ Urkundenbuch zur Geschichte Siebenbürgens. I. (Hrsg. Georg Dietrich Teutsch–Franz Firnhaber.) Wien, 1857. (a továbbiakban: UGS) 63–64., LX. sz., illetve UGDS I. 68–69., 76. sz.

⁷ Documente privitoare la istoria Românilor 1199–1345. (Ed. Nicolae Densusanu.) București, 1887. 184–186.

⁸ Bibliothèque Nationale, Département des Manuscrits, Collection Duchesne 63. fol. 138^r–139^v. Az eltéréseket ld. az 1240/II. szöveg apparátusában.

⁹ Ezt alátámasztja a kérdéses 138^r–139^v foliókon hozott többi oklevél is, ill. a másolat sajátos írásképi eltérései is.

¹⁰ Békefi Remig: A pilisi apátság története. I. Pécs, 1891. 103. A kötet végi oklevéltárban csak egy regeszta olvasható. Uo. 311. A szerző szerint az oklevél a zirci levéltárban volt: „Zirczi apátsági levéltár III. 468.”

1892-ben már sem az eredeti, sem annak hiteles másolata nem volt fellelhető az apátság levéltárában.¹¹

2018 márciusában azonban szerencsére egy másik eredeti oklevél került elő a dijoni megyei levéltár (Archives Départementales de la Côte d'Or) állományban folytatott kutatásaim során. Feltételezésem szerint itt a már említett, azóta megsemmisült (ismeretlen helyen lappangó?) magyarországi eredeti másodpéldányával lehet dolgunk, amelyet ugyanakkor állítottak ki az érdekelt fél, a citeaux-i apátság részére. Így volt lehetséges, hogy Duchesne másolatot készítsen róla. A levéltári mutató is ezt a gyanút erősíti, eszerint ugyanis a kérdéses oklevél a ciszterci apátságból került a megyei levéltár állományába.¹²

A dijoni oklevél szövegének és a magyarországi közléseknek az összehasonlítása alapján világos, hogy nem az érdekelt fél által készített másolatról van szó, nem is *chartularium*ba illesztett *copiáról*, hanem egy ténylegesen Magyarországon készült eredetiről, amely a mára elveszett, ám egykor Zircen őrzött oklevéllel azonos kiállítású volt.

A dijoni oklevél hátoldalán három, két külön kéztől származó szöveg is olvasható. Az egyik egy nyilvánvalóan jóval későbbi (18. századi?), francia nyelvű összefoglaló, amelynek írója láthatólag zavarba jött a magyar király nevének és *intitulatiójának* átírásakor, ill. tévedésből áprilisa datálta az oklevelet.¹³ A másik két rövid feljegyzés feltehetőleg egy kéztől származik, feltételezésem szerint az érdekelt fél, a citeaux-i apátság vezette rá az oklevél tartalmát diploma hátoldalára. Az egyik (jobbra lent) ezek közül röviden leírja a királyi adomány lényegét, míg a másik (alul középen) e mellett megemlékezik arról, hogy az adományról készült egy *másik királyi pecséttel ellátott oklevél* (*et nota quod est alia littera de ista donatione sigillata sigillo aureo ipsius regis*).¹⁴ A kurzívval szedett megfogalmazás véleményem szerint olyan oklevélre utal, amely ugyanerről az ügyletről készült, más megfogalmazásban, azaz nem az elveszett magyarországi diplomára vonatkozik.

Szerencsés módon ugyanezen jelzet alatt Dijonban még egy oklevelet találunk. Ez a négy nappal korábban, 1240. március 17-én kelt királyi oklevél eddig nem került a hazai kutatás látóterébe.¹⁵ E diplomának sem a szövege, sem a hátoldali feljegyzések nem utalnak a későbbi oklevélre, vagy bármiféle másolatra. Az utóbbiak közül az első (alul középen) is több kéz nyomát viseli. Az első, vélhetőleg egykorú feljegyzés rögzítette az adomány tényét,¹⁶ egy második kéz ehhez illesztett egy magyarázó, de nem túl hízogató kiegészítést,¹⁷ míg egy harmadik kéz valamiféle jelzettel látta el a dokumentumot.¹⁸ A következő hátoldali bejegyzés (jobbra alul) szerint az ok-

levél 1246-ben kelt, ami nyilvánvaló tévedés. A harmadik ismét egy jóval későbbi (18. századi?) francia nyelvű összefoglaló. E szerint ez egyszerűen a másik oklevél másodpéldánya lett volna, ami a szöveg ismeretében szintén valótlannak állítást.¹⁹ Ráadásul itt is visszaköszön a második hátoldali feljegyzésben olvasható hibás dátumfeloldás. Az oklevél itt közölt előoldali képén olvasható datálás jól olvasható: *anno [...] millesimo ducentesimo quadagesimo sexto decimo kalendas Aprilis, regni autem nostri anno quinto*. Az oklevél hátoldalán olvasható szöveg írója tévesen határozta meg a keltezését. Elsőként a napot és hónapot adta meg (március 23). Erre a következtetésre úgy juthatott, hogy a fentebb idézet dátum szövegét más-ként értelmezte. A „millesimo ducentesimo quadagesimo sexto” részt vette az év megjelöléseként, ami 1246. A napi dátumot szerinte a „decimo kalendas Aprilis” adja meg, ami így számolva, valóban március 23-át jelent. E hátlapon olvasható rossz napi dátum mellett az olvasható még, hogy „1246 régi oklevél”, ill. „1247 új oklevél”. Erős a gyanúm, hogy a „régit” itt „előző”, az „újat” pedig „következő” értelemben használta a feljegyzés írója. Ezzel vélhetőleg azt kívánta alátámasztani, hogy az oklevél kiadásának éve 1246 és 1247 közé esik. Nem sokkal jobb a helyzet azzal az utólagos jegyzettel, ami az oklevél előoldalának bal felső sarkában olvasható, amely szerint az oklevél kelte 1240. március 23. lenne. Itt az év már helyesen szerepel, de a napi keltezés továbbra is rossz.

Mint láthattuk, az 1246-os évszám és a március 23-i napi keltezés csak úgy jön ki, ha a „quadagesimo sexto” kifejezést egybetartóznak tekintjük. Ám ezzel ellentmondás keletkezik a dátumozásban szereplő „uralkodásunk ötödik évében” (*regni autem nostri anno quinto*) kifejezéssel. Ez ugyanis minden kétséget kizárólag az 1240-es esztendőnek felel meg, mivel IV. Béla király 1235-ben lépett trónra. Valószínűleg az előlapon olvasható feljegyzés szerzője ezt már észrevette, és javította az évet 1240-re, de a napi keltezését továbbra is helytelenül adta meg (március 23). Összegezve a helyes dátum tehát a következő: az év 1240, a hónap és nap kiszámításához az „április kalendája” kifejezésből, azaz április 1-jéből kell kiindulni. Ezt a napot is figyelembe véve, a középkori naptári számítás szerint visszafelé számolva 16-ot kapjuk meg a helyes, a március 17-i dátumot.²⁰

A két oklevél írásképe megegyező, mindkettőt az az István királyi kancellár, titeli prépost állította ki, aki 1238 és 1240 között állt a király írószerv élén, előbb váci püspök, majd esztergomi érsek lett, végül, elsőként a magyar főpapok közül a bíborosi kollégium tagja.²¹ Hasonló formai sajátosságokat mutat István egy másik eredetiben fennmaradt oklevele 1238-ból,²² így nincs okunk kételkedni a két 1240-es

¹¹ UGDS I. 68. A szöveg korábbi kiadása semmilyen forrást nem ad meg: UGS 63–64., LX. sz.

¹² Archives Départementales de la Côte d'Or. 11 H 27.

¹³ „21 avril 1240 apres Pasques. Lettres Patentes de Bel Roy d'Hongrie, de Dalmatie, et de Cracie”. Ld. az 1240/II. oklevél szövegét a függelékben.

¹⁴ „nota quod est alia littera de ista donatione sigillata sigillo aureo ipsius regis”

¹⁵ Szövegét ld. a Függelékben 1240/I. alatt.

¹⁶ „Donatio quarundam ecclesiarum in Hungaria pro monasterio”.

¹⁷ „inutile”.

¹⁸ „CC^{ius} XXIX^{ius}” – ugyanezt láthatjuk a másik oklevél hátulján is.

¹⁹ „Double des lettres patentes y jointes”. Majd következik a régi jelzet: „Layette VVV Ier cartable. Liasse III cotte 6me”.

²⁰ A számítás módjára l. *Szentpétery Imre*: A kronológia kézikönyve. A Chronologia és az Oklevéltani naptár összevont, javított és bővített kiadása. (Szerk. Gazda István, kieg. Érszegi Géza–Raj Tamás–Szögi László.) Bp., 1985. 40.

²¹ Személyével kapcsolatban újabban: *Kiss Gergely*: Dél-Magyarországtól Itáliáig. Bánca nembeli István (1205 k. – 1270) váci püspök, esztergomi érsek, az első magyarországi bíboros életpályája. Pécs, 2015. (kül. 19–21.)

²² Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (Bp.). Diplomatikai Fényképteménnyel 279 561.

diploma eredetiségében. Ezt támasztja alá az oklevél méltóságsora is, amely jól illeszkedik a korabeli oklevelekből ismert archontológiai adatokhoz.

A magyar szakirodalom ennek az oklevélnek nem szentelt különösebb figyelmet, pedig mint látható, szövege Fejér és az erdélyi szászok történetére vonatkozó források kiadói jóvoltából ismert volt. Békefi Remig használta fel a magyarországi apátságok és rendi nagykaptalanok közötti kapcsolattartás illusztrációjaképpen, illetve később Keglevich Kristóf is hivatkozott az adatra.²³ Tekintettel arra, hogy a Dijonban fellelt két eredeti oklevél szövege nem azonos, érdemes őket összevetni, és választ keresni arra a kérdésre, miért volt szükség néhány nap különbséggel két külön oklevél kiadására.

A két diploma szövege számos ponton egyezik: azonos az *intitulatio*, az *arenga* és a méltóságsor. Eltér azonban a megpecsételési módjára vonatkozó rész. Míg az első, eddig ismeretlen oklevél királyi aranypecsétet, addig a második királyi kettőspecsétet említ.²⁴ Ezen kívül a rendelkező részben van markáns eltérés. Az 1240. március 17-i diplomában a király a cîteaux-i monostor konventjének adományozott négy egyházat, jövedelmeiket, tartozékaikat, valamint a kegyuraságot is átadta, kiemelve, hogy a megyéspüspök joghatósága ezekre az egyházakra nem érvényes, ill. az itt létesítendő újabb egyházak, kápolnák, oltárok és temetők esetében az apátság élhetett az *incorporatio* jogával. Az adomány célja a ciszterci rend évente Cîteaux-ban megtartott általános káptalanjának költségeihez való hozzájárulás volt. Az első oklevél rendelkező része itt véget is ér, ám a március 21-i diploma szövege bővebb. Anélkül, hogy a négy nappal korábbi rendelkezésre bármilyen utalást tenne, szóról szóra megismétli annak *dispositióját*, majd fontos kiegészítést tesz hozzá. Az említett négy egyház betöltetlensége okán a jövedelmek beszedői egyházanként évi 1 márkát fizetnek a cîteaux-i szerzeteseknek (képviselőjüknek), és a tényleges birtokba vétel idejére a király további évi 100 márkát biztosít nekik. Azaz, amíg az egyházak új vezetői

²³ Békefi R.: i. m. 103–104; Keglevich Kristóf: A ciszterci nagykaptalan és a magyar apátságok a középkorban. *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok*, 20 (2008) 1–2. sz. 9–41. (kül. 37.). Félreértés, hogy a király 100 márkás támogatására amiatt volt szükség, mert az esztergomi érseki szék üresedése miatt nem élvezhették a szerzetesek az adományba kapott egyházak bevételeit. A szövege szerint az egyházak voltak betöltetlenek. A félreértés forrása az lehetett, hogy a méltóságsorban az esztergomi egyház üresedése (is) szerepel. Hervay F. Levente 1991-es rövid áttekintése és Koszta László a rend korai hazai történetét tárgyaló tanulmánya nem tér ki részletesen a nagykaptalanval való kapcsolattartás kérdésére. Hervay F. Levente: A ciszterci rend története Magyarországon. In: *Lékai Lajos: Ciszterciek. Esmény és valóság*. Bp., 1991. 470–492; Koszta László: A Ciszterci Rend története Magyarországon a kolostoralapításuk idején (1142–1270) (Áttekintés a rend magyarországi megtelepedésének 850. évfordulójára). In: *Uő.: Írásbeliség és egyházszervezet. Fejezetek a középkori magyar egyház történetéből*. Szeged. 2007. (Capitulum III.) 261–274. A forrás ugyanakkor nem szerepel a Hervay által összeállított repertoriumban sem: *Ferenc L. Hervay: Repertorium historicum Ordinis Cisterciensis in Hungaria*. Roma, 1984. (Bibliotheca Cisterciensis 7).

²⁴ Ezt a második oklevél hátlapján olvasható első bejegyzés is alátámasztja, amely megemlíti a király másik, aranypecsétetes oklevélét. Azt ma már természetesen lehetetlen megállapítani, hogy ez az utalás a pecsét fizikai létezésre vagy csupán a másik oklevél szóhasználatára vonatkozik. A korabeli királyi pecséthasználatra vonatkozó szakirodalom szerint a kétféle pecsét alkalmazása nem jelent kirívó esetet. *Kumrovitz L. Bernát: A magyar pecsét-használat története a középkorban*. Bp., 1993.² 53–54.

el nem nyerték hivatalukat – amelynek betöltése immár az új kegyurakat illette –, addig is az apátság emberei birtokolták azokat Cîteaux nevében és fizettek neki. Mivel pedig ez az összeg – évi 4 márka – valójában nem jelentett tényleges anyagi segítséget a rendnek, a király ezt egészített ki arra az átmeneti időre, amíg a szerzetesek a tényleges bevételeket meg nem szerzik. Nyilvánvaló, hogy a második rendelkezés az első kiegészítése volt, valószínűleg azért, mert hamar tudatosult, hogy az üresedés miatt a szerzetesek csak lassan jutnak hozzá a bevételekhez. Az utólagos kiegészítés pedig mindenkinek igen előnyös volt: az apátság nevében az egyházak birtokjogát élvező személyek életük végéig megkapták ezt a jogot és ezért egy viszonylag alacsony összeget kellett fizetniük, a burgundiai apátság biztosan hozzájutott a támogatáshoz, a király pedig megnyugtató módon gondoskodhatott az ekkor már szép számban létező magyarországi ciszterci közösségek képviselőinek eljuttatásáról az általános káptalanra, és ezáltal is kifejezhette erős kötődését a renchez.²⁵ Remélhetőleg az 1240 tavaszán megszületett királyi rendelkezés forrástani háttérét sikerült tisztázni e rövid írással és az oklevelek szövegének és képének közlésével.

FÜGGELÉK: AZ OKLEVELEK SZÖVEGE

1240/I.

IV. Béla 1240. március 17-én Budán kelt oklevelében a cîteaux-i monostor konventjének adományoz a rend éves általános káptalanának megtartása kapcsán felmerülő költségekhez való hozzájárulásként négy erdélyi, barcasági egyházat, Földvárat, Szentpétert, Hermányt és Prázsmárt a hozzájuk tartozó jövedelmekkel, jogokkal és tartozékaikkal együtt.

In nomine sancte Trinitatis et individue Unitatis. Bela Dei gratia Hungarie, Dalmatie, Croatie, Rame, Servie, Galicie, Lodomerie Cumanieque rex universis Christi / fidelibus presentem paginam inspecturis salutem in vero salutari. Quia bone rei consensum prebere et presentis vite subsidium et future generacionis expectat pre/mium, ut divini operis fructum circa pietatis opera propensius exequentes temporalia felici commercio sempiternis commutemus, et ut regularium virorum, qui iuxta evan/gelicam veritatem et regulam beati Benedicti relictis omnibus Christo spretis diviciarum iactanciis iugiter inherentes mente devota famulantur, utilitatibus providentes eorumdem / precibus nos ac nostri successores una cum regnis nostre iurisdicioni subiectis, in pace perpetua perseverent, sancto ac venerabili conventui monasterii Cistercii in subsidium expensarum, / quas annis singulis ad usum generalis capituli tocius ordinis sunt facturi, quasdam ecclesias in Burcia, in partibus Transsilvanis, videlicet castrum Sancte Marie, montem Sancti / Petri, montem Mellis et Tartilleri, in quibus diocesanus episcopus

²⁵ Békefi R.: i. m. 271; Gerevich László: A pilisi ciszterci apátság. Szentendre, 1987. 9–11., 12.; Koszta L.: i. m. 267; Benkő Elek: Temetkezések a középkori pilisi apátságban. In: *Pilisi gótika*. II. András francia kapcsolatai. A Ferenczy Múzeumban Szentendrén megrendezett, 2016. május 16. és június 30. közötti kiállítás katalógusa. (Szerk. Bárány Attila–Benkő Elek–Kárpáti Zoltán.) Debrecen–Szentendre, 2016. 112–121.

nichil iurisdictionis obtinet, sed ad nos specialiter et immediatate pertinet, cum proventibus et iuribus ac omnibus / suis pertinenciis duximus conferendas. Statuentes futuris temporibus inviolabiliter observari, ut infra parrochias seu territorium dictarum ecclesiarum nulla deinceps / absque ipsorum consensu ecclesia vel capella de novo construat, nec altaria erigantur, nec cimiteria consecrentur. Si qua vero ipsorum permissione et consensu edificata fuerit, / ad eosdem fratres pleno iure devolvatur. Ut igitur hec nostre concessionis pagina inviolabiliter in posterum perseveret, eam aurei sigilli nostri munimine fecimus roborari. Datum Bude per manus magistri Stephani, aule regie cancellarii et prepositi Tituliensis, Strigoniensi sede vacante, venerabili Ugolino archiepiscopo Colocensi, Bartholomeo Quinqueecclesiensi episcopo, Gregorio Iauriensi episcopo, Cleto Agriensi episcopo, Bartholomeo Wesprimiensi episcopo, Mathia Waciensi episcopo et postulato Strigoniensi, Reginaldo Ultrasilva/no episcopo, Stephano Zagrabiensi episcopo, Basilio Cenadiensi episcopo, Benedicto Waradiensi episcopo ecclesias Dei feliciter gubernantibus, Benedicto preposito Budensi, et aule regie vicecancellario, Thoma preposito Sancti Laurentii et comite capelle nostre, Dionisio palatino et comite de Zounuk, Johanne domino Syrmie et comite Bachiensi, Andrea comite Poseniensi et iudice curie nostre, / Domenico magistro tavarnicorum et comite Bichoriensi, Matheo magistro dapiferorum et comite Nitriensi, Dionisio magistro agazonum et comite Timisiensi, Laurencio magistro pincernarum et comite / agazonum, Pousa voivoda, Osli bano de Zeuren, Demetrio comite Budrugensi, Blasio comite de Keve, Paulo comite Albensi, Balduino comite Castri Ferrei, Chaku / comite Supruniensi, Luce comite Musuniensi, Demetrio Chenadiensi, Saulo Orodieni et ceteris quampluribus comitatus regni nostri tenentibus, anno gracie millesimo ducesimo quadragesimo, sextodecimo kalendas Aprilis, regni autem nostri anno quinto.

Pergamen, 450 × 540mm, alul középen függőpecsétre utaló két hasítékkal.

Az előoldal bal felső sarkában utólagos dátumfeloldás francia nyelven (18. század?): Citeaux / 23° Mart. 1246 / Donation en Transilvano [helyesen: Transilvanie].

A hátoldalon

balra lent bejegyzések három kéztől:

- 1) Donatio quarundam ecclesiarum in Ungaria pro monasterio,
- 2) Inutile,
- 3) CC^{ius} XXIX^{ius}.

lent középen alul: 48,

jobbra lent: 1246,

jobbra fent: 23 mars {1246. anc[ienne]. l[e]t[re] / 1247. nouv[elle] l[e]t[re] / Bulle des Lettres Patentes y jointes / Layette VVV. Ier Cartable Liasse III Cotte 6e.

Eredeti: Archives Départementales de la Côte d'Or (Dijon) 11 H 27.

Kiadás: –

Regesztá: –

1240/II.

IV. Béla 1240. március 21-én Budán kelt oklevelében a citeaux-i monostor konventjének adományoz a rend éves általános káptalanának megtartása kapcsán felmerülő költségekhez való hozzájárulásként

négy erdélyi, barcasági egyházat, Földvárat, Szentpétert, Hermányt és Prázsmárt a hozzájuk tartozó jövedelmekkel, jogokkal és tartozékaikkal együtt, és ezen egyházak üresedése idejére 100 márkát rendel kifizetni Citeauxnak a királyi kincstárból.

Bela, Dei gratia Hungarie, Dalmatie, Croatie, Rame, Servie, Galicie, Lodomerie Cumanieque rex, universis Christi fidelibus presentem paginam inspecturis / salutem in vero salutari. Quia bone rei consensum prebere et presentis vite subsidium et future remunerationis expectat premium, ut divini operis / fructum circa pietatis opera propensius exequentes, temporalia felici commercio sempiternis commutemus, et ut regularium virorum, qui iuxta evangelicam / veritatem et regulam beati Benedicti relictis omnibus Christo spretis diviciarum iactantiis iugiter inherentes mente devota famulantur, utilitatibus / providentes eorundem precibus nos ac nostri successores una cum regnis nostre iurisdictioni subiectis in pace perpetua perseverent, sancto ac venerabili conventui monasterii Cistercii in subsidium expensarum, quas annis singulis ad usum generalis capituli totius ordinis sunt facturi, quasdam ecclesias / in Burcia, in partibus Transsilvanis, videlicet castrum sancte Marie, montem sancti Petri, montem Mellis et Tartilleri, in quibus diocesanus episcopus nichil iurisdictionis obtinet, sed ad nos specialiter et immediate pertinet, cum proventibus, iuribus ac omnibus suis pertinentiis duximus conferendas. Statuentes / futuris temporibus inviolabiliter observari, ut infra parrochias seu territorium dictarum ecclesiarum nulla deinceps, absque ipsorum consensu, ecclesia vel / capella de novo construat, nec altaria erigantur, nec cimiteria consecrentur. Si qua vero ipsorum permissione et consensu edificata fuerit, ad eosdem / fratres pleno iure devolvatur. Verum quia tempore nostre collationis ecclesie prenominatae nondum vacabant, et ideo Cistercienses earum proventus ad / plenum adipisci non poterant, ordinavimus et inviolabiliter volumus observari, ut hi, qui earundem ecclesiarum proventus ad presens percipiunt, fratribus Cisterciensibus vel eorum nuntio unam marcam argenti de qualibet ecclesia singulis annis Assumptione beate Marie solvere teneantur omni contradictione / et dilatione cessante, ut ex hoc evidenter appareat, easdem ecclesias nomine Cisterciensium, quoad vixerint, detineri et ius patronatus ad ipsos Cistercienses / in perpetuum pertinere. Interim autem, quod prefatis ecclesiis vacantibus Cistercienses earum proventus ad plenum valeant possidere, singulis annis in Assumptione Beate Marie de camera nostra apud Strigonium, centum marcas argenti eisdem Cisterciensibus integraliter persolvi faciemus. Sed postquam predictas ecclesias libere possederint, nos a solutione centum marcarum erimus expediti. Ut igitur hec nostre concessionis pagina inviolabilis in posterum / perseveret, eam duplicis sigilli nostri munimine fecimus roborari. Datum Bude per manus magistri Stephani, aule regie cancellarii et prepositi Tituliensis, Strigoniensi sede vacante, venerabili Ugolino Colocensi archiepiscopo, Bartholomeo Quinqueecclesiensi, Gregorio Iaurinensi episcopo, Cleto Agriensi, / Bartholomeo Wesprimiensi episcopo, Mathia Waciensi episcopo et postulato Strigoniensi, Reginaldo Ultrasilvano episcopo, Stephano Zagrabiensi, Basilio Cenadiensi, / Benedicto Waradiensi, episcopis ecclesias Dei feliciter gubernantibus, Benedicto preposito Budensi et aule regie vicecancellario, Thoma preposito Sancti Laurentii / et comite capelle nostre, Dionisio palatino et comite de Zounuk, Johanne

domino Syrmiae et comite Bachiensi, Andrea comite Poseniensi et iudice curie nostre, / Dominico magistro tawarnicorum et comite Bichorensi, Matheo magistro dapiferorum et comite Nitriensi, Dionisio magistro agasonum et comite Timisiensi, Lauren/cio magistro pincernarum et comite agazonum, Pousa woiawoda, Oslu bano de Zerym, Demetrio comite Budrugiensi, Blasio comite de Kewe, Paulo comite / Albensi, Balduino comite Ferrei Castri, Chaku comite Supruniensi, Luca comite Musunensi, Demetrio Cenadiensi, Saulo Orodiensi et caeteris quampluribus comitatus / regni nostri tenentibus. Anno gratie millesimo ducentesimo quadragesimo duodecimo Kalendas Aprilis, regni autem nostri anno quinto.

Pergamen, 510 × 410mm, alul középen függőpecsétre utaló két hasítékkal.

A hátoldalon balra lent bejegyzések három kéztől:

- 1) alul középen: CCius XXIXius [229.] : Carta regis Bele Hungarie de quinque [!] ecclesiis et centum marcis argenti [- - -] Transilvanis partibus, et nota quod est alia littera de ista donatione sigillata sigillo aureo ipsius regis, que fuit [- - -] per Albensem [- - -] partes illas.
- 2) alul jobbra: Carta Bele regis Hungarie de quinque ecclesiis et centum marcis argenti in Transilvanus partibus – littera 1240.
- 3) fent jobbra 18. századi francia nyelvű tartalmi összefoglaló: 21 avril 1240 apres Pasques

Lettres Patentes de Bel Roy d'Hongrie, de Dalmatie, et de Cracie, par lesquelles opulanz pour l'Utilité et le Proffiz de l'abbaye de Cisteaux et en Récompenses des dépenses qu'elle est obligée de faire chaque année lors du chapitre Général, il luy a donné dans la Burci Partie de la Transylvanie quelques Églises, savoir le chateau de Ste Marie, le mont St. Pierre, et le mont du miel, sur lesquelles l'Éveque Diocésain n'a aucune Inspection ny Jurisdiction laquelle appartient audit Bel immédiatement avec les Revenus, droits, et toutes les appartenances, qui veut qu'aucune chapelle, autel, et cimetiére soient chiffrés dans la suite sans leur consentement sur le territoire desquelles, et au cas qu'il la fit chiffrés qu'elles appartiendraient aux sieurs de Cisteaux, et leurs serait payés chacun an cent marcs d'argent le jour de l'Assomption de la Vierge dont la nomination leurs demereroit reservée, et que les églises étant vacantes, ledit Bel se charge de payer aux sieurs de Cisteaux le dit cent marcs d'argent, qui recevants paisiblement lesdites églises ne recevoient plus ladite somme de cent marcs d'argent.

Layette VVV Ier cartable. Liasse III cotte 6eme.

Eredeti:

- A) Archives Départementales de la Côte d'Or (Dijon) 11 H 27;
 - B) – (Fejér György közlése szerint egykor a zirci apátságban)
- Másolat: Bibliothèque Nationale de France, Département des Collections, Collection Duchesne vol. 63, fol. 139r–v.

Kiadás:

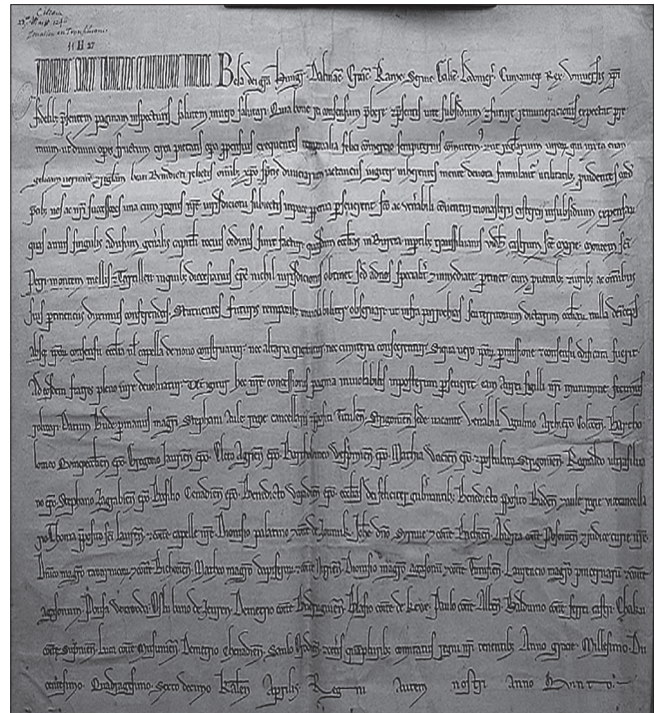
- 1) Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. I–XI. (Ed. Georgius Fejér). Budae, 1828–1844. IV/3. 552. (Supplementum) 550–552. (B alapján)
- 2) Urkundenbuch zur Geschichte Siebenbürgens. I. (Hrsg. Teutsch, Georg Dietrich–Firnhaber Franz.) Wien, 1857. 63–64., LX. sz. (forrás nélkül, feltehetőleg Fejér alapján)
- 3) Documente privitoare la istoria Românilor 1199–1345. (Ed. Nicolae Densusianu.) Bucuresci, 1887. 184–186. (Fejér alapján)

- 4) Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen. I. (Hrsg. Franz Zimmermann–Carl Werner.) Hermannstadt, 1892. 68–69., 76. sz. (Fejér alapján)

Regesztza:

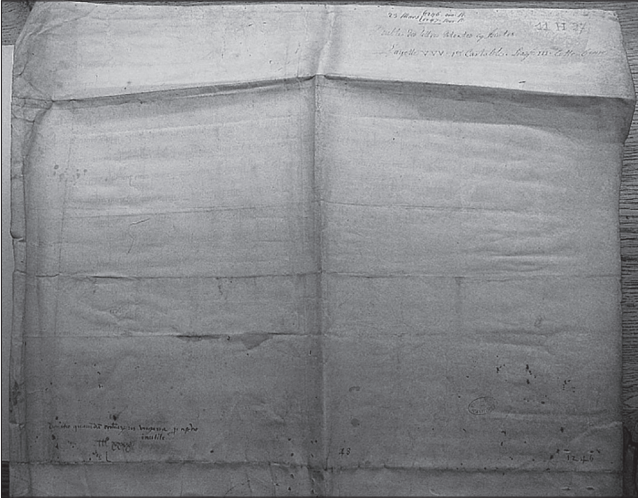
- I) Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikái jegyzéke. I–II/4. (Ed. Szentpétery Imre–Borsa Iván.) Bp., 1923–1987. I. 674. sz.
- II) Monumenta ecclesiae Strigoniensis. I–II. (Ed. Knauz Ferdinandus.) Strigonii, 1874–82. I. 336.
- III) Transilvani'a. Foi'a Associatiunei Transilvane pentru literatur'a Romana si cultur'a poporului romanu. Analu Alu IV. Nr. 5. Brasiovu, 1871. 55.
- IV) *Békefi Remig*: A pilisi apátság története. I. Pécs, 1891. 311.
- V) *Óváry Lipót*: A magyar tudományos akadémia történelmi bizottságának oklevélmásolatai. I. füzet. Budapest, 1890. 40–41. (1240. március 19-i keltezéssel).

AZ OKLEVELEK KÉPE²⁶

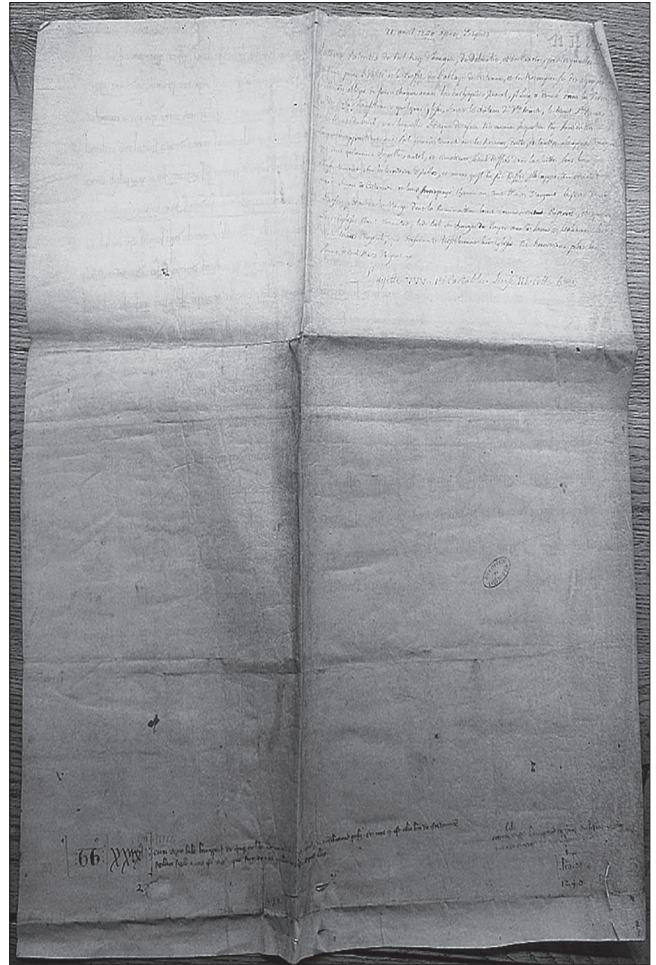

1. kép – 1240/I. IV. Béla 1240. március 17-i oklevele (előoldal)
(© Archives Départementales de la Côte d'Or, Dijon, 11 H 27, licence nr.: FRAD021_RIP_RIP2018_001)

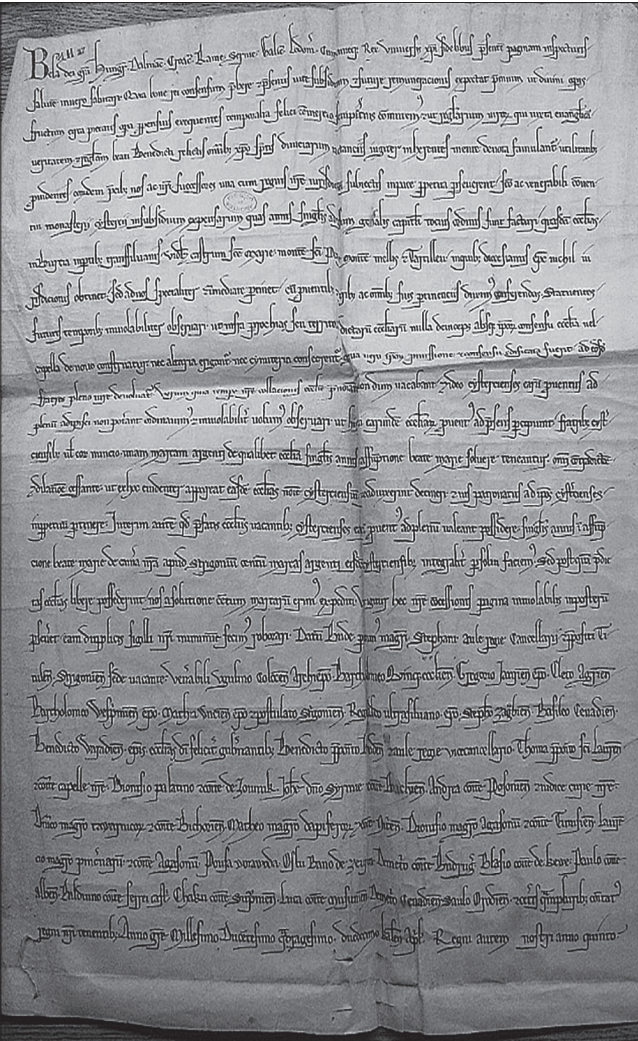
²⁶ Az oklevelek digitális képe megtekinthető az MTA-DE „Lendület” – Magyarországnak a középkori Európában kutatócsoport adatbázisában: http://lendulet.mehung.unideb.hu:8080/momentum-web/Momentum_web.html.

2. kép – 1240/I. IV. Béla 1240. március 17-i oklevele (hátoldal)
 (© Archives Départementales de Côte d'Or, Dijon, 11 H 27, licence
 nr.: FRAD021_RIP_RIP2018_001)

4. kép – 1240/II. IV. Béla 1240. március 21-i oklevele (hátoldal)
 (© Archives Départementales de la Côte d'Or, Dijon, 11 H 27,
 licence nr.: FRAD021_RIP_RIP2018_001)

3. kép – 1240/II. IV. Béla 1240. március 21-i oklevele (előoldal)
 (© Archives Départementales de la Côte d'Or, Dijon, 11 H 27,
 licence nr.: FRAD021_RIP_RIP2018_001)

C. TÓTH NORBERT*
Erdődi Bakóc Tamás érsek rokonsága
(Rekonstrukciós kísérlet)

A középkori Magyar Királyság 1490 utáni történetében kétségkívül Bakóc¹ Tamás főkancellár – sorban különböző és egyre rangosabb egyházi méltóságok viselője – játszott az egyik legfontosabb szerepet. Valóban kivételes karrierje, illetve rokonságának származása természetesen kortársait és a kései utókort egyaránt foglalkoztatta.² Az első összefoglaló igénytel és okleveles források alapján megírt munkát Botka Tivadar készítette 1875-ben. Ennek megszületését az tette lehetővé, hogy az Erdődy grófok addig zárt levéltárát a család megnyitotta és „a Történelmi Társulat oly szerencsés volt, hogy megbízott tagjainak a nagy érdemű Erdődy nemzetség páratlanul gazdag galgóczi archívumában a bűvárkodást és a históriára vonatkozó adatok gyűjtését kitűnő liberalitással megengedte; már most az ott lelt hiteles okmányok alapján képesek vagyunk a nagy bibornok-érseknek általa is elismert szerény származását és véreinek elsőkori elágazásait teljes világosságban föltüntetni”.³ Botka rövid historiográfiai kitekintésében sorra vette azokat a szerzőket, akik addig foglalkoztak a család történetével, javította téves vagy hibás megállapításait,⁴ továbbá az oklevelekből kinyerhető információk-

ra támaszkodva felvillantotta az egyes családtagok egyházi méltóságait, házasságkötéseit.⁵ Mindezek mellett teljes szöveggel közölte a levéltárban található két címereslevelet (amelyekről a későbbi szakirodalom valamért megfeledezett): az egyik Mátyás király 1459. szeptember 3-i oklevele, amellyel Erdődi Bakóc Ferenc fiát, Bálint titeli prépostot, egyben Gúti Ország Mihály nádor speciális káplánját, illetve általa testvéreit, Miklóst, Tamást és Jánost nemesítette meg,⁶ a másikat ugyancsak Mátyás bocsátotta ki 1489. január 6-án, és ez Bakóc Tamás győri püspök, királyi titkár hűséges szolgálatai fejében rokonai – Bakóc Miklós és Bálint, e Miklós fiai, Péter és Pál, a néhai Bakóc János fiai, Tóbiás és János – megnevesítéséről és címerük megújításáról intézkedett.⁷ Végül, de nem utolsó sorban, a tanulmány zárásaképpen mellékelte „a Bakócz-Erdődy nemzetségnek a galgóczi levéltárban lévő és ottani hiteles okmányokra alapított származási tábláját, latinból magyarra fordítva, de csak az elsőkori elágazást”.⁸ (Megjegyzendő, hogy a családfa – bárki is készítette annak idején – meglehetősen pontos, jóllehet némely „állítását” ma még – vagy már – okleveles adatokkal nem lehet bizonyítani. Erről alább lásd még bővebben.)

A Botka Tivadar által elejtett fonalat egy évtizeddel később Fraknói Vilmos vette fel: 1888-ban előbb a család nagybirtokossá válásáról írt tanulmányt,⁹ majd egy évvel később párhuzamosan jelent meg monográfiája, valamint tanulmánya a témában. Az utóbbiban a Turul hasábjain újra leköszölte a két címereslevelet – igaz utalt rá, hogy már Botka is megtette ezt –, illetve a folyóirat irányultságának megfelelően, a címerek színes nyomát is közrebocsátotta.¹⁰ A másik, 1889-ben megjelent munkája a történelmi életrajzok sorozat részeként Bakóc Tamás életútját rajzolta meg, de egyúttal sok adatot

* A szerző a Magyar Tudományos Akadémia–Hadtörténelmi Intézet és Múzeum–Szegedi Tudományegyetem–Magyar Nemzeti Levéltár Magyar Medievisztikai Kutatócsoportjának tudományos főmunkatársa.

¹ A név írásának a módja a különböző munkákban meglehetősen változó, az első tisztázó jellegű írás Botka Tivadar nevéhez fűződik, aki a Bakócz alak mellett tette le voksát (*Botka T.*: Mi van jobban 252–255.). Ennek ellenére a történelmi irodalomban Bakacs, Bakács, Bakóc, Bakocs, Bakócs, Bakócz néven egyaránt előfordul. A tanulmányomban a mai helyesírásnak megfelelő Bakóc alakot fogom használni, vö. Arch. 1458–1526. 336. – Mindez természetesen nem jelenti azt, hogy a korábbi, Bakóc névvel fémjelzett és a szakirodalomban így meghonosodott tárgyi emlékeket (pl. Bakócz-breviarium stb.) szükséges lenne átnevezni. – A tanulmány terjedelme és adattári jellege miatt kivételesen eltértünk a folyóiratban megszokott jegyzetelési szabályoktól (szerk. megj.).

² A következőkben csak azokat a munkákat idézem, amelyek Bakóc Tamás személyén túl a családjára is hoztak adatokat. A művészettörténelmi irodalomra elsősorban a Bakócz-kápolna kapcsán lásd Mikó Á.: *Reneszánsz művészet* 374–378.

³ *Botka T.*: Adalékok 547–548.

⁴ Uo. 548–550. – Jóllehet már Botka Tivadar kétségbe vonta egy Fejér György által 1389. évvel kiadott oklevél hitelességét (Uo. 548–549.), a Zsigmondkori Oklevéltár vonatkozó kötetében (ZsO I. 1172. sz.) pedig egyértelműen hamisítványként szerepel, ennek ellenére a családtörténelmi szakirodalomban újjólag felbukkant az a nézet, hogy az oklevél valós

információkat őrzött meg (*Tompa, Frank S.*: Cardinal Thomas 67–71., 102–104.).

⁵ *Botka T.*: Adalékok 550–551.

⁶ Uo. 552–553., mai jelzete: Erdődy lt. D 10157.

⁷ *Botka T.*: Adalékok 553–555., mai jelzete: Erdődy lt. D 10118.

⁸ *Botka T.*: Adalékok 555–556.

⁹ *Fraknói V.*: Birtokszerzemények.

¹⁰ *Fraknói V.*: Címer.

hoz a családtagokra is.¹¹ Eredményeit máig nem haladta meg a történettudomány.¹²

A fentebbi munkákon kívül születtek olyan tanulmányok is, amelyek a család történetének egy-egy szűkebb szeletéhez szóltak hozzá, illetve járták körül azt. Még Botka Tivadar munkáinak megjelenése előtt Véghely Dezső érintette Korotnai István és Erdődi Ilona házassága kapcsán Bakóc Tamás felemelkedését és családi viszonyait.¹³ A következő munka Fraknoi már korábban, a családi vagyonról írt munkája, amelyben a birtokok megszerzése mellett kitért az egyes személyek házasságkötéseire, illetve azok terveire is.¹⁴ Reiszig Ede a Felsőlendvai családról írt közleményeiben Szécsi Tamás felesége, Ágnes kapcsán foglalkozott szintén röviden a családdal.¹⁵ Kubinyi András a „fővárosi” polgárok társadalmi összeköttetéseiről készített írásában a budai Kanczler család kapcsán ütközött bele abba a ténybe, hogy az ismert kereskedő, Kanczler Angelo nemcsak Bakóc Tamás üzleti képviselője volt, hanem egyúttal rokona, leánytestvérének férje is.¹⁶

Hermann Zsuzsanna két tanulmányában érintette az Erdődi család történetét: az egyikben csábrági Erdődi Bálint feleségéről tett hiánypótló megállapítást.¹⁷ A másik tanulmányában pedig a Vas megyei Vörösvár és a Vasard megyei Császárvár ügyében a Bakóc *neposok* és a Stubenbergerek között folyó pert ismertette. Írása végén egy vázlatos családfát is közölt a perben résztvevők családi állásáról.¹⁸ Hasonlóképpen vázlatos leszármazási táblát közölt Engel Pál is családtörténeti adattárában.¹⁹ Az első címereslevelet elnyerő Bakóc Bálint titeli prépost töredékesen megtalált sírkövének hála az irodalomtörténet is „rátalált” a családra: Ritoókné Szalay Ágnes kiváló tanulmányában összegezte az egyházi javadalmakat viselt személyekről addig megismert adatokat.²⁰ Hasonlóan 1994-ben jelent meg Köblös József monográfiája a késő középkori egyházi középrétegről (ennek korábbi tanulmányokban megjelent eredményeit Szalay Ágnes már használta): az adattári részben több Bakóc, Erdődi és Szatmári nevű javadalomviselővel találkozunk, akiknek a családon belüli, azaz a családfán történő elhelyezését Köblös József nagyrészt megoldotta.²¹ Nem régiben Pálosfalvi Tamás Körös megye nemesi társadalmáról készített monográfiájában tért ki a társadalmi kapcsolatok témakör kapcsán Bakóc Tamás rokonságának egyes, általában hölgy tagjaira.²² Végül, de nem utolsó sorban Varga Szabolcs közölt fontos ada-

lékokat Bakóc Tamás egyik nőági rokonára, akit sikertelenül igyekeztek összeházasítani a szigetvári hős hasonló nevű apjával, Zrínyi Miklóssal.²³

Jelen pillanatban tehát úgy áll a kutatás, hogy jóllehet a „családfő” életéről mai is jól használható munkával rendelkezünk, az egyes családtagok egymáshoz való viszonyáról még korántsem biztosak ismereteink. Fontos azonban megjegyezni, hogy az Erdődy család kora újkori történetére e megállapítás távolról sem igaz. Ez nagyrészt annak köszönhető, hogy monyorókeréki Erdődy (III.) Péter révén a család a világi tisztségek terén is „megérkezett” az arisztokráciába.²⁴

Az Erdődy család középkori leszármazásának a vizsgálatát és jelen tanulmányban történő felvázolását két dolog tette lehetővé. Az első tényező az immáron több éve folyó szisztematikus archontológiai kutatásnak köszönhető: a késő középkori Magyar Királyság világi²⁵ és egyházi²⁶ archontológiájának készítése közben számos olyan forrás került elő, amelyek helyesbítik és/vagy kiegészítik eddigi adatainkat. A második – és legalább ilyen – fontos pillére az adatgyűjtésnek, hogy az Erdődy család középkori anyaga immáron fényképeken a Magyar Nemzeti Levéltár tagintézményeiben díjmentesen elérhető (azaz nem szükséges külön engedély birtokában Bécsbe, a családi levéltár őrzési helyére utazni).

A jelen dolgozat tehát – hangsúlyozva hogy kerülhetnek még elő új információk –, arra tesz kísérletet, hogy a kutatásnak köszönhetően előkerült új adatokat beépítse a Szatmár megyei Erdőd birtokról elszármazott Bakóc, későbbi nevén Erdődy család történetébe és összeállítsa megbízható genealógiájukat az 1450-es évektől az 1530-as évekig terjedő időszakra. E cél elérése érdekében viszont igyekeztem elhagyni a korábbi genealógiai irodalom minden olyan állítását, amelyet forrásokkal nem lehet igazolni, és csak a forrásokkal alátámasztható adatokat tüntettem fel az adott személyeknél. Ezzel összefüggésben az alábbiakban megrajzolt genealógiában nem fogok minden egyes személynél a teljes eddigi szakirodalomra hivatkozni, hanem csak az oklevelek jelzetére (e megkötés alól két helyen tettem kivételt). Az alábbi dolgozat mindezek fényében némileg egysíkú lesz: a családtagok és kronológia összekapcsolásával végigtekintem valamennyiük életrajzi adatait. Az adattár a következőképpen épül fel: kiemelten szerepel az aktuális személy neve, mellette a forrásokban való előfordulásának éve vagy évköre áll. A személy neve alatt a rá vonatkozó fontosabb adatok szerepelnek, azaz – ha volt(ak) – felesége(i) és gyermeke(i) neve, valamint méltósága(i) és tisztsége(i). A tanulmány zárásaként röviden összegzem ismereteinket, amit a források segítségével megrajzolt családfák követnek.

¹¹ Fraknoi V.: Bakóc Tamás.

¹² A korábban idézett Frank S. Tompa munkája, mivel – azon túl, hogy kivonatolta a korábbi szerzők munkáit – belekeverte az Erdődiek családtörténetébe az összes fellelhető „Tompa” ragadványnevű családot (így például az Horzovai, Boldogasszonyfalvi/Ollári, Maróti stb. Tompa családtagokat, vö. Tompa, Frank S.: Cardinal Thomas 105–165.), a forrásokon alapuló történetkutatás számára nem vehető komolyan.

¹³ Véghely D.: Korothnay Katinka 18–20.

¹⁴ Fraknoi V.: Birtokszerzemények 110–114., 116–120.

¹⁵ Reiszig E.: Felsőlendvai Széchy-család 70.

¹⁶ Kubinyi A.: Budai és pesti polgárok II. 542–544.

¹⁷ Hermann Zs.: Divény vára 61. 4. jegyz.

¹⁸ Hermann Zs.: Keseregjenek 97.

¹⁹ Engel P.: Genealógia i. m., Erdődy (Bakóc).

²⁰ Ritoókné Szalay Á.: Bakóc Bálint.

²¹ Köblös J.: Egyházi középréteg 316., 424–425.

²² Pálosfalvi T.: Noble Elite 187., 218.

²³ Varga Sz.: Zrínyi Miklós 81–82. – Lásd még Varga Sz.: Zrínyiek és Erdődiek 196–198.

²⁴ A család kora újkori történetére lásd Benda B.: Erdődy Genealógia.; Benda B.–Koltai A.: Kutatások.; Pálffy G.: Pozsony megyéből a Magyar Királyság élére 857. skk.; Uő: Pálffyak felemelkedése, a korábbi irodalommal; Bubryák O.: Családtörténet és reprezentáció 35–42. Lásd még Obitelj Erdődy 1–8.

²⁵ Vö. Arch. 1458–1526. I.

²⁶ Egyházi arch. 1440–1526.

Az első generáció

Bakóc (I.) Ferenc erdődi jobbágy (N. fia)

A forrásokban csak fiai, Bálint, Miklós, Tamás és János, illetve Ferenc és Pál, valamint két leánya, Orsolya és Katalin révén jelenik meg. A gyermekek időbeli „szóródása” – azaz felbukkanásuk időrendje – alapján könnyen elképzelhető, hogy Ferenc többször nősült, és így az oklevelek szóhasználata ellenére a testvérek nem egy anyától születtek. (Ugyanakkor az a lehetőség sem zárható ki, hogy a gyermekek egy anyától, de több atyától származtak.)

Bakóc (I.) János erdődi jobbágy (N. fia)

A forrásokban csak fiai, András, Lőrinc, László és Bálint, valamint leányai, Ágnes, Ágota és Ilona révén jelenik meg.

Péter (I.) erdődi jobbágy (N. fia)

A neve egyetlen alkalommal, nevezetesen a fia, Szatmári / Erdődi (I.) István egyetemi beiratkozásakor jelenik meg.²⁷ Az azonosítás éppen ezért nem mentes minden kétségtől, bár igen valószínű (lásd még az Istvánnál írtakat).

Balázs²⁸ erdődi jobbágy (N. fia)

Az okleveles forrásokban nem szerepel, létezésére az idézett „ősfa” alapján következtethetünk.

A második generáció

(I.) Bálint (Erdődi Bakóc I. Ferenc fia) 1448 – 1489. I. 6.²⁹

Erdődi Ferenc fia, Bálint 1448-ban iratkozott be a krakkói egyetemre, de egyetemi fokozatot a későbbi adatok szerint nem szerzett. Eddig nem tisztázott módon Gúti Ország Mihály környezetébe került, akinek 1459-ben már saját (*specialis*) káplánja volt. A nádor udvarában teljesített hűséges szolgálatai fejében előbb a titeli prépostságot nyerte el, majd minden bizonnyal Ország Mihály javaslatára Mátyás király 1459. szeptember 3-án megnemesítette őt és testvéreit, Miklóst, Tamást és Jánost. A préposti címről 1480 nyarán mondhatott le testvére, Tamás javára, de egyúttal elnyerte a sárospataki plébánia vezetését. A korábbi kutatás³⁰ feltételezi, hogy a sárospataki plébánosságát már titeli prépostsága alatt is viselte,

²⁷ „Stephanus Petri de Zathmar” (*Kelényi B.*: Krakkó 242/2275. sz., *Körmendy K.*: *Studentes* 207/142. sz.).

²⁸ A keresztnév csak a „Bakócz–Erdődy nemzetségnek a galgóczi levéltárban lévő és ottani hiteles okmányokra alapított leszármazási” táblájáról ismert (*Botka T.*: Adalékok 556.), okleveles forrásokkal egyelőre nem támasztható alá.

²⁹ *Kelényi B.*: Krakkó 121/808. sz.; Erdődy lt. D 10118. (kiadásait lásd *Botka T.*: Adalékok 553., *Fraknói V.*: Címer 106.). – 1459: „Valentino nato Francisci Bakolcz dicti de Erdewd” (Erdődy lt. D 10157. – kiadásait lásd *Botka T.*: Adalékok 552., *Fraknói V.*: Címer 105.).

³⁰ *Ritoókné Szalay Á.*: Bakócz Bálint 231.

mivel 1475. április 30-án egy bizonyos Bálint pataki plébános belépett a római Szent Lélek Társulatba.³¹ Noha nem lenne példa nélküli az ilyen javadalomhalmozás, de ezúttal az a megoldás kizárható, mivel 1477-ben *Sorker*-i Máté állt a plébánia élén.³² Bakóc Bálint utolsó – ámbár mindenféle egyházi javadalom nélküli – említése az 1489. január eleji, Mátyás király által Bakóc Tamás győri püspöknek és rokonainak adott címerbővítő- és nemesítőlevélből ismert. Ritoókné Szalay Ágnes a titeli prépost, Bakóc Bálint töredékes síremléke alapján azt feltételezi, hogy pataki plébánossága után, 1493 és 1496 között a budai préposti címet viselte.³³ Elmélete kétségtől elgondolkoztató,³⁴ de – egyelőre – semmilyen okleveles forrással sem tudjuk igazolni, hogy Bálint „túlélte” volna az 1489. évet, mivel neve az előbb idézett címereslevélben kívül egyetlen további oklevélben sem fordul elő.

egyetemi tanulmányának helye:

– krakkói egyetem: 1448. (*Kelényi B.*: Krakkó 121/808. sz.)

egyházi javadalmai:

– titeli prépost: 1459. IX. 3. (Erdődy lt. D 10157.) – 1480. IV. 14. (DL 18 349.)³⁵

– sárospataki plébános: 1480. VIII. 25. (DL 72 038.) – 1484. XI. 14. (Erdődy lt. D 894.)³⁶

Bakóc Miklós (Erdődi Bakóc I. Ferenc fia) 1459. IX. 3. – 1495. VI. 25.³⁷

A forrásokban mindig mint Bakóc Tamás titeli prépost, majd győri püspök testvére jelenik meg.³⁸ Három fiát ismerjük: Pétert, Pált és Bálintot.

Erdődi / Bakóc (I.) Tamás (Erdődi Bakóc I. Ferenc fia) 1459. IX. 3. – †1521. VI. 15.³⁹

Életét, tevékenységét, tanulmányait, egyházi javadalmait és világi tisztségeit már korábban feldolgozták,⁴⁰ ezek részletezésére a jelen helyen nincsen szükség.

³¹ Mon. Vat. I/5. 3.

³² DL 18006.

³³ *Ritoókné Szalay Á.*: Bakócz Bálint 232.

³⁴ A budai préposti címmel kapcsolatban írtakról lásd Szatmári Ferencnél.

³⁵ Lemondott róla testvére, Tamás részére.

³⁶ Kiadását lásd *Kis P.*: Budai ingatlanok 415. (13. sz.); regesztáját lásd *Végh A.*: Buda helyrajza II. 111/383. sz.

³⁷ Erdődy lt. D 10157. (kiadásait lásd *Botka T.*: Adalékok 553., *Fraknói V.*: Címer 106.); Erdődy lt. D 929.

³⁸ „domino Valentino nato Francisci Bakolcz dicti de Erdewd ville comitatus Zathmariensis ... vobis et per vos Nicolao, Thome et Iohanni fratribus” (1459: Erdődy lt. D 10157.); „Nicolao et Iohanni fratribus uterinis eiusdem magistri Thome” (1483: Erdődy lt. D 820.); „domino Thome episcopo ac per eum Nicolao Bakooch de Erdewd, fratri suo carnali” (1491: Erdődy lt. D 11108.).

³⁹ Erdődy lt. D 10157. („domino Valentino nato Francisci Bakolcz dicti de Erdewd ville comitatus Zathmariensis ... vobis et per vos Nicolao, Thome et Iohanni fratribus” – kiadásait lásd *Botka T.*: Adalékok 553., *Fraknói V.*: Címer 106.); Egyházi arch. 1440–1526. 29.

⁴⁰ Életrajzát lásd *Fraknói V.*: Bakócz Tamás.; *Horváth R.*: Bakócz Tamás.

egyetemi tanulmányainak helyei:

- krakkói egyetem, bacc. art. fokozat: 1463–1464. (*Kelényi B.*: Krakko 166/1367. sz.)
- bolognai egyetem, doct. utr. iur. fokozat: 1465–1469. (*Veress E.*: Olasz 47–48.)
- ferrarai egyetem: 1470. (*Veress E.*: Olasz 369–370.)

egyházi méltóságai, javadalmai:

- titeli prépost:⁴¹ 1480. X. 6. (DL 18 414.)⁴² – 1487. I. 16. (Koller IV. 440. [DL 28 333.])
- a titeli prépostság commendatora: 1487–1499, 1505–1518.⁴³
- a pécsi székesegyház melletti Szent András-kápolna rektora: ? – 1487. I. 16. e. (Koller IV. 440. [DL 28 333.])
- győri püspök: 1486. XII. – 1492. VII. 16. (Egyházi arch. 1440–1526. 71.)⁴⁴
- a pannonhalmi apátság commendatora: 1490–1492. (Uo.)
- egri püspök: 1492. IX. 5. – 1498. I. 5. (Egyházi arch. 1440–1526. 52.)
- esztergomi érsek: 1497. XII. 20. – †1521. VI. 15. (Egyházi arch. 1440–1526. 29.)
- bíboros 1500. IX. 28. – †1521. VI. 15. (HC II. 24.)
- konstantinápolyi pátriárka: 1507. X. 30. – †1521. VI. 15. (HC III. 177.)
- a győri püspöki javak zálogbirtokosa: 1509. II. 7. – 1510. I. 6. (Egyházi arch. 1440–1526. 73.)
- a zágrábi püspökség kormányzója: 1510. X. 5. – 1515. VI. 16. (Egyházi arch. 1440–1526. 130.)
- a zenggi püspökség commendatora: 1513. IX. 23. – 1515. (Egyházi arch. 1440–1526. 134–135.)
- szabolcsi főesperes(ség commendatora): 1517. VII. 24. (*C. Tóth N.*: Egri kápt. 59.)
- a topuszkói apátság commendatora: 1508. II. 7. u. – †1521. VI. 15.⁴⁵
- pankotai főesperes(ség commendatora): 1520. XII. 12. (*C. Tóth N.*: Egri kápt. 57.)

világi tisztségei:

- királyi titkár:⁴⁶ 1480. X. 6. (DL 18 414.) – 1489. V. 18. (DF 266 064.)⁴⁷

⁴¹ A javadalmat bátyja, Tamás 1480. április vége és augusztusa között törént lemondása után nyerte el.

⁴² Az oklevél relációs jegyzetében a prépostságát nem tüntették fel (*Ad relationem Thome de Erdewd*), az első biztos adat: 1480. X. 12. (Teleki XII. 137–140.). – 1480. II. 12-én Títél városában tartózkodott (DL 18313., a budai káptalan 1480. II. 25-i oklevele).

⁴³ Vö. 1498. III. 1. (Erdődy lt. 104-6-3.); 1505. X. 24. (Erdődy lt. D 10230.), 1518. X. 15. (DL 47265.).

⁴⁴ E helyen, nem ismerve a fentebb idézett 1487. I. 16-i oklevelet, amelyben már választott győri püspökként szerepel (Koller IV. 440. [DL 28333.]), az első konkrét adatot egy 1487. II. 6-i méltóságsorból idéztem.

⁴⁵ A commendatorságára 1519-ből van biztos adatunk (Blagay 454.), annak időhatárait Szalkai László commendatorságának vége (1508. II. 7.), illetve Tuskanich András knini püspök commendatorságának kezdete adja meg (Egyházi arch. 1440–1526. 77.).

⁴⁶ *Bónis Gy.*: Jogtudó értelmiség 230.

⁴⁷ Titkársága nincsen feltüntetve, az utolsó biztos adat az 1489. I. 6-i címereslevél (*Botka T.*: Adalékok 553., *Fraknói V.*: Címer 106.).

– királyi fő- és titkoskancellár: 1490. IX. 19. u. – †1521. VI. 15. (Arch. 1458–1526. I. 71.)

*Bakóc (II.) János (Erdődi Bakóc I. Ferenc fia) 1459. IX. 3. – 1487. I. 22.*⁴⁸

A forrásokban általában mint Bakóc Tamás testvére,⁴⁹ illetve János és Tóbiás nevű fiainak apja jelenik meg. Valószínűleg a családi „munkamegosztás” részeként testvérei mellett látott el különböző feladatokat: ismeretes ugyanis, hogy 1469-ben bátyja, Bálint titeli prépost várkonyi (Külső-Szolnok m.) officialisa volt.⁵⁰

*Szatmári / Bakóc (II.) Ferenc (Erdődi Bakóc I. Ferenc fia) 1469. – †1508. XI. 25. k.*⁵¹

A későbbi győri püspök neve, noha ő is biztosan Ferenc fia, illetve Bakóc Tamás testvére volt,⁵² sem az 1459. évi, sem pedig az 1489. évi címereslevélben nem jelenik meg.⁵³

egyetemi tanulmányának helye:

- ferrarai egyetem: 1469–1470. (*Veress E.*: Olasz 369–370.)

egyházi javadalmai:

- váci kanonok és pesti főesperes: 1482. III. 13. – 1484. XI. 14. (*C. Tóth N.*: Váci kápt. 16.)
- eger-szentistváni prépost: 1485. X. 23. (*C. Tóth N.*: Egri kápt. 56.)
- budai prépost: 1488. VII. 25. (DF 272 181., reláció) – 1497. VII. 24. (*Köblös J.*: Egyházi középréteg 316/100. sz.)⁵⁴
- egri nagyprépost: 1493. V. 6. – 1494. VIII. 5. (*C. Tóth N.*: Egri kápt. 50.)

⁴⁸ Erdődy lt. D 10157. (kiadásait lásd *Botka T.*: Adalékok 553., *Fraknói V.*: Címer 106.); DL 101032., pag. 2–3. (az oklevélre Neumann Tibor hívta fel a figyelmet, amelyet ezuton is köszönök).

⁴⁹ „domino Valentino nato Francisci Bakolcz dicti de Erdewd ville comitatus Zathmariensis, ... vobis et per vos Nicolao, Thome et Iohanni fratribus” (1459: Erdődy lt. D 10157.); „Nicolao et Iohanni fratribus uterinis eiusdem magistri Thome” (1483: Erdődy lt. D 820.); „domino Thome episcopo ac per eum ... Iohanni et Thobie condam Iohannis similiter Bakoocz, similiter fratris carnalis eiusdem domini episcopi, filii” (1491: Erdődy lt. D 11108.).⁵⁰ DL 55890. (1469. IX. 18.).

⁵¹ *Köblös J.*: Egyházi középréteg 316.; Egyházi arch. 1440–1526. 72.

⁵² Vö. „Thomas de Erdewd venerabilis prepositus ecclesie Tituliensis in sua necnon ... Valentini plebani de Pathak ac magistri Francisci de Zathmar, archidiaconi Pesthiensis, item Nicolai et Iohannis de dicta Erdewd, fratrum suorum nominibus” (1484: Erdődy lt. D 825. – kiadását lásd *Kis P.*: Budai ingatlanok 413. [11. sz.]); „dominus Paulus de Zathmar, germanus reverendorum dominorum Thome cardinalis etc. archiepiscopi Strigoniensis et Francisci Iauriensis installatus est ...” (1502: DF 279560., p. 114. – idézi *Köblös J.*: Egyházi középréteg 425.).

⁵³ Életére lásd *Köblös J.*: Egyházi középréteg 316/100. sz.

⁵⁴ Ritoókné Szalay Ágnes feltételezése szerint a budai préposti címet 1493 és 1496 között, amikor Ferenc egri nagyprépost volt, Bálint sárospataki plébános viselte (*Ritoókné Szalay Á.*: Bakócz Bálint 232.), aminek egyik bizonyítéka az volt, hogy Köblös József Adattárában nem volt adat Ferenc 1492 és 1497 közepe közötti budai prépostságára (vö. *Köblös J.*: Adattár 54/100. sz.). – Azóta találtunk ilyen adatot: 1494. II. 9.: „Ad relationem magistri Francisci prepositi Budensis secretarii regie maiestatis” (DF 244140.).

- győri püspök: 1495. I. 1. – †1508. XI. 25. k. (Egyházi arch. 1440–1526. 72.)
- pápóci prépost: 1502. VII. 6. – †1508. XI. 25. k. (*Köblös J.*: Egyházi középréteg 424/146. sz.)⁵⁵

világi tisztsége:

- királyi titkár:⁵⁶ 1489. V. 22. (Zichy XI. 508.)⁵⁷ – 1494. II. 9. (DF 244 140.)

*Szatmári (I.) Pál (Erdődi Bakóc I. Ferenc fia) 1500. – †1509. VII. 4.*⁵⁸

Pál neve, hasonlóképpen bátyjához, Ferencéhez, nem szerepel egyik címereslevélben sem, de ennek ellenére biztosan a családhoz, illetve Ferenc fiaihoz köthetjük.⁵⁹

egyházi javadalmai:

- esztergomi éneklőkanonok: 1500. (Reg. Strig. 63.)
- győri nagyprépost: 1502. VII. 4. – †1509. VII. 4. (*Köblös J.*: Egyházi középréteg 425/148. sz.)

*Orsolya (Erdődi Bakóc I. Ferenc leánya) 1500. VI. 16.*⁶⁰

Bakóc Tamás *sororja*. Orsolya testvére, Tamás érsek budai faktorának, Kanczler Angelo budai polgárnak és kereskedőnek⁶¹ lett a felesége valamikor az 1490-es években (1498-ban már szerepel Zsigmond nevű fiuk).⁶² A nevét a fentebb idézett oklevél tartotta fenn. A házasságukból két, Zsigmond és László nevű fiú és egy Anna nevű leány született (lásd a nőági rokonságnál). A nevek – talán nem véletlenül – az uralkodóház tagjaira utalnak.

*Katalin (Erdődi Bakóc I. Ferenc leánya) 1510. IV. 22. – 1515. VII. 8. e.*⁶³

Bakóc Tamás *sororja*.⁶⁴ Katalin egy Esztergom megyei nemesel, Básztyéyi Vértesi Ferencsel házasodott össze, a gyermekeik

⁵⁵ Szatmári Ferenc püspök halála után ismét egy Szatmári Ferenc nevű személy kapta a javadalmat (1509–1519, 1525–1540). E Ferenc talán azonos lehet az 1507-ben az egri káptalanban kanonokságot viselt Szatmári Ferencsel (C. *Tóth N.*: Egri kápt. 65.), illetve biztosan azonos az Esztergomban 1519 és 1526 között kanonoksággal rendelkező Szatmári Ferencsel (*Köblös J.*: Egyházi középréteg 424/146. sz.; Reg. Strig. 128., 170.).

⁵⁶ Vö. *Bónis Gy.*: Jogtudó értelmiség 231., 316.

⁵⁷ Idézi *Köblös J.*: Adattár 54/100. sz.

⁵⁸ Reg. Strig. 63.; *Köblös J.*: Egyházi középréteg 425/148.

⁵⁹ „dominus Paulus de Zathmar, germanus reverendorum dominorum Thome cardinalis etc. archiepiscopi Strigoniensis et Francisci lauriensis installatus est ...” (1502: DF 279560., p. 114. – idézi *Köblös J.*: Egyházi középréteg 425.).

⁶⁰ DF 208639.

⁶¹ Személyére és tevékenységére lásd *Kubinyi A.*: Budai és pesti polgárok II. 542–544.

⁶² „domino Thome archiepiscopo ecclesie Strigoniensis ..., necnon Angelo Canzaler de Buda, sororio ipsius domini Thome archiepiscopi atque Sigismundo filio eiusdem Canzaler” (Erdődy lt. D 995.).

⁶³ Erdődy lt. D 1126.; Uo. 9584.

⁶⁴ „ex nepotibus nostris Benedicto vel Nicolao filiis egregii condam Francisci Verthessy de Bozthe ex alia sorore nostra [sc. *Thome cardinalis*]

okleveles feltűnése és száma alapján valamikor az 1480-as évek végén vagy az 1490-es évek elején. Ferenc az 1505. évi rákosi országgyűlésen Esztergom megyét képviselte.⁶⁵ Ferenc apja, Benedek második házasságából született, anyja Tarkői Rikalf Henrik fia János leánya, Hedvig volt.⁶⁶ Házasságukból ismereteim szerint három fiú (János, Benedek és Miklós)⁶⁷ és két leány (Margit és Borbála) született (lásd a nőági rokonság tagjai között). A fiúk közül Miklós, illetve mindkét leány fontos szerepet játszott Bakóc Tamás érsek birtok- és javadalomszerzési politikájában.

*Erdődi András (Erdődi Bakóc I. János fia) †1493. e.*⁶⁸

Nevét a krakkói forráson kívül más oklevélből nem ismerjük, felvételét apja és származási helye (*Andreas Iohannis de Erded / Andreas de Erdewdh*) indokolta. (Esetlegesen felmerül, hogy II. János fia lett volna, de mivel egyetlen egy olyan oklevélben sem szerepel neve amelyben a többi fiú neve benne van, így e lehetőséget elvettem. Természetesen az is előfordulhat, hogy az erdődi származás és az apa nevének azonosága ellenére nem a Bakóc család tagja.)

egyetemi tanulmányának helye:

- krakkói egyetem: 1493. e. (*Kelényi B.*: Krakkó 288/2838. sz., *Tonk S.*: Erdélyiek 294/116. sz.)

*Erdődi Bakóc Lőrinc (Bakóc I. János fia) 1493. IX. 6. – 1510. IV. 22.*⁶⁹

Neve rendszerint a Monyorókeréki- és Csábrági-ág birtokainak öröklése ügyében kelt oklevelekben jelenik meg. Utóda-it nem ismerem.

*Erdődi Bakóc (I.) László (Bakóc I. János fia) 1493. IX. 6. – 1511. VIII. 8.*⁷⁰

Neve, hasonlóképpen mint testvére, Lőrincé, akkor jelenik meg az oklevelekben, amikor a Monyorókeréki- és Csábrági-ág birtokainak örökléséről van szó. Felesége neve nem ismeretes, az oklevelek Tamás (II.) és László (II.) nevű fiait említik.

*Erdődi (Bakóc) (II.) Bálint (Bakóc I. János fia) 1493. IX. 6. – 1509. X. 9.*⁷¹

A neve 1496-tól bukkan fel a fontosabb birtokügyi iratokban.⁷² Felesége Várdai Simonnak Bátmonostori Töttös

Katherina procreatis (1513–1521: DF 278357.); „domina Katherina, sorore ipsius domini Thome cardinalis” (Erdődy lt. D 9584.).

⁶⁵ DL 39335.

⁶⁶ DL 69080.

⁶⁷ „Iohanni, Benedicto et Nicolao de Bozthe, fratribus scilicet carnalibus dicte puelle Margarethe” (Erdődy lt. D 1126.).

⁶⁸ A forrásokban ekkor jelennek meg I. János fiai, Lőrinc, László és Bálint.

⁶⁹ DL 32901.; Erdődy lt. D 1126.

⁷⁰ DL 32901.; Erdődy lt. D 1141. – 1521-ben már néhai (Erdődy lt. D 11203.).

⁷¹ DL 32901.; Erdődy lt. D 1118., DL 48703–4.

⁷² Pl. 1496: „alteri Valentino de Erdewd antedicta eiusdem domini Thome fratri patrueli” (Erdődy lt. 944., vö. 963.); 1502: „dominum cardinalem ...

László leányától, Orsolyától született⁷³ leánya, Katalin volt.⁷⁴ A Bakóc Tamás által megszerzett csábrági uradalmat ő,⁷⁵ illetve fiai, István és Farkas kapták meg,⁷⁶ akik apjuk halála után e birtokról nevezték magukat.⁷⁷

*Erdődi Ágnes (Bakóc I. János leánya) 1492. IV. 8.*⁷⁸

Bakóc Tamás unokahúga.⁷⁹ Ágnes apjaként a forrás szóhasználatára és az időrend alapján csak Bakóc János, Tamás püspök nagybátyja jöhet szóba.⁸⁰ A püspök 1492-ben Décsi Róhá Mihály fia, Bernáttal jegyezte el,⁸¹ jegyességük vagy házasságuk azonban már a következő évben véget ért, mivel Bernát eltűnt az 1493-as udbinai csatában.⁸² Ágnes személyére az itt idézetten kívül – egyelőre – nem ismerek több forrást (vö. még az Ágotánál írtakkal).

necnon Valentinum, Petrum, Paulum et Iohannem fratres et nepotes ac alterum Valentinum patrualem eiusdem domini cardinalis” (Erdődy lt. D 11153.); 1507: „altero Valentino, patruale dicti domini Thome cardinalis” (Erdődy lt. D 915.).

⁷³ Engel P.: Genealógia i. m., Gútkeled nem 5. Sárvármonostori ág 11. tábla: Várdai (folyt.). – Katalin nem szerepel rajta Simon leányaként, de a későbbi per alapján, amelyet Simon unokaöccsei folytatnak az Erdődiekkel, nem lehet Várdai János leánya, jóllehet Orsolya előtte az ő felesége volt (Uo. 10. tábla).

⁷⁴ DL 82496. (1518. V. 28.): „in personis ... egregiorum Stephani et Wolffgangi filiorum egregii condam Valentini Erdewdy de Chabrag ex generosa condam domina Katherina filia olim domine Ursule, filie egregii condam Ladislai Thythews de Bathmonstra procreatorum”, vö. Hermann Zs.: Divény vára 61. 4. jegyz.; Pálosfalvi T.: Noble Elite 187. 1387. jegyz. – Lásd még 1518. II. 7. (DF 224960.), 1520. III. 2. (DF 225093.), 1520. V. 9. (DL 82552.).

⁷⁵ Lásd saját 1506. II. 18-i, Csábrág várából keltezett levelét (DF 235533.).

⁷⁶ Vö. Bakóc Tamás végrendeletével (Szántófi A.: Bakács végrendelete.).

⁷⁷ 1510. IV. 22. (Erdődy lt. D 1125.).

⁷⁸ Erdődy lt. D 11111.

⁷⁹ „puelle Agneti sorori eiusdem domini episcopi” (Erdődy lt. D 11111.).

⁸⁰ Ezt elsődlegesen az bizonyítja, hogy a házassági szerződésekben a birtokok örökítése kapcsán csak Tamás püspök két testvérének, Miklósnak és Jánosnak a fiai szerepelnek, vö. az 1492. évi oklevéllel: „domino Thome episcopo et puella Agneti sorori eiusdem domini episcopi, sponse scilicet ipsius Bernardi per eundem dominum Thomam episcopum Valentino, Petro, Paulo, Iohanni et Thobie, fratribus eiusdem domini episcopi” (Erdődy lt. D 11111.).

⁸¹ A budai káptalan oklevele szerint „egregius Bernardus filius quondam Michaelis Roh de Deche, sororius ... domini Thome episcopi Iauriensis et cancellarii regie maiestatis ... proposuit ..., quod quia preter eximios illos favores et multiplices complacentias, quos idem dominus Thomas episcopus pretextu contractus affinitatis eius sibi exhibuisset, notabilem quoque pecunie sumam(!) exigentibus suis nomine mutui sibi tribuisset, accessisset etiam interea, quod ipse ab eodem domino Thoma episcopo ad preparandum se ad celebritates nuptiarum et ad certa alia sua negotia ardua expedienda rursum sex milia florenos auri sub restitutionis spe accepisset et accomodasset felsorolt birtokait leköti „domino Thome episcopo et puella Agneti sorori eiusdem domini episcopi, sponse scilicet ipsius Bernardi, per eundem dominum Thomam episcopum Valentino, Petro, Paulo, Iohanni et Thobie, fratribus eiusdem domini episcopi” (Erdődy lt. D 11111.). – Vö. Engel P.: Genealógia, Rohfi (décei); Pálosfalvi T.: Noble Elite 463.

⁸² Fraknói V.: Birtokszerzemények 110–111.; Pálosfalvi T.: Noble Elite 259.

*Erdődi Ágota (Bakóc I. János leánya) 1506. VI. 22.*⁸³

Bakóc Tamás unokahúga.⁸⁴ Az 1500-as évek elején Ágota apjaként – csakúgy mint Ágnes esetében – Bakóc János jöhet számításba. Bakóc Tamás – ekkor már – esztergomi érsek számára ismét remek alkalom ígérkezett egy nagyobb birtokegyüttes megszerzésére. Szécsi Miklós fia, Tamás különböző okok miatt elvesztette minden birtokát, sőt meggyanúsították azzal is, hogy meggyilkolta kisémmizőjét, Miklós nevű bátyját.⁸⁵ Szécsi Tamás e helyzetből csak úgy látott kiutat, ha feleségül veszi pártfogójának unokahúgát.⁸⁶ A házasság megkötése után 1506. június 22-én a nádor előtt kötelezettséget vállalt (az oklevél egyfajta házassági szerződésnek is tekinthető), hogy magtalan halála esetén birtokait Bakóc Tamás és megnevezett örökösei, Erdődi Péter, Pál és János (*nepotes*), valamint Erdődi Bakóc Lőrinc, László és Bálint (*fratres patruales*) elfoglalhatják.⁸⁷ A házasságukból egy István nevű fiú született, aki 1535. május 14. előtt hunyt el utódok nélkül, felesége Stubenberg Orsolya volt.⁸⁸

*Ilona (Bakóc I. János leánya) 1506. XII. 12. – 1518. V. 17.*⁸⁹

Bakóc Tamás érsek másik unokahúgát Korotnai János ítélmester fiához, Istvánhoz adta feleségül. Istvánnak ez már a második házassága volt. Korábban Bajnai Bot Ambrus leányát, Magdolnát vette feleségül, akitől Ferenc és Katalin nevű gyermekei születtek.⁹⁰ A házassági szerződés kiállítására 1506. december 12-én került sor.⁹¹ A frigy meglehetősen rövid életű volt, mivel Korotnai István valamikor 1510/1511

⁸³ Erdődy lt. D 10235. – Az Ágnes és az Ágota nevek hasonlósága miatt természetesen felmerülhet egy olyan lehetőség is, hogy a két különböző keresztnév mögött azonos személy rejtőzik. Ágota hajdonként való említése ebben az esetben azt jelentené, hogy korai halála miatt Rohfi végül nem vette el jegyesét.

⁸⁴ „generosam puellam Agatham, sororem et consanguineam seu neptem suam”; „eandem dominam Agatham, consortem eiusdem Thome scilicet et egregios Petrum, Paulum et Iohannem Erdewdy nepotes” (Erdődy lt. D 10235.).

⁸⁵ Fraknói V.: Birtokszerzemények 119.

⁸⁶ „volens prefatus ... dominus cardinalis eidem Thome de Zeech etiam amplius gratificari et euscemodi favoris et benivolentiae sue tenorem erga ipsum dominum Thomam continuare perpetuoque retinere, eundem in fratrem suum recepisset, ascisset et annumerasset atque in huius rei firmitatem et testimonium generosam puellam Agatham, sororem et consanguineam seu neptem suam ritu Sancte Romane ecclesie ipsi domino Thome matrimonialiter ab eodem petenti et volenti dedisset” (Erdődy lt. D 10235.).

⁸⁷ Fraknói V.: Birtokszerzemények 119–120.

⁸⁸ Engel P.: Genealógia, Balog nem 3. Szécsi 2. tábla: felsőlendvai ág.

⁸⁹ Erdődy lt. D 1087. „generosa puella Elena, filia Iohannis Bakocz, soror scilicet sua [sc. Thome]; DL 48735.

⁹⁰ Véghely D.: Korothnay Katinka 18.

⁹¹ „quod quia dominus Thomas cardinalis Strigoniensis ipsum Stephanum etiam alias in omnibus suis necessitatibus et negotiis, quibus videlicet eius opera unquam sibi opus fuisset, benivole suscepisset et acceptasset sibi in omnibus ac ubique unice semper et quam benignissime subvenisset, multo tamen profecto maiori nunc eum quamvis enim immerito in hoc potissimum prosecuti esset favore et benivolentia, quod generosam puellam Elenam filiam Iohannis Bakocz, sororem scilicet suam, ritu Sancte Romane ecclesie in sponsam sibi tradisset et matrimonialiter federe desponsasset” (Erdődy lt. D 1087.); lásd még Véghely D.: Korothnay Katinka 20.

folyamán elhunyt.⁹² Utódaik nem születtek. Ilona másodszor Pölöskei Ördög Lászlóhoz ment feleségül,⁹³ 1517. december 13-án már hitvese volt.⁹⁴ A házasságukból jelen ismereteink szerint egy leány, Anna élte meg a felnőttkort, ő Csabi Fülöp férje lett.⁹⁵ Ilona valamikor 1535 előtt hunyt el.⁹⁶

*Szatmári / Erdődi (I.) István (Erdődi I. Péter fia) 1483. – 1512. II. 16.*⁹⁷

Bakóc Tamás érsek közeli rokona volt, apja nevét – amennyiben elfogadjuk, hogy a krakkói egyetemre beiratkozott Péter fia István vele egy személy – egyetlen alkalommal említik a források. A pályája a Bakóc *neposok* szokásos útját követte: egyetemi képzés, egyházi javadalmak elnyerése, illetve – ha mód volt rá és a jelölt ambicionálta – világi tisztség megszerzése.

egyetemi tanulmányainak helyei:

- krakkói egyetem: 1483. (*Kelényi B.*: Krakkó 242/2275. sz., *Tonk S.*: Erdélyiek 332/2248. sz., *Körmendy K.*: Studentes 207/142. sz.)
- ferrarai egyetem: 1488. (*Veress E.*: Olasz 376.),⁹⁸ 1500. (ASMo Amb. b.3/23,1.)⁹⁹

egyházi javadalmai:

- eger-szentistváni prépost: 1489. VI. 20. – 1493. X. 9. (*C. Tóth N.*: Egri kápt. 56.)
- esztergom-szentistváni prépost: 1500. II. 3. (ASMo Amb. b.3/23,1.)¹⁰⁰ – [1507. I. 26. (DF 208 741.)]¹⁰¹
- szerémi püspök: 1502. V. 12. – 1504. X. 16. (Egyházi arch. 1440–1526. 99.)
- nyitrai püspök: 1504. XI. 5. – 1512. II. 6. (Egyházi arch. 1440–1526. 87.)

⁹² *Véghely D.*: Korothnay Katinka 22. – 1510. V. 15-én még életben volt (DF 278352.).

⁹³ *Véghely D.*: Korothnay Katinka 28. (DL 48735., 1518. V. 17.), első adat: 1517. XI. 11. (DL 47217.).

⁹⁴ Bakóc Tamás érsek levelében: „nobili domine Elene alias relicte condam Stephani Korothnay, nunc vero consorti egregii Ladislai Ewrdege de Peleske, sorori videlicet nostre” (Erdődy lt. D 1198.).

⁹⁵ Vö. Zalavári és kapornaki hiteleshelyek 1545–1548. 70/468. sz.

⁹⁶ Zalavári és kapornaki hiteleshelyek 1527–1541. 65/99. sz. – 1536-ban Bajnai Bot János – a regeszta szövege szerint – nővérének nevezte a néhai Ilonát (Uo. 76/122. sz.).

⁹⁷ *Kelényi B.*: Krakkó 242/2275. sz.; DL 22275. – Vö. dátumánál csonka oklevélnek intulációjával: „Nos Stephanus de Zathmar, Dei et apostolice sedis gratia episcopus postulatus Nitriensis locique eiusdem comes perpetuus ac personalis presentie regie maiestatis in iudiciis locumtenens” (DF 273439.).

⁹⁸ „messer Stefano, fratello del magnifico messer Thomaso, secretario dela Maestà del signor re Mattia”.

⁹⁹ 1500. X. 8-án már itthon van (DF 238138.).

¹⁰⁰ „lo preposto de San Stefano de Strigonio e morto l’arcevescovo lo ha dato ad uno suo nepote nominato Stefano, che studio ad Ferrara”.

¹⁰¹ Az oklevélben nem nevezik meg, csak annyit írnak, hogy a Bakóc neposok közül az egyik e prépostságot viseli; közbenső adatok: 1500. (Reg. Strig. 63.), 1500. X. 8. (DF 238138.), 1502. VII. 29. (DF 238741.). – A pápához intézett kérelmében: „nepos Thome archiepiscopi Strigoniensis” (*Tóth-Szabó P.*: Pápai suppl. 14.).

világi tisztsége:

- személynök: 1502. XII. 12. – 1512. II. 6. (Arch. 1458–1526. I. 75.)¹⁰²

*Erdődi Tompa János (Erdődi Balázs fia) 1531. – 1535. VIII. 15.*¹⁰³

Erdődi Simon zágrábi püspök bátyja.¹⁰⁴ 1535-ben szerezte meg Simon püspökkel együtt a csábrági uradalmat, amelyet unokaöccsükkel, Pálffy Péterrel közösen birtokoltak, míg Ballassa Menyhért el nem foglalta.¹⁰⁵ Valószínűleg e János fia lehetett az a Tompa György, aki 1542-ben tűnt fel a forrásokban előbb mint zágrábi kanonok, majd mint glogoncai prépost. Nem sokkal később, Oláh Miklós zágrábi püspöksége idején az ottani káptalan prépostja lett, hogy aztán 1550. július 4-én elnyerje a pécsi püspöki széket, amelyet haláláig, 1552 márciusáig viselt.¹⁰⁶

*Erdődi (Tompa) Simon (Erdődi Balázs fia) 1505. – †1543. VI. 2.*¹⁰⁷

Bakóc Tamás érsek unokaöccse,¹⁰⁸ aki Erdődi János kegyvesztettsége után kapott szerepet a családi politikában: az érsek neki adta át a kezén lévő zágrábi püspökséget. A püspöki címet és egyházmegyéje irányítását a két rivális király közötti, illetve török harcok ellenére haláláig sikerült megtartania.¹⁰⁹

egyetemi tanulmányainak helye:

- bécsi egyetem: 1505. (*Tüskés A.*: Bécs 301/6221. sz., *Tonk S.*: Erdélyiek 328/2185. sz.)
- padovai egyetem: 1508–1509. (*Veress E.*: Olasz 175–176.)¹¹⁰

¹⁰² 1509-ben betegeskedett (DF 261758.).

¹⁰³ *Pálffy G.*: Pálffyak felemelkedése 22.; Libri regii I. 270., nr. 463.

¹⁰⁴ „frater senior carnalis domini episcopi” (Mon. Habs. II. 248.), vö. „Ioannis Thompa de Erdeud, fratris carnalis ... domini Simonis episcopi ecclesie Zagrabiensis” (Libri regii I. 270., nr. 462.).

¹⁰⁵ *Pálffy G.*: Pálffyak felemelkedése 23.

¹⁰⁶ Koller V. 323–331.; *Tímár Gy.*: Pécsi püspökök birtokmegőrző törekvései 136.; Consistorialia 98. 117/2. sz.

¹⁰⁷ *Tüskés A.*: Bécs 301/6221. sz.; HC III. 338.

¹⁰⁸ „reverendus Simon episcopus Zagabriensis et eius patruus vel alias consanguineus bone memorie Thomas archiepiscopus Strigoniensis” (1523. VII. 3.: Regesta Suppl. 1522–1523. 194.).

¹⁰⁹ Vö. *Varga Sz.*: Zrínyi Miklós 71., 91., 93., 118–119.

¹¹⁰ Vö. a személynöki iroda által 1507. VIII. 15-én kiállított oklevél szövegével, amely szerint Erdődi Simon (*discretus*) elmondta, „qualiter ipse ad Italiam studii et bonarum litterarum acquirendarum gratia esset profecturus”, ezért Magyarországra történő visszatéréséig minden általa vagy ellene folytatott perben és ügyben „presertim ad acceptandum nomine et in persona sua quelibet beneficia in Strigoniensi, Agriensi, Albensi Transsilvanensi et Waradiensi aliisque quibuscunque ecclesiis huius regni nostri Hungarie de iure et de facto vacare contingantia, necnon in animam ipsius quodlibet iuramentum prestandum, generaliter vero omnia alia et singula, que certa premissa necessaria censebuntur et que ipsemet facere posset et deberet, si personaliter interesset, faciendum” a felsorolt személyeket vallotta ügyvédiül (Erdődy lt. D 9583.).

egyházi javadalma:¹¹¹

– zágrábi püspök: 1518. IV. 24. – †1543. VI. 2. (Egyházi arch. 1440–1526. 132.)

*Erdődi Tompa Péter (Erdődi Balázs fia) 1513. – 1525. IV. 14.*¹¹²

Nevével birtokügyi oklevelekben találkozunk.¹¹³

*Erdődi Tompa Benedek (Erdődi Balázs fia) 1513. – 1528. IX. 24.*¹¹⁴

Nevével – egy alkalommal, mint Érsek Benedek¹¹⁵ – főképpen birtokügyi oklevelekben találkozunk.¹¹⁶ Bakóc Tamás érsek a családi vagyon felosztása során, amelyre minden biztonnal 1521-ben került sor,¹¹⁷ a Koromházi Korom Istvántól megvásárolt¹¹⁸ Turóc megyei Blatnica várat és uradalmát juttatta neki. Lakóhelyét itt is rendezte be,¹¹⁹ felesége Koromházi Korom Bálint özvegye, Anna volt.¹²⁰ Utódairól nem tudni.

*(Tompa) Dorottya (Erdődi Balázs leánya) 1525. II. 19. – VIII. 4.*¹²¹

Erdődi Simon zágrábi püspök húga,¹²² aki valamikor az 1510/1520-as évek táján házasodott össze Berzencei/Musinai Sándorfi Sándorral, aki 1526-ban még élt.¹²³ E Sándor

¹¹¹ Noha nem ismeretes egyelőre korábbi egyházi javadalma, az előbb idézett ügyvédvalló levél alapján nem zárható ki, hogy a felsorolt öt káptalan közül valamelyikben volt kanonoksága.

¹¹² „domino Thoma cardinali ... ac Benedicto et Petro dictis Thompa de eadem Erdüd fratibus scilicet et nepotibus ejusdem domini Thomae cardinalis” (DF 278327.); „Petri et Benedicti similiter Erdewdy Thompa dictorum, fratrum scilicet et nepotum suorum” (1516. XII. 14.: Erdődy lt. D 10265-6.; DF 278365.); 1517. IX. 9. (DL 89134.); DF 259469.

¹¹³ Blatnicai uradalom (1513: DF 278327., 1525: DF 259469.), Mára vár (1516: Erdődy lt. D 10265-6., DF 278365.), Szomszédvár és uradalma (1517: DL 89134., Erdődy lt. 68-2-14.).

¹¹⁴ „domino Thoma cardinali ... ac Benedicto et Petro dictis Thompa de eadem Erdüd fratibus scilicet et nepotibus ejusdem domini Thomae cardinalis” (DF 278327.); Turóci konvent protocollum vetus – DF 274521. – fol. 90b–91a.

¹¹⁵ DF 259466. (1525. V. 8.).

¹¹⁶ Blatnicai uradalom (1513: DF 278327., 1525: DF 259469.), Mára vár (1516: Erdődy lt. D 10265-6., DF 278365.), Szomszédvár és uradalma (1517: DL 89134., Erdődy lt. 68-2-14.).

¹¹⁷ Erdődi Tompa Bendek 1521. III. 8-án Esztergomban parancsleveleket állíttatott ki Blatnica vár ügyében (például DF 259463.).

¹¹⁸ DF 278327. – A birtok megszerzésének körülményeire lásd DF 259465.

¹¹⁹ Lásd például DF 260560. (1521. V. 18.), 1523. IV. 23. (DF 266825.), Justh 739. sz. (1524. VI. 30.), Uo. 743. sz. (1525. V. 17.).

¹²⁰ 1523. IV. 23. és 1525. V. 23. (DF 266825.), DF 259466. (1525. V. 8.), további adatok rá: 1525. IV. 14. (DF 259469.), Turóci konvent protocollum vetus – DF 274521. – fol. 87a.

¹²¹ DF 277175., 328–329. bejegyzés (671. és 673. dia).

¹²² Lásd a csázmai káptalan oklevelét, mely szerint „egregius Sandrinus Sandorffý dictus de Musynya ... confessus est ..., quod ipse a reverendissimo domino Simone episcopo ecclesie Zagrabiensis ... ad rationem illorum quingentorum florenorum alias sibi per eundem dominum episcopum tempore desponsationis nobilis domine Dorothee, sororis ipsius domini episcopi cum eadem domina dari promissorum et obligatorum...” (DF 277175., 328. bejegyzés [671. dia]).

¹²³ *Pálosfalvi T.*: Noble Elite 218., 455.

testvére, János Bakóc Tamás érsek titkáráként mutatható ki 1517-től néhány éven keresztül.¹²⁴

*(Tompa) Klára*¹²⁵ (*Erdődi Balázs leánya*)

Nevéről csak az „ösfá” alapján tudunk. Erdődi Simon püspök leánytestvére, akinek az első férje a Kerekes családból származott és házasságukból két fiúgyermek, Péter és Sebestyén nevét ismerjük.¹²⁶ A második férje Pálffy Pál volt, aki 1520. május 20-án halt meg Beriszló Péter veszprémi püspök–szlavón bánnal együtt a korenicaai csatában.¹²⁷ A házasságukból egy gyermek nevét, Pálffy Péterét ismerjük.¹²⁸ Csábrági Erdődi István halála után Ferdinánd király neki adományozta Csábrág várát.¹²⁹

A harmadik generáció

*Erdődi / Monoszlói (III.) Bálint (Erdődi Bakóc Miklós fia) 1487. I. 22. – †1505. IV. 12. e.*¹³⁰

Erdődi Bálint neve testvéreivel ellentétben meglepő módon nem szerepel az első említése előtt alig négy hónappal korábban kelt nemesítőlevélben. A forrásainkban Monoszlói néven is előfordul, miután Bakóc Tamás érsek átadta neki ezt a szlavóniai uradalmát.¹³¹ Bakóc e lépése valószínűleg összefüggésben állt Bálint házasságával: felesége, Margit Szomszédvári Henning János és Litvai Horvát Zsófia leánya volt.¹³² A frigy nem tartott sokáig, mivel 1505. április 12-én Margit már özvegyként nyugtatta néhai férje, Bálint testvéreit és rokonait járandóságai átadása felől.¹³³

¹²⁴ *Pálosfalvi T.*: Noble Elite 218.

¹²⁵ A keresztnév a „Bakócz–Erdődy nemzetségnek a galgóczi levéltárban lévő és ottani hiteles okmányokra alapított leszármazási” táblájáról ismert (*Botka T.*: Adalékok 556.); vö. még *Feketekuty L.*: Pálffy Pál nádor ösfája 111. (aki mindenféle jegyzet nélkül azt írja róla, hogy Bakóc Balázs és Vitovec Judit leánya volt, illetve 1515-ben és 1530-ban említik az oklevelek).

¹²⁶ „Petri et Sebastiani Kerekes consanguineorum ... Simonis episcopi” (1535. V. 31.: Libri regii I. 270., nr. 462. sz.), „egregiis Petro et Sebastiano Kerekes de Erdewd, nepotibus reverendissimi domini Simonis episcopi Zagrabiensis ex sorore” (1537. IV. 25.: Uo. 325., nr. 591.).

¹²⁷ *Matunák M.*: Pálffy Miklós születéshelye 72.

¹²⁸ Személyére és az általa „alapított” családra lásd *Pálffy G.*: Pálffyak felemelkedése 21–25., *Uő*: Pozsony megyéből a Magyar Királyság élére 857.

¹²⁹ „Petri Pálffy de Zelyna, ex sorore nepotis ... Simonis episcopi ecclesie Zagrabiensis” (1535. V. 31.: Libri regii I. 270., nr. 462.); „Petri Pálffy de Erdewd, nepotis eiusdem domini Simonis episcopi ex sorore” (1535. VI. 1.: Uo. 271., nr. 464. sz.).

¹³⁰ DL 101032., pag. 2–3.; Erdődy lt. 44-1-1.

¹³¹ Az általam ismert első oklevél, amelyben így nevezik, 1502. XI. 16-án kelt (DF 209004.). – 1503-ban említik így is (Erdődy lt. D 1046.) és Erdődiként is (Uo. 10217.).

¹³² *Engel P.*: Genealógia i. m., Henning (szomszédvári).

¹³³ Erdődy lt. 44-1-1.

*Erdődi / Monoszlói / Monyorókeréki (II.) Péter (Erdődi Bakóc Miklós fia) 1487. I. 22. – 1547. e.*¹³⁴

Bakóc Tamás *neposa*, 1489-ben nyerte el a nemességet.¹³⁵ Az érsek Pétert, hasonlóan többi rokonához, egyházi vonalon indította el, de ismert adataink alapján sohasem szenteltette fel magát. 1503 elején – valószínűleg tudva, hogy bátyjának, Bálintnak nem lesznek utódai – letette egyházi javadalmát és valamikor 1503. január 6. és február 18. között megházasodott.¹³⁶ Neve nagykorúságától minden adománylevélben szerepel, az oklevelekben soha fel nem tüntetett egyházi javadalma ellenére általában ő volt a fő kedvezményezett. Első felesége Alsólendvai Bánfi Jakab leánya, Sára¹³⁷ lett, akitől 1513-ig már legalább két gyermeke született: egy (IV.) János nevű fia¹³⁸ és egy Katalin nevű leánya.¹³⁹ 1519-ben a jelek szerint e gyermekei már nem éltek, mivel nem szerepelnek az ekkor kiállított oklevelekben.¹⁴⁰ A későbbi években további négy gyermekéről tudunk: György és (III.) Péter (1521),¹⁴¹ Zsófia és Orsolya (1522).¹⁴² Forrásainkban előbb Erdődi, majd rövid ideig Monoszlói,¹⁴³ végül pedig a Monyorókeréki¹⁴⁴ előnévvel tűnik fel. Bakóc Tamás érsek végrendelete értelmében ő

¹³⁴ DL 101032., pag. 2–3.; *Hermann Zs.*: Keseregjenek 96.

¹³⁵ Erdődi (II.) Péterrel kapcsolatban a közelmúltig fel-felmerült az irodalomban, hogy II. Ulászló királytól 1511-ben – sőt, egészen pontosan 1511. XI. 25-én – elnyerték a Monoszlói grófia (*comes Montis Claudii*) címet (*Benda B.*: Erdődy Genealógia 118. 5. jegyzet [Nagy Iván IV. 65. oldalára hivatkozva, itt azonban ez nem szerepel]; *Benda B.–Koltai A.*: Kutatások 429. [Pallas Nagylexicon alapján]). A kérdésben annak idején már Schiller Bódog állást foglalt, kijelentve, hogy az „nem fogadható el” és a címet 1565-ben kapták meg (*Schiller B.*: Örökös főrendiség 256. 148. jegyzet). A legújabb, ezzel foglalkozó munkában az ulászlói adományozás már nem szerepel: a család, azonbelül is az előbbi Péter fia, (III.) Péter és fiai a „Monoszlói örökös grófia” címet 1565. X. 11-én nyerték el (*Pálffy G.*: Grófi cím 181.). – Ugyanakkor az előnév már 1562-ben felbukkan Erdődy Péter használatában, lásd *Tóth E.*: Továbbélő ókor 266. (Vjekoslav Klaić munkája alapján).

¹³⁶ A lakodalomról Kanizsai György nándorfehérvári bán kiadásairól készült jegyzéke tájékoztat (*Item in Monyorokerek [az áthúzott Chepreg fölé írva] tempore nuptiarum Petri Erdewdi per Plothnar fl. III. – DL 29419, p. 32., kiadását lásd Iványi B.*: Fizetési lajstrom 29.). Az időpontját az előtte és után lévő keltezett bejegyzések adják. A datálásban azonban van némi bizonytalanság: Iványi Béla a jegyzéket az 1503–1504. évekre datálta, ez helytálló, mivel két helyen szerepel az 1503-as évszám (DL 29419., p. 5., 20., *Iványi B.*: Fizetési lajstrom 17., 23.), ugyanakkor viszont éppen a „lakodalmi” bejegyzést követő oldalon van egy olyan tétel, amelyben az egész forrásban egyedülálló módon keltezték a tételt (*Mathias Balassy efectus est familiaris domini equis tribus in festo Transfigurationis domini, [felette beszúrva:] hoc est sabbato ante Laurentii, cui eodem festo Nandoralbe dati sunt ...*) – DL 29419., p. 33., *Iványi B.*: Fizetési lajstrom 29–30.). Ez az időpont viszont az 1502-es évre érvényes, mivel 1503-ban vasárnapra esett a mondott ünnep. Az ellentmondást, mivel azt kizárhatjuk, hogy Péter – mégha nem is volt felszentelve – egri nagyprépostként házasodott volna meg, úgy oldhatjuk fel, hogy a bejegyzés 1503. évre vonatkozik, de a leírója elnézte a naptárt.

¹³⁷ *Engel P.*: Genealógia i. m., Hahót nem 4. tábla: Bánfi (alsólendvai, folyt.) és Erdődy lt. D 1154.

¹³⁸ 1513. III. 4. (Erdődy lt. D 11190.)

¹³⁹ 1513. XI. 19. (Erdődy lt. D 1154., ebben mindketten szerepelnek).

¹⁴⁰ Vö. DL 71825., DF 208670.

¹⁴¹ Erdődy lt. D 11204.

¹⁴² DL 101560.

¹⁴³ Pl. 1512. VII. 22. (Erdődy lt. D 10254.), 1513. XI. 19. (Uo. 1154.).

¹⁴⁴ Előszőr 1513. III. 4-én (Erdődy lt. D 11190.) és 11-én (DF 208497.), az év végétől kezdve (DF 278327.) gyakorlatilag mindig e néven szerepel.

és utódai kapták a monyorókeréki, körmendi és vöröstoronyi, a somlói, monoszlói, szarvaskői stb. uradalmakat.¹⁴⁵ Péter második felesége – legkésőbb 1539-től – Puchheim Dorottya volt,¹⁴⁶ tőle nem születtek utódai. Valamikor 1546 folyamán Itáliában, Velencében hunyt el.¹⁴⁷

egyetemi tanulmányának helye:

– krakkói egyetem: 1494. e. (*Kelényi B.*: Krakkó 303/3004. sz.)¹⁴⁸

egyházi javadalmi

– egri nagyprépost: 1494. XI. 30. – 1503. I. 24. (*C. Tóth N.*: Egri kápt. 50.)¹⁴⁹

világi tisztségei:

– királyi kamarás: 1512. VII. 22. (Erdődy lt. D 10254.) – 1522. VI. 19. (DF 276 472.)

– királyi lovászmester: 1535. X. 21. – 1545. (*Fallenbüchl Z.*: Főméltóságok 82.)

*Bakóc Pál (II.) (Erdődi Bakóc Miklós fia) 1487. I. 22. – 1510. IV. 22.*¹⁵⁰

Személyéről az alábbi adatokon kívül csupán annyit tudunk, hogy neve minden jelentős adománylevélben szerepelt. Az egyházi javadalomról történt lemondásában (lemondatásában) közrejártszatott (III.) Bálint 1505. évi halála is („elfogytak” ugyanis az öröklésbe bevonható családtagok).

egyetemi tanulmányának helye:

– bolognai egyetem: 1503. (*Veress E.*: Olasz 69.)

egyházi javadalma:

– egri nagyprépost: 1504. VII. 13. (Erdődy lt. D 10222.) – 1509. V. 9. e. (*C. Tóth N.*: Egri kápt. 50.)¹⁵¹

¹⁴⁵ Lásd erre Bakóc Tamás érsek végrendeletét (*Szántófi A.*: Bakács végrendelete 525.).

¹⁴⁶ *Pálffy G.*: Magyar Királyság 129.

¹⁴⁷ *Hermann Zs.*: Keseregjenek 96.

¹⁴⁸ „Petrus Nicolai de Sathmar dioc. Agriensis” – az egri egyházmegye feltüntetésére az adhat magyarázatot, hogy az egri káptalanból érkezett Krakkóba.

¹⁴⁹ Vö. „devote creature vestre, Thome archiepiscopi Strigoniensis nepos” (*Tóth-Szabó P.*: Pápai suppl. 14.). – A győri káptalanban 1503. XI. 29. – 1509. IV. 22. között ismeretes egy Szatmári Péter nevű győri kanonok (*Köblös J.*: Adattár 163/149. sz., *Uő*: Egyházi középréteg 425/149. sz.), aki – Köblös József és fenti adataink alapján is Szatmári György rokona lehetett, csakúgy mint a fehérvári kisprépostként 1512-ben feltűnő szintén Szatmári Péter nevű személy (*Köblös J.*: Egyházi középréteg 366/98. sz.). – Ugyanakkor ismert még egy Szatmári Péter nevű erdélyi kanonok és kükküllői főesperes az erdélyi káptalanban is 1494 és 1496 között (DL 46487., 30235., az adatokat Hegyi Gézőnek köszönöm), de azonosítása Erdődi Péterrel vagy Szatmári Péterrel nem problémamentes. Mindezek felül egy 1523. IV. 26-i, Bakóc Tamás egy rendelkezésével kapcsolatban tartott tanúvallatásról készült oklevélből ismert egy Szatmári Péter (*venerabilis vir*) nevű egykori titeli kanonok is (DF 238178.).

¹⁵⁰ DL 101032., pag. 2–3.; Erdődy lt. D 1125. – 1511. VIII. 8-án már nem élt (Erdődy lt. D 1141.).

¹⁵¹ E dátum előtt lemondott Csulai Mór Fülöp javára a nagyprépostságról.

*Szalmári Tóbiás (Erdődi Bakóc II. János fia) 1487. I. 22. – 1495. VI. 25.*¹⁵²

Személye a fenti nyolc évben szerepel minden adománylevélben, utána csak fiai révén szerzünk róla tudomást. Életről csak annyit tudunk, hogy valamikor 1494 előtt a krakkói egyetemen tanult.

egyetemi tanulmányának helye:

– krakkói egyetem: 1494. e. (*Kelényi B.*: Krakkó 304/3015. sz.)¹⁵³

*Erdődi / Szalmári / Bakóc (III.) János (Erdődi Bakóc II. János fia) 1487. I. 22. – 1534. VII. 6.*¹⁵⁴

A család egyik – legalábbis Bakóc Tamás érsek szemszögéből – fekete báránya. Jánost nagybátyja kezdettől fogva egyházi pályára szánta és minden bizonnal őt jelölte ki arra, hogy folytassa a család klerikusi vonalát.¹⁵⁵ Már fiatalon egyetemre küldte és ellátta – sokszor persze csak névleg¹⁵⁶ – javadalmakkal. A már zágrábi püspöki címet viselő János azonban valami olyan bűnt követhetett el, aminek következményeként a bíboros „kidobta” minden általa adott egyházi javadalomból. S noha Bakóc leszögezte, hogy senki kéréseire sem fogadja vissza bizalmába,¹⁵⁷ a király és az előkelők közbenjárása forrásaink alapján mégsem volt hiábavaló, mivel Várdai Ferenc erdélyi püspök befogadta Jánost a káptalan tagjai sorába és egy kanonokság mellett a küüllői főesperességet nyerte el.

¹⁵² DL 101032., pag. 2–3.; Erdődy lt. D 929. – Valószínűleg 1495. VI. 25. körül hunyt el, mivel a somlói uradalom megvételéről szóló 1495. VI. 23-i oklevélben már nem szerepel a neve (Szapolyai oklt. 220.), a fentebb idézett, a nevével utoljára tartalmazó oklevél egy 1492. évi birtokzálogosítás átírása, így könnyen lehet, hogy neve automatikusan került bele.

¹⁵³ „Thobias Iohannis de Sakmar/Satmar/Zathmar”.

¹⁵⁴ DL 101032., pag. 2–3.; *Fabritius, K.*: Kisder Kapitell 209. (az adatot Hegyi Gézának köszönöm).

¹⁵⁵ Vö. a Bakóc Tamás érsek végrendeletében leírtakkal: „ex quo tamen eundem Ioannem praepositum a cunabulis usque educasset et ad sacerdotis dignitatem ordinis dedicasset, aliis diversisque gymnasiis extra hoc regnum notabili sumptu erudiendum nutritisset, ac tandem tot ecclesiasticorum beneficiorum titulis et dignitatibus dudum insignivisset, et inter alia etiam in episcopum Zagrabiensis ecclesiae promoveri procurasset. Ideo in praenominatis iuribus possessionariis secularibus, quae alioquin ultra praenarrata beneficia ecclesiastica in praeiudicium aliorum fratrum praedictorum absurdum videretur gubernare, et possidere praelibatum Joannem Bakocz praepositum penitus importionatum duxisset efficiendum atque declarandum ex praenarratis duntaxat beneficiis ecclesiasticis contentandum hoc per expressum declarato.” (*Szántófi A.*: Bakács végrendelete 526., a DF 238528. alapján).

¹⁵⁶ Vö. az esztergomi káptalan 1507. évi panaszával (DF 208741.).

¹⁵⁷ „... Iohanne non iam preposito, sed rustico ribaldo et item altero Iohanne alias cantore Strigoniensi, fratre scilicet Margarete, qui non minus scandalose, quam prepositus, cantoratum perdidit. Eos tamen nullo modo volui recipere in gratiam, nec unquam recipiam. Pro preposito plures domini et finaliter etiam regia maiestas petebat, nolui tamen ullo facto flecti. Vadant iam ambo ad furcas.” (*Dreska G.*: Bakócz, the Epistolist 28. [DF 261759.]).

egyetemi tanulmányainak helyei:¹⁵⁸

– ferrarai egyetem: 1502. (Erdődy lt. D 10203.)¹⁵⁹

– bolognai egyetem: 1503. (*Veress E.*: Olasz 69.)

– bécsi egyetem: 1504. (*Tüskés A.*: Bécs 298/6136. sz.)

egyházi javadalmi:

– egri kanonok és pankotai főesperes: 1494. XI. 30. – 1496. IX. 12. (*C. Tóth N.*: Egre kápt. 57.)

– győri kanonok: 1497. XI. 18. – 1505. VIII. 27. (*Köblös J.*: Egyházi középréteg 425/147. sz., *Uő*: Adattár 162/147. sz.)

– titeli prépost: 1499. III. 2. (Erdődy lt. 104-6-21.) – 1517. V. 25. (Erdődy lt. D 1187.)¹⁶⁰

– egri kanonok és szabolcsi főesperes: 1502. VIII. 14. – 1506. I. 27.¹⁶¹ (*C. Tóth N.*: Egre kápt. 59.)

– esztergomi nagyprépost: 1502. X. 7. (Erdődy lt. D 10203.)¹⁶² – 1517. V. 25. (Lásd fentebb.)

– zágrábi püspök: 1515. IX. 4. – 1517. V. 25. (Egyházi arch. 1440–1526. 131.)

– erdélyi kanonok és küüllői főesperes: 1518. XII. 30. (DL 26 540.) – 1534. VII. 6. (*Fabritius, K.*: Kisder Kapitell 209.)¹⁶³

világi tisztsége:

– személynök: 1513. III. 1. – 1514. V. 26. (Arch. 1458–1526. I. 75.)

*Erdődi Bakóc II. Tamás (Erdődi Bakóc I. László fia) 1519. I. 3. – 1521. V. 21.*¹⁶⁴

Unokatestvéréhez hasonlóan ő is egyházi pályára lépett: 1519-ben ugyan még gyermek (*puer*) volt, de nevét már belefoglalták a Külső-Szolnok megyei Ság birtok zálogba vételkor született oklevelekbe.¹⁶⁵ 1534–1535-ben a zágrábi préposti cím

¹⁵⁸ Vö. a Bakóc Tamás érsek végrendeletében írtakkal: „ex quo tamen eundem Ioannem praepositum a cunabulis usque educasset et ad sacerdotis dignitatem ordinis dedicasset, aliis diversisque gymnasiis extra hoc regnum notabili sumptu erudiendum nutritisset” (*Szántófi A.*: Bakács végrendelete 526.). – Lásd még *Körmendy K.*: Studentes 208/148. sz.

¹⁵⁹ Bakóc Tamás érsek esztergomi nagypréposti kinevezőlevelében: „quod nos inducti virtutibus et meritis venerabilis magistri Iohannis de Zathmar, nepotis nostri Italie in gimnasio Ferrariensi litteris operam dantis, preposituram maiorem dicte ecclesie nostre Strigoniensis, necnon canonicatum et prebendam cum rectoratu altaris Beatissime Virginis Marie ... damus; volumus tamen, quod idem magister Iohannes postquam de studio reversus fuerit ad has partes Hungarie, ... solitum iuramentum prestare teneatur.” – Az esztergomi káptalan panasza szerint 1507 elején az esküt még nem tette le (DF 208741.).

¹⁶⁰ Kiadását lásd *Szántófi A.*: Bakács végrendelete 526. – 1518. VI. 22-én már nem az (DF 261759.).

¹⁶¹ E napon Bakóc Tamás kérésére az általa elnyert javadalmáról lemondott.

¹⁶² E napon Bakóc Tamás kinevezte esztergomi nagypréposttá.

¹⁶³ Az adatokat Hegyi Gézának köszönöm.

¹⁶⁴ DL 71825.; Erdődy lt. D 11204., vö. DF 278358.: „prefatis autem Petro Erdewdy ac Georgio et Petro filiis suis et eorum heredibus, quos Deus avertat, decedentibus et deficientibus, egregiis Stephano et Wolffango filiis condam Valentini similiter Erdewdy de Chabrag ac Thome filio condam Ladislai de dicta Erdewdy, nepotibus videlicet eiusdem domini Thome cardinalis et eorum heredibus ac posteritatibus univrsis”.

¹⁶⁵ Lásd erre részletesen *Neumann T.*: Korlátköviei 142.

birtokában a padovai egyetemen tanult, és mint onnan Erdődi Péterhez, illetve Erdődi Simon zágrábi püspökhöz küldött leveleiből kiderül, Bolognában szeretett volna „továbbtanulni”.¹⁶⁶

egyetemi tanulmányainak helye:

– padovai egyetem: 1534. V. 28. – 1535. III. 29. (Veress A.: Padua 29.)

egyházi javadalma:

– zágrábi prépost: 1534. V. 28. – 1535. III. 29. (Veress A.: Padua 29.)

*Erdődi Bakóc (II.) László (Erdődi Bakóc I. László fia) 1524. IX. 28.*¹⁶⁷

Noha egyetlen említésekor sem tüntették fel apja nevét, de az oklevél tartalma (a Külső-Szolnok megyei Ság birtok ügye) és szövege alapján szinte biztosan megállapítható: minden bizonnyal a korábban szereplő Bakóc László fia Tamás 1519-ben még nem említett testvéréről van szó. Az 1524-es oklevél szerint ugyanis Monyorókeréki Erdődi Péter a fia, Péter és *fratere*, Erdődi Bakóc László nevében a korábban Korlátkövi Péter által Tamás érseknek, neki, illetve Bakóc Tamásnak, valamint az ő és Tamás örökösének elzálogosított sági uradalmat az érsek lelke üdvéért továbbzalogosította a bíboros által alapított esztergomi Szűz Mária-kápolnának.¹⁶⁸

A negyedik generáció

*Csábrági Erdődi (III.) István (Erdődi II. Bálint és Várdai Katalin fia) 1510. IV. 22. – 1532. XII. 29.*¹⁶⁹

Felesége Korlátkövi Péter királyi udvarmester leánya, Anna (1531) volt. Házasságkötésük után István nem sokkal elhunyt. Birtokai – a csábrági-ág kihalásával – fele-fele arányban Erdődi Simon püspök rokonai, nevezetesen Tompa János és Pálffy Péter kapták adományul Ferdinánd királytól.¹⁷⁰

¹⁶⁶ Veress A.: Padua 29.

¹⁶⁷ DF 237726. (a személynöki iroda oklevele szerint személyesen megjelent előttük Monyorókeréki Erdődi Péter „onera et quelibet gravamina egregii Petri filii necnon Ladislai Bakocz de eadem, fratris suorum super se assumptens”).

¹⁶⁸ DF 237726. (a vonatkozó rész: „prefato condam domino Thome cardinali ac eisdem Petro Erdewdy necnon Thome Bakocz ac heredibus ipsorum Petri Erdewdy ac Thome Bakocz”). – A birtok Korlátkövi Péter általi zalogosítására lásd Neumann T.: Korlátköviak 142.

¹⁶⁹ Erdődy lt. D 1125.; Neumann T.: Korlátköviak 98. (végrendelete). – 1533. XII. 31-én már néhai (Uo.).

¹⁷⁰ Vö. Libri regii I. 270., nr. 462–463., 271., nr. 464.; vö. Neumann T.: Korlátköviak 98.; Pálffy G.: Pálffyak felemelkedése 23. – Vö. még a csábrági-ág kihalása után és az adományozás előtt keletkezett – valószínűleg az esztergomi káptalan ügyvédje által készített – törvénykivonat szövegével (DF 238522.).

*Csábrági Erdődi Farkas (Erdődi II. Bálint és Várdai Katalin fia) 1510. IV. 22. – 1521. V. 21.*¹⁷¹

Nevén és származásán kívül nem tudni róla egyebet.

*Monyorókeréki Erdődi (IV.) János (Monyorókeréki Erdődi II. Péter és Alsólendvai Bánfi Sára fia) 1513. XI. 19.*¹⁷²

Nevén és származásán kívül nem tudni róla egyebet.

*Monyorókeréki Erdődi Katalin (Monyorókeréki Erdődi II. Péter és Alsólendvai Bánfi Sára leánya) 1513. XI. 19.*¹⁷³

Nevén és származásán kívül nem tudni róla egyebet.

*Monyorókeréki Erdődi György (Monyorókeréki Erdődi II. Péter és Alsólendvai Bánfi Sára fia) 1513. XI. 19.*¹⁷⁴

Nevén és származásán kívül nem tudni róla egyebet.

*Monyorókeréki Erdődi (III.) Péter (Monyorókeréki Erdődi II. Péter és Alsólendvai Bánfi Sára fia) 1521. V. 21. – 1567. IV. 26.*¹⁷⁵

Erdődi Péter és Sára egyetlen, a gyermekkort túlélő fia, a máig élő gróf Erdődy család őse. Feleségei és gyermekei nevének, valamint tisztségének ismertetése nem e tanulmány feladata.¹⁷⁶

*Monyorókeréki Erdődi Zsófia (Monyorókeréki Erdődi II. Péter és Alsólendvai Bánfi Sára leánya) 1522. XII. 20.*¹⁷⁷

Nevén és származásán kívül nem tudni róla egyebet.

*Monyorókeréki Erdődi Orsolya (Monyorókeréki Erdődi II. Péter és Alsólendvai Bánfi Sára leánya) 1522. XII. 20.*¹⁷⁸

Nevén és származásán kívül nem tudni róla egyebet.

A nőági rokonság

*Kanczler Zsigmond (Kanczler Angelo és Bakóc Orsolya fia) 1498. IX. 3. – 1512. IV. 14.*¹⁷⁹

Nevén és származásán kívül nem tudni róla egyebet.

¹⁷¹ Erdődy lt. D 1125.; Uo. 11203.

¹⁷² Erdődy lt. D 1154.

¹⁷³ Erdődy lt. D 1154.

¹⁷⁴ Erdődy lt. D 1154.

¹⁷⁵ Erdődy lt. D 11204.; Mikó Á.–Pálffy G.: Pozsonyi síremlékek 131.

¹⁷⁶ A családjára lásd a korábban felsorolt irodalmat, illetve összefoglalóan lásd Pálffy G.: Magyar Királyság 129., 148.

¹⁷⁷ DL 101560.

¹⁷⁸ DL 101560.

¹⁷⁹ Erdődy lt. D 995.; Végh A.: Buda helyrajza II. 156/552. sz.

*Kanczler László (Kanczler Angelo és Bakóc Orsolya fia) 1507. I. 1. – 1507. XI. 10.*¹⁸⁰

Nevén és származásán kívül nem tudni róla egyebet.

*Kanczler Anna (Kanczler Angelo és Bakóc Orsolya fia) 1507. IX. 30. – 1512. IV. 14.*¹⁸¹

Minden bizonnyal azonos azzal az Erdődi Annával, aki 1508-ban ifjabb Csáki Ferenc fia,¹⁸² Gábor jegyeseként tűnik fel az esztergomi káptalan oklevelében. (Az „ügy” szokásos, Bakóc Tamás érsek kifizette Csáki 1800 forintos tartozását hitelezőjének, Fekete Mendel zsidónak.)¹⁸³ A házasság végül a jelek szerint ténylegesen nem jött létre, mivel Anna 1512 áprilisában még hajadon (*puella*) volt (több adatunk nincs is róla),¹⁸⁴ míg Csáki Gábor valamikor 1520 után elhunyt.¹⁸⁵

*Básztélyi Vértési János (Vértési Ferenc és Bakóc Katalin fia) 1505. IX. 17. – 1518. VI. 22.*¹⁸⁶

A Bakóc *neposok* másik „fekete báránya”. Vértési János közvetett adatok alapján az esztergomi székeskáptalanban az éneklőkanonokságot viselte: 1507. január 26-án a garamszentbenedeki konvent előtt megjelent az esztergomi káptalan képviselője és tiltakozott Bakóc Tamás érsek és – korábbi – jószágkormányzójának különféle, a káptalan jogait, birtokait és jövedelmeit érintő cselekményei ellen. Többek között felrótták az érseknek, hogy egyházuk számos javadalmát, így a nagyprépostságot, az éneklőkanonokságot és az esztergom-szentistváni prépostságot állítólagos egyháziak,¹⁸⁷ úgymint atyafiai és unokaöccsei révén elfoglalva tartja.¹⁸⁸

¹⁸⁰ Erdődy lt. D 1088.; Uo. 1106.

¹⁸¹ Végh A.: Buda helyrajza II. 147/522. sz., 156/552. sz.

¹⁸² Erdődy lt. D 1115.

¹⁸³ „Et quia prefatus dominus noster cardinalis ob affinitatem inter ipsum et dictum dominum Gabrielem contractam, pretactos mille octingentos florenos de suis propriis pro eodem Gabriele dicto Mandel Fekethe Judeo integraliter persolvisset sibique omnino satisfecisset, ob hoc idem Mandel Fekethe Judeus de huiusmodi solutione per ipsum dominum cardinalem sibi facta plene et per omnia bene contentus, antelatum Gabrielem de Chaak ac generosam puellam Annam de Erdewd, sponsam scilicet eiusdem domini Gabrielis et sororem dicti domini nostri cardinalis ... quitto et expedito ac omnibus modis absolutos reddidisset et commisisset” (DL 46842.). – 1509-ben Csáki Gábor három évre 8000 forintot vett kölcsön Bakócéktól egyrészt a Mendel felé fennálló 1800 forint tartozása kifizetésére, másrészt a Körösszeg várában lévő házrészének felújítására (Erdődy lt. D 1115.).

¹⁸⁴ Végh A.: Buda helyrajza II. 156/552. sz. (DL 106083., p. 134.).

¹⁸⁵ Engel P.: Genealógia i. m., Zsidó nem 4. tábla: Csáki. – Itt „tollhiba” miatt Gábor feleségeként Csáki Anna jelenik meg, a Mihály leánya, Annánál idézett oklevélben azonban nem szerepel ilyen (vö. Csáky II. 536.: Csáki Mihály felesége: Anna és gyermekeik, köztük Anna; Gábor esetében pedig nem tüntették fel, hogy lenne felesége).

¹⁸⁶ „cardinalis generosam puellam Margaretham sororem seu neptem suam, filiam videlicet egregii Francisci de Bozthe ... in eandem puellam Margaretham, sponsam suam [sc. Nicolai de Zrin] ac Iohannem, Benedictum et Nicolaum fratres carnales eiusdem Margarethae” (Erdődy lt. D 1066.; DF 261759.).

¹⁸⁷ Az idézetben szereplő „quorundam assertorum” jelentésére lásd LLMaEH Suppl. I. 116.

¹⁸⁸ „quod ... dominus Thomas ... cardinalis Strigoniensis, eorum prelati ultra alias gravissimas persecutiones et oppressiones libertatumque et

Mint látható, név szerint nem nevezték meg, kikről van szó. A megoldást Bakóc Tamás érseknek 11 évvel később írt levele nyújtja számunkra. Az unokaöccséhez, (Monyorókeréki) Erdődi Péterhez írt levelében különböző hírek mellett a „családi ügyekről” is beszámolt: (Erdődi János fia) János már nem prépost, hanem csavargó paraszt, a másik János, Margit testvére pedig már nem esztergomi éneklőkanonok, mivel a préposthoz hasonlóan botrányosan elvesztette javadalmát, és megígérte Péternek, hogy sohasem fogja őket kegyeibe visszafogadni.¹⁸⁹ Mivel tudjuk, hogy Margit Vértési Ferenc és Bakóc Katalin leánya volt, így testvére értelemszerűen e János volt. Nem tudjuk, hogy az esztergomi éneklőkanonokság elvesztése után mi történt Jánossal.

egyházi javadalma:

– esztergomi éneklőkanonok: 1507. I. 26. (DF 208 741.) – 1518. VI. 22. e. (DF 261 759.)

*Básztélyi Vértési Benedek (Vértési Ferenc és Bakóc Katalin fia) 1505. IX. 17. – 1510. IV. 22.*¹⁹⁰

Nevén és származásán kívül nem tudni róla egyebet.

*Básztélyi Vértési Miklós (Vértési Ferenc és Bakóc Katalin fia) 1505. IX. 17. – 1543.*¹⁹¹

Bakóc Katalin és Vértési Ferenc harmadik, 1504 körül született fiúgyermek, aki 14-15 éves korában a ferrarai egyetemen tanult, fokozat szerzéséről nem tudunk. Még hazatérése előtt a király neki adta a titeli prépostságot, amelynek átadására Bakóc Tamás érsek 1518. szeptember 3-án, Erdődön (Valkó m.) kibocsátott oklevelében kötelezte magát.¹⁹² A társaskáptalan élén minden bizonnyal a török seregek 1521. évi hadjáratáig, illetve Nándorfehérvár elestéig állt, amelyek után a káptalan működése megszűnt és Titelt végvárrá alakították át. Miklós – valószínűleg – egyfelől ezért, másfelől testvérei halála miatt megvált egyházi habitusától és megháza-

statutorum suorum destructiones indicibilia et intollerabilia dampna eisdem dominis canonicis tam per se, quam Georgium Ewssy provisorem suum illatas et irrogata, hec inter alia fecisset, quod statuta et laudabiles consuetudines ab antiquo in ipsa ecclesia Strigoniensi observatas, ad quas observandas ipsi domini canonici et quilibet eorum tempore receptionis ad beneficium iurare consueverunt, servare non permitteret, proventus maioris prepositure, necnon cantoratus et prepositure Sancti Stephani de castro Strigoniensi et quorundam aliorum beneficiorum, que nomine quorundam assertorum fratrum et nepotum suorum detineret, quorum aliqui nec unquam in ipsa ecclesia Strigoniensi visi fuerunt et nec unquam in ipsa ecclesia serviverunt aut residentiam fecerunt, ...” (DF 208741.).

¹⁸⁹ „... Iohanne non iam preposito, sed rustico ribaldo et item altero Iohanne alias cantore Strigoniensi, fratre scilicet Margarete, qui non minus scandalose, quam prepositus, cantoratum perdidit. Eos tamen nullo modo volui recipere in gratiam, nec unquam recipiam. Pro preposito plures domini et finaliter etiam regia maiestas petebat, nolui tamen ullo facto flecti. Vadant iam ambo ad furcas.” (Dreska G.: Bakócz, the Epistolist 28. [DF 261759.].)

¹⁹⁰ Erdődy lt. D 1066.; Uo. 1126.

¹⁹¹ Erdődy lt. D 1066.; SNA, Pozsonyi káptalan hiteleshelyi levéltára, 8-10-23.

¹⁹² DL 47269.

sodott. Egyetlen, György nevű fiáról tudok, aki 1557 és 1588 között szerepel az oklevelekben.¹⁹³

egyetemi tanulmányának helye:

– ferrarai egyetem: 1518. X. 15. (DL 47 265.)¹⁹⁴

egyházi javadalma:

– titeli prépost: 1518. X. 15. (DL 47 265.)¹⁹⁵ – 1520. IV. 5. (Erdődy lt. D 1230.)¹⁹⁶

Básztélyi Vértesi Margit (Vértesi Ferenc és Bakóc Katalin leánya) (1497)¹⁹⁷ – 1505. IX. 17. – 1518. VI. 22.¹⁹⁸

Vértesi Margitot 1505. szeptember 17-én – nyolc éves korában¹⁹⁹ – jegyezték el Zrínyi Miklóssal,²⁰⁰ de a házasság végül nem valósult meg, mivel Miklós Korbáviai Károly leányát,

¹⁹³ Zrínyi okl. II. 438., 546.

¹⁹⁴ „fidelis nostri nobilis magistri Nicolao Wyrthesy de Bozthe, nunc in gymnasio Ferrariensi studentis”. – Minden bizonnyal reá vonatkozik a Veress Endre által idézett adat, amely szerint „1519 tavaszán jutott Erdődi Ferenc, Bakócz Tamás érsek unokaöccse Ferrarába ... A 14 éves tanuló elfogadására ...” (Veress E.: Olasz 384.). A tévedést valószínűleg az egyetem történetírója okozta, aki „Franciscus Erdődi germanus Strigoniensis cardinalis” formában, azaz apja neve alatt vette fel munkájába Miklós nevét (Uo. 385.). – Vö. még II. Lajos király 151[.]. V. 1. körül kibocsátott oklevelével, amelyben Miklós ügyvédet vallott: „quousque ipse in gymnasiis et studio litteralis scientie extra hoc regnum nostrum Hungarie, quo profecturus se dixit, constitutus fuerit”. A fentebbi adatok alapján az oklevelet 1518-ra keltezhetjük (Erdődy lt. 104-6-6.).

¹⁹⁵ Királyi kinevezése, vö. még DL 47269.

¹⁹⁶ A prépostság működése a török hadjárat következtében megszűnt.

¹⁹⁷ DL 46984. (mivel az eljegyzésre 1505-ben került sor és a pápának benyújtott kérvény szerint ekkor nyolc éves volt, így 1497 körül kellett születnie).

¹⁹⁸ Erdődy lt. D 1066.; DF 261759. – Vö. „generosa puella Margaretha filia egregii condam Francisci de Bozthe, ex domina Catherina Bakocz vocata de dicta Erdewd, sorore scilicet eiusdem domini cardinalis procreata” (Erdődy lt. D 1185., 1201., DF 278388.).

¹⁹⁹ „olym postquam ipsa oratrix tunc in octavo sue etatis anno constituta cum quodam Nicolao comite de Zereniis layco Zagrabienensis diocesis tunc in quintodecimo sue etatis anno constituto matrimonium sive sponsalia per verba de presenti contraxerat, et idem Nicolaus de non contraveniendo iuramentum prestiterat ac illud in facie ecclesie de oratricis consensu sollempnizaverat” (DL 46984.).

²⁰⁰ A fehérvári keresztes konvent oklevele szerint „magnificus Nicolaus filius olim magnifici Petri de Zrynio coram nobis personaliter constitutus sponte et libere ac ultronea voluntate rettulit(!) et confessus est in hunc modum, quod ipse in animo revolvens, benivolens et favorem ac beneficia, quibus eundem ... Thomas ... cardinalis et archiepiscopus Strigoniensis a teneris usque annis suis prosecutus fuisset, utpote qui in aetate admodum tenera seu puerili constitutus parentibus utrisque orbatus omnique opere, auxilio et tutore destitutus remansisset et nisi ipsum id ... cardinalis ad quorundam familiarium suorum commendationem ad se et in curiam suam ac clientelam et protectionem suscepisset ..., volens autem ipse ... cardinalis eiuscemodi favoris et benivolentie sue tenorem erga eundem Nicolaum continuare et perpetuo retinere, ipsum in numerum fratrum et nepotum suorum recepisset, ascisset, annumerasset et aggregasset atque perpetuo fraternitatis et benivolentie vinculo sese invicem collegasset et in huius rei firmitatem idem dominus cardinalis generosam puellam Margaretham sororem seu neptem suam, filiam videlicet egregii Francisci de Bozthe sibi ritu Sancte Romane ecclesie matrimonialiter dedisset, quam iam dudum legitime desponsasset” (Erdődy lt. D 1066.), lásd még 1506. III. 12. (Erdődy lt. D 1080.).

Ilonát vette feleségül.²⁰¹ Bakóc Tamás természetesen nem vette jó néven unokahúga kikoszarozását és mind a királyi kúriában,²⁰² mind pedig – miután betöltötte a törvényes házasodási életkort – az Apostoli Szentszéknél²⁰³ pert, illetve vizsgálatot indított. Mindkettő sikertelenül végződött: sem a Zrínyiek birtokait, sem pedig Miklós „kezét” nem sikerült meg-, illetve visszaszerezni. Margit neve legközelebb kiházásításakor került fel: 1517-ben az érsek Korbáviai Torquatus János gróffal szerette volna összeadni – vagy a későbbiek fényében inkább elvetetni – unokahúgát.²⁰⁴ A tárgyalások, amelyek természetesen leginkább a birtokok körül folytak, 1518-ban még nem vezettek eredményre.²⁰⁵

Básztélyi Vértesi Borbála (Vértesi Ferenc és Bakóc Katalin leánya) 1515. VII. 8.²⁰⁶

Bakóc Katalin és Vértesi Ferenc másik leányát, Borbálát Bakóc Tamás érsek Szentgyörgyi és Bazini Farkas gróffal szerette volna összeházasítani: az eljegyzésre és a házassági szerződés megkötésére 1515 júliusa elején került sor Pozsonyban. Az ünnepélyes alkalom fényét az érdekelt feleken²⁰⁷ túl talán az uralkodó jelenléte is – noha az oklevélben részvételéről nem szólnak, de tudjuk, hogy a városban tartózkodott²⁰⁸ – emelte. A szerződés szerint az érsek a házasság elhálása után az ifjú párnak kétezer forintot szándékozott adni, hogy abból az ifjú férj bizonyos zálogban lévő birtokait kiváltsa.²⁰⁹ Az ál-

²⁰¹ *Fraknoi V.*: Birtokszerzemények 113–114.; *Varga Sz.*: Zrínyi Miklós 81–82.

²⁰² Erdődy lt. D 1125–6. (1510. IV. 22.).

²⁰³ DL 46984. (1511. XI. 24.).

²⁰⁴ „quia idem dominus Iohannes comes pro huiusmodi amicitie federis et fraternitatis firmitate et perpetuo stabilimento generosam puellam dominam Margaretham filiam egregii condam Francisci de Bozthe, sororem scilicet nostram charissimam sibi in veram et legitimum sponsam et uxorem secundum ritum Sancte Romane ecclesie dari a nobis postulavit” (DF 278388.).

²⁰⁵ Bakóc Tamás levele Erdődi Péterhez: „Comes Iwan Corbavie ... et videtur perseverare circa matrimonium in proposito, sed certe non habet, quo illam sponsam ducat, laborabat plurime pro gratia Iohanne non iam preposito, sed rustico ribaldo et item altero Iohanne alias cantore Strigoniensi, fratre scilicet Margarete” (*Dreska G.*: Bakóc, the Epistolist 27–28. [DF 261759.]).

²⁰⁶ „nobilem puellam Barbaram, filiam egregii condam Francisci Werthesy de Bozthe, ex generosa condam domina Katherina, sorore ipsius domini Thome cardinalis genitam” (Erdődy lt. D 9584.).

²⁰⁷ Szentgyörgyi és Bazini Péter gróf, országbíró oklevele értelmében az országbírókn kívül – aki Farkas „frater germanus”-ának nevezte! – személyesen jelen volt még Bakóc Tamás érsek is. Farkas gróf egyúttal testvérét (*frater carnalis*), Ferenc gróft, míg az érsek Monyorókeréki Erdődi Pétert, Csábrági néhai Bálint fiait, Istvánt és Farkast, atyafiait és unokaöccseit (*fratres et nepotes*) képviselte (Erdődy lt. D 9584.).

²⁰⁸ *C. Tóth N.*: Perényi helytartósága 152–153.

²⁰⁹ „quia antefatus dominus Thomas cardinalis certis bonis atque honestis respectibus laudabilibusque de causis animum suum ad id moventibus et maxime ex nostra reali ordinatione atque dispositione nobilem puellam Barbaram, filiam egregii condam Francisci Werthesy de Bozthe, ex generosa condam domina Katherina sorore ipsius domini Thome cardinalis genitam, ritu Sancte Romane ecclesie antefato Wolffgango comiti federe matrimoniali desponsasset, et ob hoc idem dominus Thomas cardinalis cum ex eo, tum vero ad redimenda bona et iura possessionaria ipsius Wolffgangi comitis apud manus alienas titulo pignoris vel alius utcumque existentia et habita, maxime etiam nomine dotis, ut scilicet ipsi Wolffgangu et puella Barbara post consumptionem ipsius matrimonii honestam ac laudabilem et Deo

talam ismert források nem szólnak arról, hogy ténylegesen is létrejött-e a frigy.

*

A családtagok áttekintése után egyfelől kijelenthetőnek látszik, hogy a Botka Tivadar által az Erdődy-levéltárban megtalált és közölt leszármazási tábla egy-két pontatlanságot leszámítva bátran használható. Másfelől viszont mind a családi levéltárban, mind pedig az azon kívül fennmaradt oklevelek adatai segítségével jelentősen bővíthető volt a családfa. A szakirodalom megállapításai és a feltárt források ugyanakkor lehetőséget teremtenek annak a megfigyelésnek a leírására, amely szerint Bakóc Tamás tudatosan

építette fel családját jelenét és jövőjét. Kérdés persze, mennyiben mondható e tevékenysége sikeresnek. A választ érdekes két oldalról megközelítenünk: a családtagok egyházi és világi karrierje, illetve a családi vagyon gyarapítása szempontjából.

Az utóbbi esetében a mérleg nyelve egyértelműen a siker felé mutat. Bakóc érsek a családját egy emberöltő alatt a gyöngyösi köztársaság közepmezőnyébe juttatta, amihez igyekezett minden eszközt igénybe venni: a király által adományoztatott, illetve vásárolt birtokokat, házassági és kölcsönös örökösödési szerződések – jóllehet ezek nem minden esetben teljesültek – révén juttatta a családtagokat vagyonhoz (a főbb – 1526 előtt megvalósult²¹⁰ – birtokszerzéseket lásd az 1. táblázatban).

1. táblázat: Birtokszerzések és a két nemesítés

Az érseken kívüli kedvezményezettek nevei	Év	Birtok / uradalom neve / adomány tartalma	Forrás
Bakóc (I.) Ferenc fiai: (I.) Bálint, Miklós, (I.) Tamás és (II.) János	1459. IX. 3.	nemesítés, címeradomány	Erdődy lt. 10157. <i>Botka T.</i> : Adalékok 552. <i>Fraknói V.</i> : Címer 105.
Bakóc Miklós és (II.) János (Nyárasapáti György)	1483. V. 3.	Pelbárthida, Kozmafalva, Reszege, valamint Egyed és Kiskágya részei (Bihar m.); adomány	Erdődy lt. D 820. Vö. <i>Fraknói V.</i> : Birtokszerzemények 99. (hibás kelettel)
(I.) Bálint pataki plébános, Szatmári (II.) Ferenc pesti főesperes, Bakóc Miklós és (II.) János	1483. VIII. 11. 1484. III. 29. 1484. XI. 14.	budai ház vásárlása	<i>Kis P.</i> : Budai ingatlanok 409., 414., 415. Vö. <i>Fraknói V.</i> : Birtokszerzemények 123.
Bakóc Miklós és (II.) János, e Miklós fiai: (III.) Bálint, (II.) Péter és (II.) Pál, e (II.) János fiai: Tóbiás és (III.) János	1487. I. 22.	Bogát és Egyházaskölked, továbbá Nagy- és Kisunyan, Németlak, Strém, Olad részei, valamint Ovad, Kisbogát és Kisszölös prédiomok (Vas m.); vásárlás	DL 101 032., pag. 2–3.
Bakóc Miklós, (I.) Bálint e Miklós fiai: (II.) Péter és (II.) Pál, (II.) János fiai: Tóbiás és (III.) János	1489. I. 6.	címerbővítés, nemesítés	Erdődy lt. D 10157. <i>Botka T.</i> : Adalékok 553. <i>Fraknói V.</i> : Címer 106.
Bakóc Miklós és fiai: (III.) Bálint és (II.) Péter	1489. IV. 7.	Egyed és Kiskágya részei (Bihar m.); adomány	Erdődy lt. D 860.
Bakóc Miklós és fiai: (III.) Bálint, (II.) Péter és (II.) Pál, (II.) János fiai: (III.) János és Tóbiás	1491. III. 27. 1493. I. 1.	Szarvaskő vár, Monoszló opp. és castellum, uradalmuk (Körös m.); örökösödési szerződés	Erdődy lt. D 11108. Erdődy lt. D 11155. Erdődy lt. D 11205. Vö. <i>Fraknói V.</i> : Birtokszerzemények 108.

acceptabilem possint ducere vitam, eisdem Wolffgango comiti ac puelle Barbare sponse sue duo milia florenos paratis et numeratis in pecuniis sub spe future rehabilitationis ac restitutionis modo et ordine ac sub conditionibus inferius clarius denotatis dedisset et assignasset deditque et assignavit nostri in conspectu”, majd következik ennek részletezése (Erdődy lt. D 9584.). – Vö. *Fraknói V.*: Birtokszerzemények 114. (a velencei követ tollán a kétezer forintból 20 ezer forint lett!).

²¹⁰ Így például a császárvári uradalom „megszerzése” nem szerepel a táblázatban (vö. *Hermann Zs.*: Keseregjenek i. m.).

Az érseken kívüli kedvezményezettek nevei	Év	Birtok / uradalom neve / adomány tartalma	Forrás
Bakóc Miklós és fiai: (III.) Bálint, (II.) Péter és (II.) Pál, (II.) János fiai: (III.) János és Tóbiás; HA utód nélkül, akkor Bakóc (I.) János fiai: Lőrinc, (I.) László és (II.) Bálint) örököl	1493. IX. 6.	Okics vár és uradalma (Zágráb m.); vásárlása	DL 32 901.
(III.) Bálint, (II.) Péter és (II.) Pál, (III.) János	1495. VI. 23.	Somló vár és uradalma (Veszprém m.); vásárlás	Szapolyai oklt. 220. Vö. <i>Fraknoi V.</i> : Birtokszerzemények 116.
(III.) Bálint, (II.) Péter és (II.) Pál, (III.) János, Erdődi (II.) Bálint	1496. III. 30.	Monyorókerék vár, Vörösvár castellum, Körmend oppidum és uradalmuk (Vas m.); vásárlás	Erdődy lt. D 10176. Vö. <i>Fraknoi V.</i> : Birtokszerzemények 115.
(III.) Bálint, (II.) Péter és (II.) Pál, (III.) János, Erdődi (II.) Bálint	1497. I. 11.	szinyéri uradalom (Somogy m.); vásárlás	Erdődy lt. D 980. <i>Borsa I.</i> : Szenyér i. m.
(III.) Bálint, (II.) Péter és (II.) Pál, (III.) János	1497. I. 16.	Derecske birtok részei (Bihar m.); vásárlás	Erdődy lt. D 976.
(III.) Bálint, (II.) Péter és (II.) Pál, (III.) János, Erdődi (II.) Bálint	1500. II. 7.	Körmend oppidum és castellum (Vas m.); lemondás	DF 262 100. Vö. <i>Fraknoi V.</i> : Birtokszerzemények 115.
monoszlói Erdődi (III.) Bálint, (II.) Péter és (II.) Pál, (III.) János, Erdődi (II.) Bálint	1502. III. 4.	Csábrág vár és uradalma (Hont m.); adomány	Erdődy lt. D 1032. Vö. <i>Fraknoi V.</i> : Birtokszerzemények 122.
monoszlói Erdődi (III.) Bálint, (II.) Péter és (II.) Pál, (III.) János, ifj. (II.) Bálint	1502. X. 29.	Somló vár és uradalma (Veszprém m.) megvételének királyi megerősítése	Erdődy lt. D 10205.
monoszlói Erdődi (III.) Bálint, (II.) Péter és (II.) Pál, (III.) János, ifj. (II.) Bálint	1502. X. 29.	a szarvaskői és monoszlói adomány királyi megerősítése	Erdődy lt. D 11155.
monoszlói Erdődi (III.) Bálint, (II.) Péter és (II.) Pál, (III.) János, ifj. (II.) Bálint	1502. XI. 16.	Esztergom királyi város; zálogbavétel	DF 209 004. Vö. <i>Fraknoi V.</i> : Birtokszerzemények 102.
monoszlói Erdődi (III.) Bálint, (II.) Péter és (II.) Pál, (III.) János, ifj. (II.) Bálint	1503. VII. 25.	Derecske birtok részei (Bihar m.); vásárlás	Erdődy lt. D 1046.
Erdődi (II.) Péter és (II.) Pál, (III.) János, ifj. (II.) Bálint	1504. XII. 24.	Csatár és uradalma, apátság kegyuraságával (Zala m.); birtokcsere Ráskai Balázs tárnokmesterrel	Erdődy lt. D 10227. Vö. <i>Fraknoi V.</i> : Birtokszerzemények 100.
Erdődi (II.) Péter és (II.) Pál, (III.) János, Bakóc Lőrinc, (I.) László és (II.) Bálint	1506. VI. 22.	Szécsi Tamás és Ágota eljegyzése, örökösödési szerződés	Erdődy lt. D 10235. Vö. <i>Fraknoi V.</i> : Birtokszerzemények 119.
Erdődi (II.) Péter és (II.) Pál, (II.) Bálint, HA utód nélkül, akkor Bakóc Lőrinc és (I.) László, budai Kanczler Angelo fiai: Zsigmond és László örököl	1507. I. 1.	Csuda birtok és egy Garam folyón lévő malom (Bars m.); vásárlás	Erdődy lt. D 1088., 1109.

Az érseken kívüli kedvezményezettek nevei	Év	Birtok / uradalom neve / adomány tartalma	Forrás
Erdődi (II.) Péter, (III.) János, (II.) Bálint	1509. X. 9.	Korotnai István és Ilona eljegyzése, birtok zálogosítás, örökösödési szerződés	Erdődy lt. D 1118., DL 48 703-4. Vö. <i>Fraknoi V.</i> : Birtokszerzemények 116–118.
Erdődi (II.) Péter és (II.) Pál, (III.) János, Bakóc Lőrinc (II.) Bálint fiai: (II.) István és Farkas; Básztélyi Ferenc fiai: János, Benedek és Miklós	1510. IV. 22.	Zrinyi Miklós és Básztélyi Margit eljegyzésének felbontása nyomán zajló per	Erdődy lt. D 1125-6. Vö. <i>Fraknoi V.</i> : Birtokszerzemények 113.
Erdődi (II.) Péter és (III.) János, csábrági Erdődi (II.) Bálint fiai: (II.) István és Farkas; HA utód nélkül, akkor budai Kanczler Angelo fia: Zsigmond örököl	1511. VII. 28.	Csábrág vár és uradalma (Hont m.) Fáncsi Orbán és fia, Gáspár részei; vásárlás	DL 106 083., pag. 61–62. Vö. DL 90298., DF 206 796., pag. 223., Erdődy lt. D 1103.
Erdődi (II.) Péter, (III.) János, csábrági Erdődi (II.) Bálint fiai: (II.) István és Farkas, HA utód nélkül, akkor Bakóc (I.) László és Kanczler Angelo fia: Zsigmond örököl	1511. VIII. 8.	Csáki Gábor és Kanczler Anna eljegyzése, illetve a Bakóc által kifizetett 8000 forint adósság fejében birtokrészei lekötése	Erdődy lt. D 1141. Vö. <i>Fraknoi V.</i> : Birtokszerzemények 120., Erdődy lt. D 1115.
monyorókeréki Erdődi (II.) Péter, csábrági Erdődi (II.) Bálint fiai: (II.) István és Farkas, Erdődi Tompa Benedek és Péter	1513.	Blatnica vár és uradalma (Turóc m.); vásárlása	DF 278 327. Vö. <i>Fraknoi V.</i> : Birtokszerzemények 123.
monyorókeréki Erdődi (II.) Péter, csábrági Erdődi (II.) Bálint fiai: (II.) István és Farkas	1516. III. 4.	Kruppa vár és uradalma (Zágráb m.); vásárlás	Erdődy lt. D 1173. Vö. <i>Fraknoi V.</i> : Birtokszerzemények 114.
monyorókeréki Erdődi (II.) Péter, Erdődi Tompa Péter és Benedek	1516. XII. 14.	Bátmonostori család birtokjogai (Máré vár és uradalma, Baranya m.); örökösödés, adomány	Erdődy lt. D 10265-6. Vö. <i>Fraknoi V.</i> : Birtokszerzemények 100.
erdődi Bakóc (II.) Péter, erdődi Bakóc (II.) Bálint fiai: (II.) István és Farkas kizárva: Erdődi János zágrábi püspök	1517. V. 25.	Bakóc Tamás érsek végrendelete	Erdődy lt. D 1187., <i>Szántófi A.</i> : Bakács végrendelete i. m.
monyorókeréki Erdődi (II.) Péter, erdődi Bakóc (II.) Tamás gyermek	1519. I. 3. 1519. I. 25.	Ság birtok (Külső-Szolnok m.); zálogbavétel	DL 71 825., DF 208 670. Vö. <i>Fraknoi V.</i> : Birtokszerzemények 123.
monyorókeréki Erdődi (II.) Péter, csábrági Erdődi (II.) Bálint fiai: (II.) István és Farkas	1519. VI. 9. 1519. X. 13.	Pelbárthida, Kozmafalva, Kiskágya, Reszege (Bihar m.) és Tölgy (Békés m.) birtokok, Derecske oppidum és Egyed (Bihar m.) birtokokon lévő részek elcserélése a Gersei Petők Lipovec vár és Jasztrebarszka castellum és oppidum meg uradalmuk (Zágráb m.) birtokára	DL 72 244. DL 72 245. Vö. <i>Fraknoi V.</i> : Birtokszerzemények 114.

Az érseken kívüli kedvezményezettek nevei	Év	Birtok / uradalom neve / adomány tartalma	Forrás
monyorókeréki Erdődi (II.) Péter meg fiai: György és (III.) Péter, HA utód nélkül, akkor csábrági Erdődi (II.) Bálint fiai: (II.) István és Farkas, Erdődi néhai Bakóc (I.) László fia: (II.) Tamás	1521. V. 21.	II. Lajos király megerősíti őket Szarvaskő vár, Monoszló oppidum meg tartozékaik birtokában	Erdődy lt. D 11204.
monyorókeréki Erdődi (II.) Péter meg fiai: György és (III.) Péter, csábrági Erdődi (II.) Bálint fiai: (II.) István és Farkas	1521. V. 21.	II. Lajos király az esetlegesen Szarvaskő vár, Monoszló oppidum meg tartozékaik birtokában rejlő királyi jogról lemond és nekik adományozza	Erdődy lt. D 11203/3.
monyorókeréki Erdődi (II.) Péter meg fiai: György és (III.) Péter, HA utód nélkül, akkor csábrági Erdődi (II.) Bálint fiai: (II.) István és Farkas, Erdődi néhai Bakóc (I.) László fia: (II.) Tamás	1521. V. 21.	II. Lajos király az esetlegesen Szarvaskő vár, Monoszló oppidum meg tartozékaik birtokában rejlő királyi jogról lemond és nekik adományozza	Erdődy lt. D 11203/1.

Az egyes birtokjogi oklevelekbe az érsek családtagjai korántsem véletlenszerűen kerültek bele. Egyfelől az adott birtoktestet csak akkor örökölhette a másik ág, ha az előbbi kihalt, másfelől az öröklési rendbe csak akkor léphetett új családtag (ág), ha fennállt, vagy éppenséggel már be is következett egy családtag örökös nélküli halála (lásd a 2. táblázatot).

2. táblázat: Új családtagok „érkezése” a birtokok öröklésébe

Új családtag neve (apa-fió)	Év	Új ág tagja
Miklós fiai: (II.) Péter, (II.) Pál és (III.) Bálint (II.) János fiai: Tóbiás és (III.) János)	1487	
	1493	(I.) János fiai: Lőrinc, (I.) László és (II.) Bálint
	1507	Kanczler Angelo fiai: Zsigmond és László
(II.) Bálint fiai: (II.) István és Farkas	1510	
	1513	Erdődi Tompa Benedek és Péter
(I.) László fia: (II.) Tamás	1519	
(II.) Péter fiai: György és (III.) Péter	1521	

Bakóc a kezdetektől fogva ugyanakkor arra is törekedett, hogy a birtokok ne szóródjanak szét az egyes ágak között, hanem lehetőleg mindegyik egy-egy teljes uradalommal gazdagodjon, így a kedvezményezettek és az örökösök köre birtokokként (uradalmakként) változhatott.²¹¹ Emellett az is jól látható, hogy az egyes ágak nem azonos mértékben ré-

szesültek a földi javakból: az Erdődi Tompa család például nemcsak a monyorókeréki-ág, hanem a csábrági-ág által elnyert birtokoknak is a töredékét kapta. Az élet végül megoldotta, hogy a Bakóc Tamás által kigondolt birtoköröklési rend – értsd a javak egy kézben történő összpontosítása – érvényesüljön a gyakorlatban is: előbb a monoszlóinak (†1505), majd a csábráginak (†1533) nevezett ág halt ki, sőt a monyorókeréki-ágból is mindössze egyetlen fiú, (III.) Péter élte meg a felnőttkort és örökölte a Bakóc által felhalmozott vagyont. (A csábrági-ág birtokainak egy részét – rövid időre – az Erdődi Tompák, illetve rajtuk keresztül a Pálffy család szerezte meg.²¹²) A monyorókeréki Erdődy (III.) Péter kezében összpontosult vagyon aztán a 16. század közepén már lehetővé tette országos méltóság elnyerését.

A Bakóc-família – meglepő módon – 1526 előtt egy területen nem volt sikeres: világi, azaz megyésispáni vagy országos tisztséget egyiküknek sem sikerült elnyernie. Ennek nyilván számtalan oka volt. Szerepet játszhattak benne objektív okok: így például a családtagok életkora nem tette lehetővé szolgálat vállalását, illetve volt olyan, aki egyházi pályán futott be karriert. Ugyanakkor könnyen elképzelhető, hogy az elit, ha nem is nézte ellenségesen a Bakóc család felemelkedését, de egyfajta távolságtartással viseltetett irányukba és a világi hatalomból nem részesítették őket. Mindez egyébként tökéletesen visszatükröződik a családtagok házasságkötéseiben is: mind a férfiak, mind pedig a nők legfeljebb a másodvonal tagjaival (Alsólendvai Bánfi Sára, Szomszédvári Henning Zsófia, Várdai Katalin, illetve Korotnai István) házasodtak. E helyzetet majd csak Mohács után, immáron teljesen más viszonyok között történt változás.

A Bakóci „rokonpolitika” másik pillére talán az lehetett, hogy minden ágból igyekezett valakit egyházi pályára

²¹¹ Vö. Fraknói V.: Birtokszerzemények 125–126.

²¹² Pálffy G.: Pálffyak felemelkedése.

irányítani: ez olvasható le abból, hogy majdnem minden családtag hosszabb-rövidebb ideig viselt egyházi javadalmat (noha felszentelve csak kevesen lehettek közülük). Törekvése éppen ellentétes volt a már Fügedi Erik, Engel Pál, illetve Kubinyi András által is megállapított, a magyar arisztokráciára jellemző szokásokkal, azaz annak ellenére, hogy bőven lett volna rá lehetőség, feltűnően kevesen választottak a fiaik számára egyházi pályát. Bakóc ezzel szemben előszeretettel nevezette ki unokaöccseit egyházi javadalmakba, illetve igyekezett őket egyházi pályán tartani (ez nem járt mindig sikerrel) és püspöki címet szerezni nekik. Érdemes megemlíteni, hogy 1500-ban az érseken kívül további két püspök került ki a családból: Ferenc győri, István pedig szerémi püspök lett. Az egyházi karrierek építése azonban felemás sikerrel járt: egyfelől „elfogytak” a *neposok* – (III.) Bálint 1505-ben, Lőrinc 1510-ben, (I.) László 1511-ben, fiai 1521-ben, illetve 1524-ben haltak meg utód nélkül –, másfelől viszont a jelöltek nem váltották be a hozzájuk fűzött reményeket (Erdődi III. János és Básztyéyi János), harmadrészt közbeszólt a családi érdek (Básztyéyi Miklós), így Bakóc Tamás bíboros halálakor már mindössze egyetlen családtagot találunk egyházi pályán: Erdődi (Tomba) Simon zágrábi püspököt.

Mindazonáltal a Bakóc család kiváló példa arra, hogy a felemelkedés útjai nem zárultak le a 15. században, hiszen egyházi pályán továbbra is bárki érvényesülhetett. A megfelelő politikai befolyás révén elért egyházi javadalmak birtokában az érsek sikeresen emelhetette fel családját a vagyontalanok köréből, juttathatta rokonait egyházi álláshoz, nyerhetett el számukra birtokokat, hogy aztán a következő, Mohács utáni generációk mindezeket sikeresen átváltsák politikai hatalomra.

Levéltári források

ASMo Amb. = Arhivio Stato di Modena, Ambasciatori.

DF = Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Budapest. Diplomatikai Fényképgyűjtemény.

DL = Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Budapest. Diplomatikai Levéltár.

Erdődy lt. = Österreichische Staatsarchiv, Wien. Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Familienarchiv Erdődy

Libri regii = Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, A 57 (Libri regii).

Bibliográfia

Arch. 1458–1526. = C. Tóth Norbert–Horváth Richárd–Neumann Tibor–Pálosfalvi Tamás: Magyarország világi archontológiája 1458–1526. I. Főpapok és bárók. Bp., 2016. (Magyar Történelmi Emlékek. Adattárak.)

Benda B.: Erdődy genealógia = Benda Borbála: Az Erdődy család 17. századi genealógiája. *Turul*, 80 (2007) 4:109–125.

Benda B.–Koltai A.: Kutatások = Benda Borbála–Koltai András: Kutatások az Erdődy család bécsi levéltárában. *Lymbus*, 2008. 429–460.

Blagay = Codex diplomaticus comitum de Blagay. A Blagay-család oklevéltára. Bevezető tanulmánnyal a család történetéhez. (Szerk. Thallóczy Lajos és Barabás Samu.) Bp. 1897. (Monumenta Hungariae Historica, Diplomataria XXVIII.)

Bónis Gy.: Jogtudó értelmiség = Bónis György: A jogtudó értelmiség a Mohács előtti Magyarországon. Bp., 1971.

Borsa I.: Szenyér = Borsa Iván: A szenyeri uradalom Mohács előtti oklevelei (Második, befejező közlemény). *Somogy Megye Múltjából*, 10 (1979) 59–150.

Botka T.: Adalékok = Botka Tivadar: Adalékok az Erdődi Bakócz-család elsőkorai elágazásához. *Századok*, 9 (1875) 547–556.

Botka T.: Mi van jobban = Botka Tivadar: Mi van jobban: Bakócz vagy Bakács? *Századok*, 10 (1876) 252–255.

Bubryák O.: Családtörténet és reprezentáció = Bubryák Orsolya: Családtörténet és reprezentáció. A galgóci Erdődy-várkastély gyűjteményei. Bp., 2013.

C. Tóth N.: Egri kápt. = C. Tóth Norbert: Az egri káptalan archontológiája 1387–1526. *Turul*, 88 (2015) 48–71.

C. Tóth N.: Perényi helytartósága = C. Tóth Norbert: Perényi Imre nádor királyi helytartóságai. In: Aktualitások a magyar középkorkutatásban. In memoriam Kristó Gyula (1939–2004). (Szerk. Font Márta–Fedeles Tamás–Kiss Gergely.) Pécs, 2010. 141–170.

C. Tóth N.: Váci kápt. = C. Tóth Norbert: A váci székeskáptalan archontológiája 1378–1526. *Studia Comitatusia, Új folyam* 2. – A Ferenczy Múzeumi Centrum Évkönyve, 2015. (Szerk. Tyekvicska Árpád.) Szentendre, 2016. 7–33.

Consistorialia = Consistorialia documenta pontificia de Regnis Sacrae Coronae Hungariae (1426–1605). Közreadja Tusor Péter és Nemes Gábor. Bp.–Róma, 2011. (Collectanea Vaticana Hungariae I/7.)

Csáky = Oklevéltár a gróf Csáky család történetéhez. I. 1–2. rész. (Szerk. Bártfai Szabó László.) Bp., 1919. (A körösszegi és adorzáni gróf Csáky család története I. Oklevéltár.)

Dreska, G.: Bakócz, the Epistolist = Dreska, Gábor: Tamás Bakócz, the Epistolist. In: *Infima Aetas Pannonica. Studies in Late Medieval Hungarian History*. (Edited by Péter E. Kovács–Kornél Szovák.) Bp., 2009. 9–28.

Egyházi arch. 1440–1526. = C. Tóth Norbert: Magyarország késő középkori főpapi archontológiája. Érsekek, püspökök, illetve segédpüspökeik, vikáriusai és jövedelemkezelőik az 1440-es évektől 1526-ig. Győr, 2017. (A Győri Egyházmegyei Levéltár Kiadványai. Források, feldolgozások 27.)

Engel P.: Genealógia = Engel Pál: Középkori magyar genealógia. In: *Uő.: Magyar középkori adattár*. Bp., 2001. (Arcanum Digitéka–CD-ROM)

Fabritius K.: Kisdor Kapitell = Urkundenbuch zur Geschichte des Kisdor Kapitells vor der Reformation und auf den Gebiete desselben ehemed befindlichen Orden von Karl Fabritius. Hermannstadt, 1875.

Fallenbüchl Z.: Főméltóságok = Fallenbüchl Zoltán: Magyarország főméltóságai. Bp., 1988.

Feketekuty L.: Pálffy Pál nádor ősfája = Feketekuty László: Pálffy Pál nádor ősfája. Első rész. *Turul*, 67 (1994) 109–117.

Fraknoi V.: Bakócz Tamás = Fraknoi Vilmos: Erdődi Bakócz Tamás élete 1442–1521. Bp., 1889. (Magyar Történelmi Életrajzok V.)

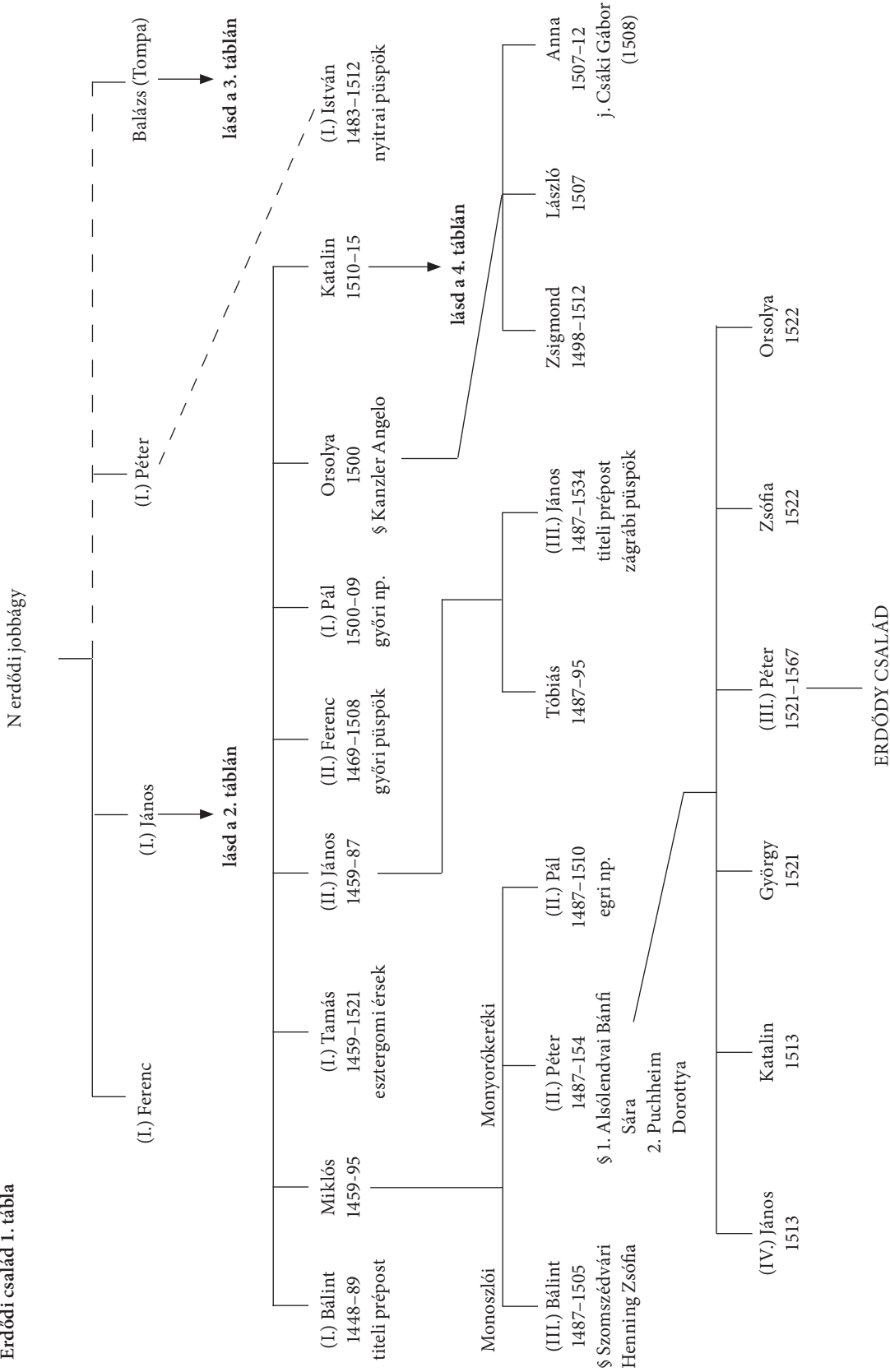
Fraknoi V.: Birtokszerzemények = Fraknoi Vilmos: Bakocs Tamás primás birtokszerzeményei. *Századok*, 22 (1888) 97–128.

- Fraknói V.*: Címer = *Fraknói Vilmos*: Az Erdődi-czímer. (Két színes címerképpel.) *Turul*, 7 (1889) 105–107.
- HC = Hierarchia catholica medii et recentioris aevi sive summorum pontificum, s. R. e. cardinalium, ecclesiarum antistitum series, ... e documentis tabularii praesertim Vaticani collecta, digesta, edita per *Conradum Eubel*. Tom. III. Monasterii, 1923.
- Hermann Zs.*: Divény vára = *Hermann Zsuzsanna*: Miképp került Divény vára a Balassák kezére. *Levéltári Közlemények*, 63 (1992) 61–70.
- Hermann Zs.*: Keseregjenek = *Hermann Zsuzsanna*: Keseregjenek vétkük büntetésén. Ítélet Vörösvárról és végzés Rákoson. In: *Tanulmányok Borsa Iván tiszteletére*. (Szerk. Csukovits Enikő.) Bp., 1998. 81–98.
- Horváth R.*: Bakócz Tamás = *Horváth Richárd*: Bakócz IV. Tamás. In: *Esztergomi érsekek 1001–2003*. (Szerk. Beke Margit.) Bp., 2003. 228–232.
- Iványi B.*: Fizetési lajstrom = *Iványi Béla*: A Kanizsayak fizetési lajstroma 1503–1504-ből. *Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle*, 12 (1905) 15–35.
- Kelényi B.*: Krakkó = *Haraszi Szabó Péter–Kelényi Borbála–Szögi László*: Magyarországi diákok a prágai és a krakkói egyetemeken 1348–1525. II. kötet. Bp., 2017. (Magyarországi diákok a középkori egyetemeken 2.)
- Kis P.*: Budai ingatlanok = *Kis Péter*: Bakócz Tamás budai házigatlanaira vonatkozó oklevelek az Erdődy család bécsi levéltárából 1464–1518). *Fons*, 12 (2005) 399–421.
- Koller = Josephus Koller*: Historia episcopatus Quinqueecclesiarum, I–VII. Posonii, Pesthini, 1782–1812.
- Köblös J.*: Adattár = A budai, fehérvári, győri és pozsonyi káptalan archontológiája 1458–1526. Összeállította *Köblös József*. Bp., 1987. (Forrástudományi Segédletek 3.)
- Köblös J.*: Egyházi középreg = *Köblös József*: Az egyházi középreg Mátyás és a Jagellók korában. (A budai, fehérvári, győri és pozsonyi káptalan adattárával.) Bp., 1994. (Társadalom- és Művelődéstörténeti Tanulmányok 12.)
- Körmendy K.*: Studentes = *Körmendy Kinga*: Studentes extra regnum. Esztergomi kanonok egyetemjárása és könyvhasználata 1183–1543. Bp., 2007. (Pázmány Péter Katolikus Egyetem Kánonjogi Posztgraduális Intézete III. Studia 9.)
- Kubinyi A.*: Budai és pesti polgárok = *Kubinyi András*: Budai és pesti polgárok családi összeköttetései a Jagelló-korban. In: *Tanulmányok Budapest középkori történetéről*, I–II. (Szerk. Kenyeres István–Kis Péter–Sasfi Csaba.) Bp., 2010. (Budapest Főváros Levéltára Várostarténeti Tanulmányok) II. 513–570. – Első megjelenése: *Levéltári Közlemények*, 37 (1966) 227–288.
- LLMAeH = Lexicon Latinitatis Medii Aevi Hungariae. A magyarországi középkori latinság szótára. Ediderunt *Iván Boronkai, Ibolya Bellus, Kornél Szovák*. Vol. I–V. Bp., 1987–1999. Supplementum I. Ad edendum praeparavit *Kornél Szovák*. Bp., 2013.
- Matunák M.*: Pálffy Miklós születéshelye = *Matunák Mihály*: Pálffy Miklós születéshelye Csábrág (Válasz Kropf Lajosnak). *Századok*, 23 (1899) 72–75.
- Mikó Á.*: Reneszánsz művészet = *Mikó Árpád*: Reneszánsz művészet a Jagelló-kori Magyarországon, 1. Az all'antica művészeti köznyelv kialakulása és elterjedése. *Ars Hungarica*, 41 (2015) 4:363–420.
- Mikó Á.–Pálffy G.*: Pozsonyi síremlékek = *Mikó Árpád–Pálffy Géza*: A pozsonyi Szent Márton-templom késő reneszánsz és kora barokk síremlékei (16–17. század). *Művészettörténeti Értesítő*, 51 (2002) 1–2:107–172.
- Mon. Habs. = Monumenta Habsburgica regni Croatiae, Dalmatiae, Slavoniae, I–III. Collegit et rededit *Aemilius Laszowski*. Zagrabiae, 1914–1917. (Monumenta spectantia historiam slavorum meridionalium 35., 38., 40.)
- Mon. Vat. = Monumenta Vaticana historiam regni Hungariae illustrantia. I/5. Liber confraternitatis Sancti Spiritus de Urbe, 1446–1523. Bp., 2000. (Reprint.)
- Neumann T.*: Korlátköviék = *Neumann Tibor*: A Korlátköviék. Egy előkelő család története és politikai szereplése a 15–16. században. Győr, 2007. (A Győri Egyházmegyei Levéltár Kiadványai. Források, feldolgozások 5.)
- Obitelj Erdödy = Analitički inventar. Obitelj Erdödy 1527–1855. (Izradila Maja Pajnić.) Zagreb, 2015.
- Pálffy G.*: Grófi cím = *Pálffy Géza*: A grófi cím a 16–17. századi Magyarországon és Erdélyben. In: „... éltünk mi sokáig 'két hazában' ...” *Tanulmányok a 90 éves Kiss András tiszteletére*. (Szerk. Dáné Veronka–Oborni Teréz–Sipos Gábor.) Debrecen, 2012. (Speculum Historiae Debreceniense 9.) 177–191.
- Pálffy G.*: Magyar Királyság = *Pálffy Géza*: A Magyar Királyság és a Habsburg Monarchia a 16. században. Bp., 2010. (História Könyvtár. Monográfiák 27.)
- Pálffy G.*: Pálffyak felemelkedése = *Pálffy Géza*: A Pálffy család felemelkedése a 16. században. In: *Pálfióvci v novoveku. Vzostup významného uhoškého šlactického rodu*. (Ed. Anna Fundárková – Géza Pálffy.) Bratislava–Budapest, 2003. 17–36.
- Pálffy G.*: Pozsony megyéből a Magyar Királyság élére = *Pálffy Géza*: Pozsony megyéből a Magyar Királyság élére. Karrierlehetőségek a magyar arisztokráciában a 16–17. század fordulóján. Az Esterházy, a Pálffy és az Illésházy család felemelkedése. *Századok*, 143 (2009) 853–882.
- Pálosfalvi T.*: Noble Elit = *Pálosfalvi, Tamás*: The Noble Elite in the County of Körös (Križevci) 1400–1526. Bp., 2014. (Magyar Történelmi Emlékek. Értekezések.)
- Reg. Strig. = Registrum capituli cathedralis ecclesiae Strigoniensis / Az esztergomi székeskáptalan jegyzőkönyve (1500–1502, 1507–1527). Edidit *László Solymosi*. Bp., 2002.
- Regesta Suppl. 1522–1523. = Supplicationes Hungaricae, 1522–1523. A VI. Adorján pápa uralkodása alatt elfogadott magyar vonatkozású kérvények. Feltárta és közreadja *Lakatos Bálint*. Bp.–Róma, 2017. (Collectanea Vaticana Hungariae I. 16.)
- Reiszig E.*: Felsőlendvai Széchy-család = *Reiszig Ede*: A Felsőlendvai Széchy-család (Második közlemény). *Turul*, 60 (1942) 63–73.
- Ritoókné Szalay Á.*: Bakócz Bálint = *Ritoókné Szalay Ágnes*: Bakócz Bálint titeli és budai prépost sírköve a Magyar Nemzeti Múzeumban. *Művészettörténeti Értesítő*, 43 (1994) 231–233.
- Schiller B.*: Örökös főrendiség = Az örökös főrendiség eredete Magyarországon. Írta *Schiller Bódog*, előszóval ellátta Timon Ákos. Bp., 1900.
- Szántófi A.*: Bakács végrendelete = *Szántófi Antal*: Bakács Tamás végrendelete. *Magyar Sion*, 7 (1869) 522–531.
- Teleki = *Teleki József*: Hunyadiak kora Magyarországon, X–XII. Pest, 1853–1857.

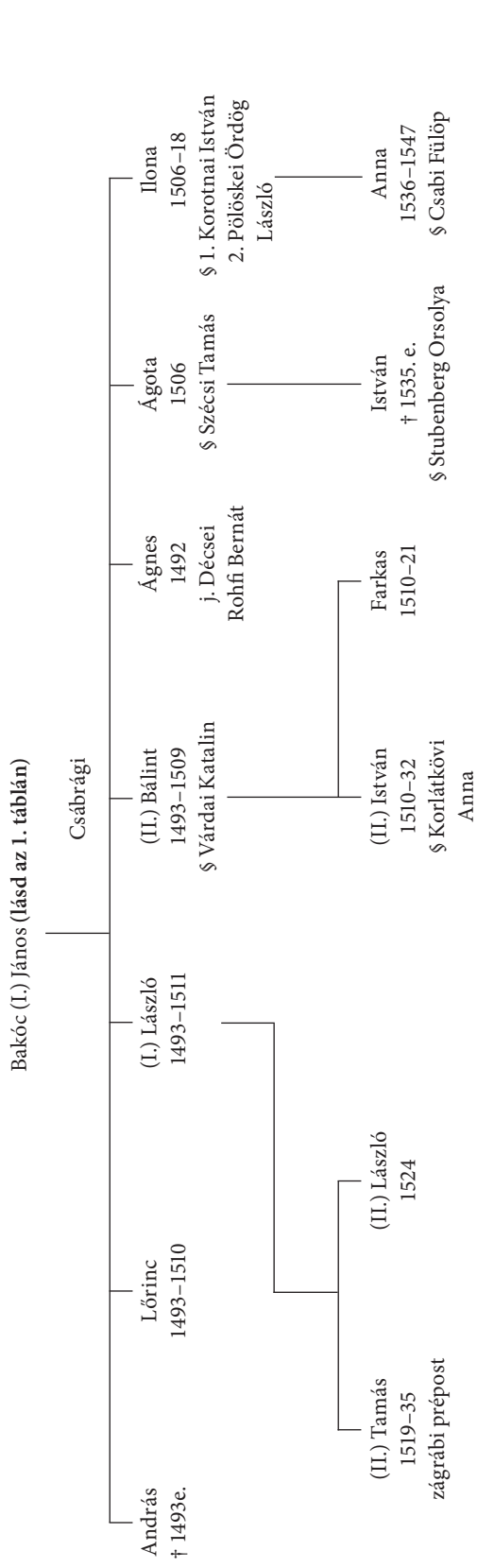
- Tímár Gy.*: Pécsi püspökök birtokmegőrző törekvései = *Tímár György*: A pécsi címzetes (választott) püspökök birtokmegőrző törekvései a török hódoltság idején. In: Pécs a törökkorban. (Szerk. Szakály Ferenc.) (Tanulmányok Pécs történetéből 7.) 133–170.
- Tompa, Frank S.*: Cardinal Thomas = *Frank S. Tompa*: Cardinal Thomas de Erdeud and his Clan. A genealogical and historical revision. Pender Island, 2001.
- Tonk S.*: Erdélyiek = *Tonk Sándor*: Erdélyiek egyetemjárása a középkorban. Bukarest, 1979.
- Tóth E.*: Továbbélő ókor = *Tóth Endre*: Továbbélő ókor. In: Történelem-kép. Szemelvények múlt és művészet kapcsolatáról Magyarországon. Szerk. Mikó Árpád–Sinkó Katalin. Bp., 2000. (A Magyar Nemzeti Galéria kiadványai 2000/3) 265–275.
- Tóth-Szabó P.*: Pápai suppl. = *Tóth-Szabó Pál*: Magyarország a XV. század végén a pápai supplicatiók világánál. Első közlemény. *Századok*, 37 (1903) 1–15.
- Tüskés A.*: Bécs = *Tüskés Anna*: Magyarországi diákok a bécsi egyetemen 1365–1526. Bp., 2008. (Magyarországi diákok a középkori egyetemeken 1.)
- Varga Sz.*: Zrínyi Miklós = *Varga Szabolcs*: Leónidasz a végvidéken. Zrínyi Miklós (1508–1566). Pécs–Bp., 2016. (Sziluett. Korszerű történelmi életrajzok)
- Varga Sz.*: Zrínyiek és Erdődyek = *Varga Szabolcs*: „Az Zrínyi Ház, soha az Erdeődy házhoz ighaz nem volt.” Fejezetek a Zrínyiek és Erdődyek kora újkori kapcsolatából. In: Határok fölött. Tanulmányok a költő, katona, államférfi Zrínyi Miklósról. (Szerk. Bene Sándor–Fodor Pál–Hausner Gábor–Padányi József.) Bp., 2017. 187–206.
- Végh A.*: Buda helyrajza = *Végh András*: Buda város középkori helyrajza I–II. Bp., 2006–2008. (Monumenta Historica Budapestinensia XV–XVI.)
- Véghely D.*: Korothnay Katinka = *Véghely Dezső*: Korothnay Katinka. *Századok*, 4 (1870) 14–29.
- Veress E.*: Olasz = Olasz egyetemeken járt magyarországi tanulók anyakönyve és iratai 1221–1864. Kiadja *Veress Endre*. Bp., 1941. (Olaszországi Magyar Emlékek III. Közrebocsátja a Római Magyar Történelmi Intézet.)
- Veress A.*: Padua = *Veress András*: Matricula et acta Hungarorum in universitatibus Italiae studentium I. Padua. 1264–1864. Kolozsvár, 1915.
- Zalavári és kapornaki hiteleshelyek 1527–1541. = A zalavári és kapornaki konventek hiteleshelyi levéltárainak oklevélregesztái 1527–1541. Fordította, a mutatót készítette, szerkesztette és a bevezető tanulmányt írta: *Bilkei Irén*. Zalaegerszeg, 1999. (Zalai Gyűjtemény 47.)
- Zalavári és kapornaki hiteleshelyek 1545–1548. = A zalavári és kapornaki konventek hiteleshelyi levéltárainak oklevélregesztái 1545–1548. Fordította, a mutatót készítette és szerkesztette *Bilkei Irén*. Zalaegerszeg, 2008. (Zalai Gyűjtemény 64.)
- Zichy = Codex diplomaticus domus senioris comitum Zichy de Zich et Vásonkeő. A zichi és vásonkeői gróf Zichy-család idősb ágának okmánytára, I–XII. Szerk. *Nagy Imre*, *Nagy Iván*, *Véghely Dezső*, *Kammerer Ernő*, *Döry Ferenc* és *Lukcsics Pál*. Bp., 1871–1931.
- Zrínyi oklt. = Zrínyi Miklós a szigetvári hős életére vonatkozó levelek és okiratok I–II. (Szerk. Barabás Samu.) Bp., 1898–1899. (Monumenta Hungariae Historica, Diplomataria XXIX–XXX.)
- ZsO = Zsigmondkori Oklevéltár I. (1387–1399). Összeállította *Mályusz Elemér*. Bp., 1951. (A Magyar Országos Levéltár Kiadványai II. Forráskiadványok 1.)

Családfák

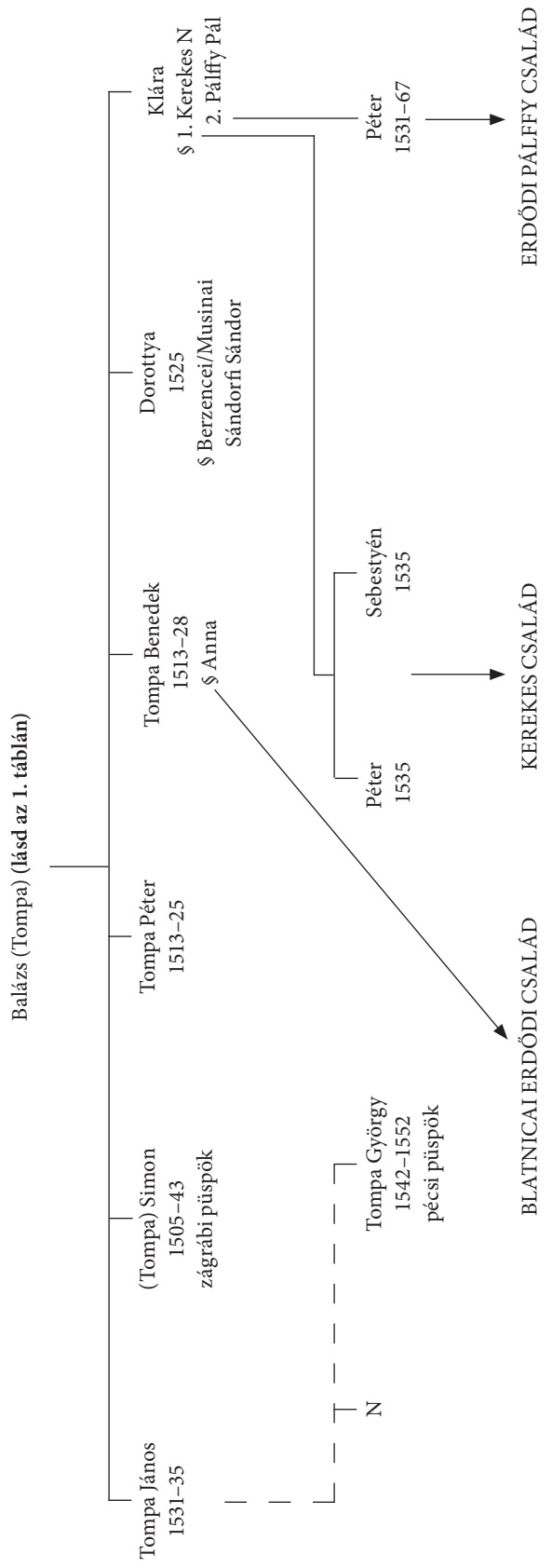
Erdődi család I. tábla

Erdődi család 2. tábla

Erdődi család 3. tábla: Tompa

SCHMIDT ANIKÓ
Az Országos Levéltár Magánlevéltárak és Gyűjtemények főosztályának
2017. évi gyűjtőköri tevékenysége

A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára az 1995. évi LXVI. törvény alapján ajándékozás, letét, illetve vásárlás útján gyűjti a maradandó történelmi értékkel bíró magániratokat. 2017-ben mintegy 41 különféle irategyüttessel bővült az Országos Levéltár magánirat állománya. Ez összesen 1,9 ifm terjedelmű iratanyagot jelent, melynek időköre a 14. századtól egészen a huszadik századig terjed. Az összes irat tételszerű felsorolása helyett az alábbiakban csupán néhány érdekesebb dokumentumra szeretném felhívni a figyelmet.

Koránál fogva legértékesebb vásárlásunk egy középkori oklevél volt, Zsigmond király Engen 1390. november 22-én kelt pergamen adománylevele Csuka fiai, Nermegpataki Szaniszló és Dénes részére kiállítva. Az irat a DL 108500. (Q 281) jelzeten került nyilvántartásba. Ugyancsak jelentős vételünk I. Ferdinánd király 1535. november 13-án Bécsben kelt kegyelemlevele Pósházai Tamás ügyében, melyet az R 319 - № 2477-es jelzeten helyeztünk el.

Címereslevelek esetében a levéltár kiemelten törekszik azok megvételére. Ennek oka ezen forrástípus jelentős köz-, társadalom-, művelődés-, had- és művészettörténeti jelentősége. 2017-ben vásárlás útján négy darab kora újkori címereslevelet sikerült szereznünk I. Rudolf és II. Ferdinánd korából. I. Rudolf címereslevele Stecskovics András családja részére (1583. április 28-i keltezéssel), valamint Szabó Jakab és családja számára (1600. március 21.) kiállított címereslevele. Előbbit az R 64 - 1. - № 1091., utóbbit az R 64 - 1. - № 1092. jelzeten vettük nyilvántartásba. Az adományozott leszármazottjától letétként került hozzánk III. Ferdinánd magyar király nemesség- és címeradományozó oklevele Osváth Imre és családja részére. Az irat 1661. április 17-én kelt, és a P 2257 - 419. - 3. jelzeten vettük nyilvántartásba. A Magyar Nemzeti Bank letétként helyezte el nálunk a Rakovszky család okleveleit, mely iratanyag az 1321–1818 közötti időszakot öleli fel. A 0,12 ifm terjedelmű anyag a P 584 - III. jelzeten került állományba vételre. Az iratanyagot a Magyar Nemzeti Bank Értéktár programjának keretében sikerült megvásárolni.¹

¹ Rakovszky-iratgyűjtemény. (<https://www.mnb.hu/a-jegybank/ertektar-program/rakovszky-iratgyujtemeny>). a hozzáférés időpontja: 2018. november 2.). Ld. még jelen füzetben: *Rácz György–Szakács Annamária*: A Rakovszky-Jeszenszky iratgyűjtemény.

A címereslevelek mellett jelentős vásárlásunk a Királyi Kúria határozatainak gyűjteménye. A 18. századi, 535 oldalas kötet (0,06 ifm) az R 320 - 1. - № 37.-es jelzeten került elhelyezésre.

2017-ben 1848/49-es gyűjteményünket is sikerült vásárlás útján két újabb tétellel gyarapítani. A *Pest megyének 1848-ki máj. 27-én Pesten tartott választmányi naggyűléséből és a Hazafiak! Szeretett honunkat vesz fenyegeti...* nyomtatványok az R 32 - № 3979–3980-es jelzeteken kerültek elhelyezésre. Az előbbi irat 1848 május 27-én, az utóbbi 1848. május 30-án kelt.

Árveréseken, aukciókon – köszönhetően az első világháború 100. évfordulójának – több, a háború korszakát érintő forrás felbukkant, jó alkalmat kínálva intézményünknek is e vonatkozású irataink gyarapítására. Tekintettel az első világháború sorsfordító szerepére, és különösen az egyre hangsúlyosabban jelentkező nemzetiségi kérdésre, rendkívül jelentős Joanovich Sándor, Temes vármegye főispánjának hagyatékából kikerült 31 darab levél, amely vásárlás útján került a levéltárba. A P 2256 - 183. - 1. jelzeten elhelyezett, 0,01 ifm terjedelmű iratanyag Tisza István miniszterelnök, Sándor János belügyminiszter és Csernoch János esztergomi érsek, bíboros-hercegprímás által 1901–1916 között Joanovich Sándornak írt leveleit tartalmazza. Az iratok főleg az 1914–1916-os évek bel-, és külpolitikájára szolgálnak kiváló forrással, így a levelezőpartnerek egymásnak szánt bizalmas információin keresztül bepillantást engednek a magyar kormány nemzetiségpolitikai és propagandisztikus törekvéseibe, valamint egyes kinevezések hátterébe.

Noha intézményünkben az írott források dominálnak, számos képi ábrázolást, így térképeket, terveket, rajzokat, fényképeket is őrzünk. Utóbbit sikerült vásárlással bővítenünk egy 15 darab fényképből álló gyűjteménnyel az I. világháború olasz frontjáról, mely az R 376 - 23. jelzeten került elhelyezésre.

Az Országos Levéltár gyűjtőkörébe tartozik a különféle egyesületek és testületek iratanyaga is. 2017-ben az Encián Turisták dokumentumaival vásárlás útján gyarapított levéltárunk. Az Encián Turisták 1914 nevű egyesület 1919. január 28-án nyert felvételt a Magyar Turista Szövetség rendes tagjai sorába, majd miután még abban az évben,

a Tanácsköztársaság idején betiltották őket, 1920-tól ismét bekapcsolódtak a turistamozgalomba, hogy aztán a zsidótörvények miatt ismét – és ezúttal végleg – megszűnjének. Az egyesület Börzsöny, a Pilis, a Gerecse és a Mátra hegységekben kilátókat, védőkunyhókat, pihenőhelyeket épített és túraútvonalakat újított fel. A jelzett turistautakat és pihenőket nagy magyar utazókról – Kőrösi Csoma Sándorról, Vámbéry Árminról, Benyovszky Móricról és Julianus barátról – nevezték el.² A levéltárba került, több kéz írásával készült 1914 decemberétől 1919. december 5-ig vezetett napló az Encián Turisták tevékenységének első korszakát dokumentálja, a turistaegyesület kirándulásait mutatja be. Az egyesület szabályait az *Encián Turisták 1914 Alapszabályai Turarendje Ház-és Rendszabályai* címet viselő, Kalmár Ernőnek szóló, 1931. december 4-én megjelent, eredeti kötésben fennmaradt példányából tanulmányozhatjuk. Az Encián Turisták 0,02 ifm terjedelmű iratanyaga a P 2249 – 107. jelzeten érhető el.

A másik jelentős egyesületi iratanyag, amely 2017-ben került az Országos Levéltár állományába a Magyar Siketek Sportszövetségének és a Fogyatékosok Nemzeti Sportszövetségének iratai, amelyek elsősorban hazai sportesemények és klubok, iskolai versenyek iratait, számlákat, könyveléseket, szabályzatokat, határozatokat, sportorvosi vizsgálatokat, szerződéseket, illetve hivatalos és félhivatalos levelezést tartalmaz. A 0,9 ifm terjedelmű iratanyag az 1995-2008 közötti időszakot öleli fel és a P 2348 törzsszámon került elhelyezésre.

2017-ben családi irataink is számos új anyaggal bővültek. Részben vásárlással, részben ajándékozással került hozzánk az almási Balogh és Apczi Polyák család iratanyaga. A megvásárolt anyag a Fertőszalmáson honos Balogh Pál, József, Ferenc, Sámuel nemességigazolásával kapcsolatos iratokat tartalmazza, így az Ugocsa vármegye által kiadott nemességigazolást, genealógiai táblázatokat, tanulmányokat, tanúvallatási jegyzőkönyveket, bizonyágleveléket, levéltervezeteket, valamint Balogh József tanulmányairól, közírási szolgálatáról kiadott bizonyágleveléket, és az Apczi Polyák család nemességére vonatkozó 20. századi genealógiai gyűjteményt. Ezt követően ajándékként kaptuk az iratanyag kiegészítéséül szolgáló almási Balogh Lóránt, felesége Apczi Polyák Mária igazolványait, fiuk, almási Balogh Pál és feleségének, Gecseg Margit iratait, fényképeit, továbbá epitáfiumokat. Mindkét anyag időköre 19-20. századi, terjedelmük összesen 0,04 ifm, és a P 2257 - 743. jelzeten kerültek elhelyezésre.

Ajándékozással került hozzánk Körmeny-Ékes Lajos (1876–1951) és fia, Sándor iratanyaga. Körmeny-Ékes Lajos Kassa kultúrtaancsosa volt, részt vett II. Rákóczi Ferenc kassai újrateremtésének megszervezésében is. A csehszlovák hatalomátvétel után állásából elbocsátották. Ekkor a politikai pálya felé fordult: aktívan segítette az Országos Keresztényszocialista Párt szervezését, amelynek 1920-tól nemzetgyűlési képviselője is lett. Politikai ténykedésével csakhamar összetűzésbe került a cseh kormánnyal, amely mandátumától

megfosztotta és 1925-ben rendezetlen állampolgárságára hivatkozva kiutasította az országból. Ekkor Magyarországra költözött, ahol 1926–1931 között Veszprém megye főispánja volt. Egyik legnagyobb horderejű lépése, hogy kezdeményezte Veszprém megye és a Balaton-vidék villamosítását, majd kivitelezését is megkezdte. Nyugdíjazása után Mátyásföldön élt. Bár tevékenysége számos szakaszáról megjelentetett publikációkat – így a csehszlovákiai ellenzéki politika korai éveiről, a Veszprém megyei villamosításról, sőt Mátyásföldről is írt egy történeti munkát³ –, a levéltárba került dokumentumok mégis számos új részlettel szolgálhatnak Körmeny-Ékes Lajos munkásságának kutatásához. Fia, Körmeny-Ékes Sándor a Miniszterelnökség tanácsosa, miniszteri titkár volt a II. ügysztyálon, és többször publikált a Magyar Szemlében gazdasági és politikai kérdésekben.⁴ Az iratanyag főleg leveleikből, önéletrajzi összefoglalókból, genealógiai táblázatból, az emlékiratok munkapéldányából, újságcikkekből, Kassa városi rendeletekből, jelentések másodpéldányaiból áll. A 0,07 ifm terjedelmű anyagot a P 2257 - 738 - 2. jelzeten helyeztük el.

Ugyancsak ajándékként kaptuk meg a Farkas, Csesznek, Rippel, Renner és Breuer család iratait, melyek főleg igazolványokat, okleveleket, diplomákat, fényképeket, levelezést, hivatalos értesítéseket, származási- és birtokiratokat, valamint egy szakácskönyvet tartalmaznak. A cipszer és magyar kisnemesi családok iratait egyaránt magában foglaló gyűjtemény az egyes családtagok kalandos, nem egyszer tragikus fordulatokban bővelkedő életének főbb mozzanatait örökíti meg. A személyes dokumentumokon keresztül a 19. századik második felétől a 20. század minden történelmi eseménye nyomon követhető. Az iratok értelmezését, a politikai változások családra gyakorolt hatásainak feltárását a beadó, Farkas Iván József által írt családtörténeti összefoglaló is segíti. Részben gondos kutatómunkával, részben személyes emlékeiből összeállított munkája, melynek publikálásához eddig nem adta beleegyezését, az iratanyag részét képezi és levéltárunkban immár szabadon kutatható. A 0,32 ifm terjedelmű iratanyagot a P 2349-es törzsszámon helyeztük el.

Ajándékozás útján sikerült bővítenünk az 1956-os forradalomra vonatkozó iratainkat is. Eörsi László 1956-os másolatgyűjteménye, amely Csiba Lajos századosra, a Kilián laktanya parancsnokára és 1956-os szerepére vonatkozó levelezések, cikkek másolataiból áll, az R 376 - 22-es

² Kertész István: Dél-börzsönyi barangolás. *Népszabadság, Budapest melléklet*. 2001. április 6. 24. Az Encián Turisták tevékenysége a Turistaság és Alpinizmus és a Turisták Lapja két világháború közötti számaiból is nyomon követhető.

³ Körmeny Ékes Lajos: Az Egyesült Keresztény Szocialista-, Német- és Gazdapártoknak ... választói népgyűlésén elmondott beszéde. Kassa, 1920.; *Uő.*: Körmeny-Ékes Lajos megnyitó beszéde [...] Kassán 1922. febr. 5-én. Košice, 1922.; *Uő.*: Veszprém vármegye egységes villamosításának története. Bp., 1937.; *Uő.*: Az ötven éves Mátyásföld. Mátyásföld, 1938.

⁴ A m. kir. Miniszterelnökség II. osztálya főleg a nyelvi kisebbségek védelmére vonatkozólag a trianoni békeszerződésben (54–60. cikkek) a magyar államot terhelő kötelezettségek végrehajtásával, az állami határkérdésekkel és az elcsatolt területek magyar lakosságának a nemzeti összetartásával foglalkozott a Külügyminisztériummal egyeztetve. Körmeny-Ékes Sándor hivatali pályájára I. a Magyarország Tiszti Cím- és Névtárának vonatkozó kötetit. (A Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal szerkesztésében, 39–51. évfolyamig Bp., 1928-1944.) Publikációs tevékenységére például I.: *Körmeny-Ékes Sándor: A kereskedelmi mérleg problémájához. Magyar Szemle*, 1 (1927) 9–12. sz. 404–406.; *Uő.*: Mai gazdasági helyzetünk. *Magyar Szemle*, 14 (1932) 53. sz. 209–219.

jelzeten került elhelyezésre, terjedelme 0,01 iratfolyóméter. Állományba vettünk továbbá egy 1956-ra vonatkozó visszaemlékezést is, melyet írója maga küldött el levéltárunknak. Az *1956-tal kapcsolatos emlékezés dr. F. Tóth Istvánra és Dede Lászlóra* megnevezésű iratot az R 385 - № 91.-es jelzeten helyeztük el.

Összegzésül megállapítható, hogy jelenleg is számos

fontos, maradandó történelmi értékkel bíró dokumentum van magánkézben. Miután ezek megvásárlása – tekintettel intézményünk szűkös iratvásárlási keretére – nem mindig lehetséges, ezért állományunk gyarapításában nagy szerepe van azon nagylelkű adományozóknak is, akik értékes családi irataikat minden ellenszolgáltatás nélkül adják át számunkra. Segítségüket és támogatásukat ezúton is köszönjük.

KÖNYVISMERTETÉS

Thoroczkay Gábor: Ismeretlen Árpád-kor. Püspökök, legendák, krónikák. L'Harmattan, Budapest, 2016. 226 p. (ISBN 978-963-414-212-6)*

Hét évvel az első tanulmánykötete után, 2016 végén jelent a második könyve az Eötvös Loránd Tudományegyetem Középkori és Kora Újkori Magyar Történeti Tanszékén jelenleg docensi beosztásban dolgozó Thoroczkay Gábornak (rövid szakmai életrajza a kötet hátulján is olvasható), hasonlóan a L'Harmattan kiadó gondozásában. Az igazat megvallva, számomra a könyv végigolvasásával sem derült fény a kissé bulvárosra sikerült címadás miérettjére, hacsak nem arra a középkorász körökben szinte közhelynek számító igazságra utalt a szerző, hogy az Árpád-korról a forráshiány miatt nem sokat tudunk, így szinte bárhová nyúlhatunk – nagyrészt „ismeretlen” marad számunkra. A könyv (szerencsére) nem valami mostanában divatos oknyomozó bűvárkodás, hanem a tudományos stílust követő és követelményeit betartó tanulmánykötet. Thoroczkay zömében az első tanulmánykötete óta megjelent írásait gyűjtötte egybe, szám szerint 13-at. Ilyenkor óhatatlanul adódik az összehasonlítás az előző könyvvel, és e téren egy komolyabb hasonlóságot, és egy komolyabb különbséget is észrevehetünk. Egyrészt, a két kötet tartalomjegyzékét végigfutva láthatjuk, hogy a szerző szakmai érdeklődése mit sem változott; alapvetően a középkori, illetve az újkori, de középkorra vonatkozó historiográfia, Szent István korának a kérdései, továbbá az Árpád-kori egyháztörténet áll kutatásai homlokterében. A 13 tanulmány is e köré a három fő téma köré szerveződik, csakúgy, mint az előző alkalommal. Fontos különbség azonban, hogy ezúttal nem csak egyszerű utánközléseket kapunk. Amennyiben azóta új, releváns szakirodalom jelent meg a témában, a szerző feltüntette azokat a lábjegyzetekben, adott esetben reflektálva is rájuk röviden. Ha pedig az újonnan megjelent irodalom ezt megkívánta, akkor a törzsszöveget is bővítette, átdolgozta. Ilyen átforgalmazáson esett át a 13. század elején tisztségét betöltő János esztergomi érsek portréja is, a Gertrúd elleni 1213. évi merényletre vonatkozó kutatásoknak köszönhetően, kiegészítve az érsek lateráni és esetleges canterburyi utazásaival. A kisebb-nagyobb

kiegészítések mellett olvasható „másfél”, eddig még meg nem jelent tanulmány is. *A László király szentté avatása* – ahogy ez a címéből is következik – az 1192. évi kanonizáció kérdéseit járja körül, és eddig teljes egészében közöletlen volt. A „fél” újdonság *A székesfehérvári bazilika és prépostság az Árpád-korban* című tanulmányban található. A főként a bazilika Árpád-kori történetével kapcsolatos cikk 2015-ben jelent meg, Thoroczkay ezt egészítette ki a fehérvári prépostságról szóló terjedelmes (tegyük hozzá: önmagában is tanulmány terjedelmű) összefoglalóval. A szöveg rövidebb és jegyzeteletlen változata ugyan szintén napvilágot látott közel ezzel egy időben a Székesfehérvár Árpád-kori történetét feldolgozó terjedelmes kiadványban (ezért, ha nagyon szigorúak akarnánk lenni, akkor csak egy „negyed” újdonságról beszélhetnénk), azonban mindenképpen hasznos, és indokoltnak látom, hogy annak a rövidebb szövegnek a bővebb és jegyzetekkel ellátott verzióját beillesztette ide. Így, az itt megtalálható formában alkot a két cikk a téma szempontjából egy kerek egészet.

A többi 11 tanulmányból az első kettő Szent István politikai ellenfeleiről, Keánnal és Ajtonnyal kapcsolatos kérdésekről és vitákról szól, az előbbiben főként Kristó Gyula, az utóbbiban leginkább Engel Pál különutas elméletével polemizálva (*Megjegyzések Erdély államalapítás-kori történetéhez. Keán kiléte és egyes kapcsolódó kérdések és Ellenszegülő ispán vagy független törzsfő? Megjegyzések Ajtony történetéhez*). A következő két írás még mindig az államalapító király korszakát tárgyalja (*Szent István okleveleiről és Néhány megjegyzés a Szent István-i egyházszervezési folyamatához*). Az előbbi, eredetileg 2009-ben megjelent tanulmány érdekessége, hogy az elsők között illeszti be a jeles német medievista, Wolfgang Huschner 2003-ban publikált monográfiájának eredményeit a magyar oklevélten, és általában Szent István korának eddigi ismeretei közé. Középkori historiográfiával három tanulmány foglalkozik (*Szent István legendái, A magyar krónikairodalom kezdeteiről és A magyarországi legendairodalom és történetírás a 14. század közepéig*). Ezen kívül a már említett, László szentté avatását tárgyaló eddig közöletlen tanulmánynak is van egy elég masszív historiográfiai része, amelyben Thoroczkay a László-legendák és a krónikás hagyomány lehetséges szövegkapcsolatát tárgyalja. Innen, és *A magyarországi legendairodalom és történetírás a 14. század közepéig* című tanulmányból tudhatjuk meg, hogy a krónikás hagyomány azon feltételezett átdolgozása, amit Kristó Gyula az 1210-es évekre tett, Thoroczkay szerint inkább III. Béla korára tehető. Mellesleg a kötetben három helyen

* A Turul 2017. évi 4. füzetének 192–193. oldalán ez a könyvismertetés a főszerkesztő hibájából tévesen jelent meg. Az írást nem Keglevich Kristóf, hanem Szócs Tibor jegyzi. A tévedésért ezúton is elnézést kérünk. Hogy a hibát jóvátegyük, a könyvismertetést a folyóirat e számában változatlan formában, a helyes szerző neve alatt ismételtelen megjelentetjük.

is szól a szerző egy lehetséges Szent László-korabeli krónikarész lehetőségéről. Az ötlet egy eredetileg 2009-ben megjelent tanulmányában bukkan fel, még csak egy rövid, hipotetikus utalásban eldugva (*A magyar krónikairódalom kezdeteiről*, jelen kötetben a 106. old.), majd egy-egy 2015-ös és 2016-os tanulmányában is visszatér rá (*A székesfehérvári bazilika és prépostság az Árpád-korban*, *A magyarországi legendairódalom és történetírás a 14. század közepéig*; itt a 153. és 195. oldalakon). Sajnos a megfogalmazás annyira szűkszavú és óvatos („esetleg számolhatunk Szent László-kori gesta- [krónika-]szerkesztési fázissal”, 195. old., a 153. oldalon majdnem ugyanezekkel a szavakkal), hogy számomra még az sem derült ki, hogy Thoroczkay itt az ún. „ösgeszta” lehetséges keletkezési idejét tette László idejére, vagy azt feltételezte, hogy a későbbi (Kálmán-kori) ösgesztába bedolgoztak olyan történeti szöveget, ami László idején keletkezett, netán mindkét lehetőséget elképzelhetőnek tartja.

Két esztergomi érsektortrét olvashatunk a kötetben, Miklósét (1181–1183/1184) és Jánosét (1205–1222), az utóbbi tanulmányát, mint azt említettük fentebb, több ponton is átdolgozta és kibővítette a szerző (*Egy esztergomi érsektortré a 12. század végéről: Miklós; Egy esztergomi érsektortré a 13. század elejéről: János*). A modern(ebb), de a középkorra irányuló historiográfiát ugyancsak két tanulmány képviseli a kötetben, az egyik Katona István ürügyén a kalocsai érsekség 11. századi történetének vitás kérdéseit tekinti át, a másik pedig Romsics Ignác nagyszabású historiográfiai tablója középkori részének a véleményezése (*Viták keresztültüzében – A kalocsai érsekség korai történetének kutatása Katona Istvántól napjainkig és Clio bővületében – Egy középkor-kutató szemszögéből*).

A kötet formailag is jól van megtervezve, a közölt jegyzetanyag és rövidítések minden tanulmánynál újraindulnak, ami megkönnyíti a használatukat. Egyetlen, számomra kissé zavaró formai hiány azokhoz a lábjegyzetekhez kötődik, amelyek Thoroczkay olyan korábbi írásaira utalnak, amelyeket felvett a jelen gyűjteménybe is. Hogy a tanulmány megtalálható ebben a könyvben is, azt a szerző még jelezte szövegletes zárójelben, ám a tanulmányon belüli konkrét oldalszám beírása elmaradt, csak a régi megjelenés oldalszámait láthatjuk. Így nekünk kell a sokszor húsz-harminc oldalas tanulmányokon belül kikeresni, hogy pontosan melyik oldalra is gondolt a szerző – vagy a régi megjelenést kézbe venni, bár egy tanulmánykötet épp ezt hivatott kiváltani. A tördelés utáni korrekció, amikor már láthatóvá válnak az oldalszámok, ennyi kiegészítést elbírt volna, és ez megkönnyítené a tanulmányköteten belüli gyorsabb navigációt az egyes írások között. Mindezzel együtt is egy véltetően sokat idézett munkával lesz dolgunk, ez utóbbit az is garantálja, hogy aki ezekre a tanulmányokra akar hivatkozni, annak lényegében „kötelező” az itt olvasható változatot használnia, hiszen a kiegészítések, bővítések és pontosítások miatt az itteni tanulmányok jelentik Thoroczkay aktuális véleményét az adott kérdésben. Én úgy látom, hogy az írások méltóak a nem olyan rég elhunyt szegedi egyháztörténész, Koszta László emlékéhez, akinek a szerző a jelen kötetet ajánlotta.

Szöcs Tibor

Szöcs Tibor: *Damus pro memoria oklevelek*. Magyar Nemzeti Levéltár, Bp., 2017. (A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának kiadványai II. Forráskiadványok 54.) 410 p. (ISBN 978-963-631-241-1)

Szöcs Tibor legújabb könyve az egyik legnehezebben értelmezhető oklevéltípus: a különféle magyarországi oklevéladókat által kibocsátott *damus pro memoria* (a továbbiakban: DPM) jellegű iratok kiadását tartalmazza. Ezeknek a javarészt intitulado és éves kelet nélkül összeállított okleveleknek a kontextusba helyezése többnyire fáradságos utánajárást és igen komoly felkészültséget igényel – a diplomatika mellett elsősorban intézménytörténeti, archontológiai, pecsét- és helyenként címtani ismereteket is. Szöcs Tibor már több munkájában bizonyította, hogy ezeket az ismereteket magabiztosan bírja, és most recenzált okmánytára sem okoz csalódást az olvasónak.

A bevezető tanulmányt (11–27. o.) a Turul olvasói már ismerhetik, hiszen az önálló dolgozatként már megjelent a folyóirat hasábjain.² A kötet ezt követően összesen 369 oklevél regesztáját közli az 1252–1446 közötti évekből, jellemzően az 1330 előtti időkből (illetve ezen felül öt további tétel esetében meggyőzően indokolja, hogy azok a levéltári nyilvántartás adatai ellenére miért nem tartoznak a vizsgált típushoz). Az egyes tételeknek már a sorba rendezése is komoly munka, hiszen a közzétett okleveleket éves kelet nélkül állították ki. Még jelentősebb teljesítmény az egyes iratok valószínű kibocsátójának meghatározása: módszertani szempontból tanítani való, ahogy Szöcs Tibor az intitulado nélküli kiadványok oklevéladóit azonosítja – hol az esetleges átíró oklevél adatait hasznosítva, hol a pecsét alapján, hol az eredeti irat szövegében foglalt járulékos adatokból kiindulva. A korábban nyomtatásban meg nem jelent okleveleket az okmánytár teljes szöveggel is közli. A tartalmi kivonatokhoz és a szövegközlésekhez részletes kritikai apparátus csatlakozik: ezek némelyike önálló diplomatikai tanulmányként is megállná a helyét (a teljesség igénye nélkül pl. 54., 63., 67., 84., 113., 117., 179., 203., 246., 285., 321., 348. sz.). A kötet végén nemcsak a regesztákban előforduló személynévek és földrajzi nevek jegyzéke (348–408. o.), de az egyes oklevelek kibocsátók szerinti mutatója (343–346. o.), illetve – az MNL OL medievisztikai forráskiadványában már megszokottan tekinthető módon – a DL/DF-számok konkordanciajegyzéke is megtalálható (409–410. o.). A kibocsátók listája különösképpen hasznos egy olyan kiadványban, amely többféle oklevéladótól fennmaradt, de mégiscsak azonos diplomatikai típust képviselő iratokat közöl: a későbbi diplomatikai és hivataltörténeti kutatások első lépéseit egyaránt megkönnyíti (apró korrekciós javaslatom: az „oligarchisztikus kibocsátó” mint az egyik kategória címe kissé esetlenné tűnik, nyugodtan állhatna helyette „oligarchák” – ahogy az egyházi oklevéladó listáján is például egyszerűen „hiteleshelyek” szerepelnek).

A bevezető tanulmány a DPM oklevéltípus diplomatikai jegyeinek és funkciójának eddigi legteljesebb összefoglalása. Szöcs Tibor itt teljes joggal teszi szavá, hogy a szakirodalom nem egységesen értelmezi a DPM típusú oklevelek fogalmát: néhány esetben ezek közé sorolják az olyan kiadványokat is, amelyek szabályos intitulado után csupán a promulgációt kezdik a *damus pro memoria* szavakkal

² Szöcs Tibor: *A damus pro memoria oklevéladás*. *Turul*, 89 (2016) 81–90.

– míg (jóval gyakrabban) csupán azon iratokat nevezik DPM típusú vagy memoriális oklevélnek, amelyeknek egyáltalán nincsen is intitultiója (11–12. o.). A kötet anyagának összeállításánál az utóbbi meghatározást alkalmazta Szócs Tibor is. Maradéktalesan egyetérték a szerzővel abban is, hogy mindkét definíció mellett lehet érveket felsorakoztatni. Sőt tökéletesen jogosnak gondolom azt a megoldását is, hogy a recenzeált kötetben csupán az intitultióval nem azonosítható DPM típusú okleveleket tette közzé. A középkori oklevéladók azonban bizonyosan nem minden esetben szűkítették le a memoriális fogalmát az intitultio nélküli oklevelekre. Ezzel kapcsolatban érdemes felhívni a figyelmet Solymosi Lászlónak a székesfehérvári káptalan 13. század közepi oklevéladási gyakorlatával kapcsolatos megfigyelésére. Az egyházi testület 1235–1237 között vésetett ún. memoriális pecsétjével (*sigillum memoriale*) megerősített okleveleit memoriális okleveleknek (*littere memoriales*) nevezte,³ és rögtön az egyik legkorábbi fennmaradt ilyen kiadványukban, egy vélhetően 1256 körül⁴ szerkesztett iratban a király megnevezését tartalmazó inscriptiót és a szokott hiteleshelyi intitultiót követően vezeti be dispositiót a *damus pro memoria* formulával megoldott promulgatio, az oklevél hátlapján pedig egykorú kéz írásával a következő olvasható: *memorialis pro comite Corrado super possessionibus [- -]*.⁵ Magam tehát – jóllehet az okmánytárban közzé tett anyag egyértelmű meghatározása érdekében tökéletesen érthetőnek és jogosnak tartom Szócs Tibor megoldását, hogy tudnillik célszerűségi szempontokat is figyelembe véve csak az intitultio nélkül DPM típusú oklevelek kiadására szorítkozott – úgy vélem, hogy a 13. századi korabeli terminológiát is figyelembe véve magának a memoriális oklevelekkel azonosítható DPM típusnak a fogalmát a továbbiakban sem szűkíthetjük le diplomatikai értelemben az intitultio nélküli memoriálisokra, hiszen a jelek szerint a kortársak sem feltétlenül tették ezt. Az oklevéltípus formai jellegzetességeinek egyértelmű meghatározása azonban éppen azért lehetetlen, mert a memoriális alapvetően nem az örökkévalóságnak szánt iratfajta volt, hanem amit neve is sugall: feljegyzés vagy emlékeztető. A fentieket éppen ezért csupán kiegészítésül szánom Szócs Tibor érveléséhez, és semmiképpen sem kritika gyanánt.

Másik megjegyzésem a DPM típusú okleveleket kibocsátó egyházi intézmények körével kapcsolatos. Szócs Tibor adatai szerint a középkori Magyarországon összesen öt olyan hiteleshely létezett, amelytől efféle irat maradt fenn: az egri káptalan mellett a csornai, a jászói, a leleszi és a sági konventtől (17. o.). Az utóbbi négy intézmény kivétel nélkül premontrei prépostság, ráadásul a sági monostor Jászó filiációs rendszerében helyezkedett el. A fehér kanonokok rendjén belül az egyes újonnan létesített házakba az első

szerzetesközösséget kibocsátó anyaház előjárói rendszerint az alapítás megtörténte után is felügyeleti jogokat gyakoroltak az új monostor közössége fölött: az anyaház és annak filiája között szoros kapcsolat maradt. A sági monostor anyaháza a kökényesi volt, ám a kökényesié a garábi, a garábié pedig a jászói.⁶ Mindennek figyelembe vételével magam lehetségesnek gondolnám, hogy a sági monostor oklevéladó gyakorlatában az intitultio nélküli DPM felbukkanása jászói hatásnak köszönhető, esetleg egy jászói eredetű vagy jászói közvetítéssel hozzájuk eljutott formuláskönyv használatára vezethető vissza.

Szócs Tibor újabb okmánytára a medievisztika hasznos és bizonyára sokat forgatott forráskiadványa lesz: ezt nemcsak azért jelenthetjük ki minden kockázat nélkül, mert a recenziókban általában így szokás, hanem elsősorban azért, mert a mintaszerűen szabatos regeszták és főleg a rendkívül gazdag apparátus nagy mértékben megkönnyíti az eddig csak részben kiaknázott DPM típusú oklevelek használatát. A szerző minden elismerést megérdemel mind a bevezető diplomatikai tanulmányért, mind pedig magáért a forráskiadványért, illetve a kibocsátókat és az egyes tételek lehetséges keletkezési idejét a lehető legpontosabban meghatározó kritikai elemzéseiről. Munkája jelentősen elősegíti majd a DPM oklevelekben rejlő adatok kiaknázását.

Körmendi Tamás

Timár Péter: *A Győr nembeli Szerdahelyi család története, birtokai és okmánytára*. Szeged, a szerző magánkiadása. 2016, 941 p. (ISBN 978-963-12-5725-0)

Timár Péter saját bevallása szerint húsz évig dolgozott ennek a kötetnek az elkészítésén. Ehhez azonban bizton hozzászámíthatjuk azokat az éveket is, amelyekben – nem történelmi hivatása mellett – a középkori egyházi topográfiához végzett szorgos adatgyűjtést. Nemcsak az Országos Levéltárban fellelhető középkori okleveleket dolgozta fel teljességre törekvően, hanem a téma szempontjából releváns, Magyarországon hozzáférhető, a kutatás témájával akár topográfiailag, akár genealógiailag kapcsolatba hozható kora újkori forrásanyagot is hasznosította. Ezért nyugodt szívvel leszögezhetjük, hogy Timár Péter ezzel a kötettel nemcsak terjedelmében, hanem tartalmában is nagyot alkotott. Különösen a Somogy megye történetével foglalkozó kutatók tekinthetnek a jövőben munkájára úgy, mint megkerülhetetlen kézikönyvre, és sokan megszabadulhatnak attól a kényszerű adottságtól, hogy mindmáig egyedül Csánki Dezső több mint száz évvel ezelőtt megjelent munkájára támaszkodhattak.

A kötet első négy fejezete szándéka szerint birtoktörténet, valójában ennél sokkal több, valóságos településtörténet, hiszen a források egyszerű számbavételén túl a régészet segítségével a birtokok, objektumok topográfiai azonosítására is törekedett, felhasználva a földrajzi névanyag nyújtotta lehetőségeket is. Munkája nyomán a Nyugat-Zselicség középkoráról soha nem látott részletességű történelmi és topográfiai képet nyerhetünk. Az ötödik fejezet a címben szereplő tulajdonképpeni családtörténet, míg a hatodik, legterjedelmesebb rész az okmánytár.

³ Solymosi László: A székesfehérvári káptalan hiteleshelyi működésének főbb sajátosságai. In: *Uő: Írásbeliség és társadalom az Árpád-korban*. Diplomatikai és pecsétani tanulmányok. Bp., 2006. 105–116., kül. 111. [eredetileg megjelent: A székesfehérvári káptalan hiteleshelyi működésének főbb sajátosságai az Árpád-korban. In: A székesfehérvári Boldogasszony bazilika történelmi jelentősége. Az 1996. május 16-án rendezett tudományos tanácskozási előadásai. (Szerk. Farkas Gábor.) Székesfehérvár, 1996. (Közlemények Székesfehérvár város történetéből) 180–201.]

⁴ Solymosi L.: A székesfehérvári káptalan i. m. 111.

⁵ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (Bp.), Diplomatikai Fényképgyűjtemény 259824.; Hazai okmánytár. I–VIII. (Szerk. Ipolyi Arnold-Nagy Imre-Paur Iván-Ráth Károly-Véghely Dezső.) Győr-Bp., 1865–1891. VI. 97.

⁶ Oszvald Ferenc: Adatok a magyarországi premontreiek Árpád-kori történetéhez. *Művészettörténeti Értesítő*, 6 (1957) 231–254., kül. 242., 245., 248.

Az elsőben Szerdahely topográfiájára vonatkozó adatokat gyűjtötte össze. Nemcsak az oklevelekben fellelhető információkat, hanem a helynévanyagot és a régészeti ásatások eredményeit, a terepbejárás megfigyeléseket is felhasználta. Mindezek alapján sikerrel lokalizálta a Somogy megyei Gálosfa határában Szerdahely falut, a középkori templomot, várkastélyt, malmokat, dűlő- és vízvezetket. Hasonlóképpen az 1335-ben alapított és Szent László király tiszteletére szentelt pálos kolostor helyének azonosítása is sikerrel járt a Kistótváros nevű határrészben. Ezekre az objektumokra valamennyi fellelt, a 17. század végéig keletkezett forrást ismerteti és értékeli.

A második fejezetben hasonlóképpen jár el a Gerence-völgy (mai nevén Surján-patak) középkori településeinek ismertetésekor. A ma létező hét település szerint haladva tárgyalja a határukban egykor volt falvakat és lakott helyeket, összesen 62-t talált a Szerdahelyi család birtokában. Többségük egy személynév + -laka, -falva, -ülése utótaggal képzett névvel bírt.

A harmadik fejezet *Az omaki és kaposújvári uradalom* címet viseli. A cím alapjául egy 1192-ben kelt határjárás (az 1230. és 1482. évi átiratban fennmaradt oklevélnek számos kiadása ismert: Szentpétery Imre: *Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke*. Regesta regum stirpis Arpadianae critico diplomatica. I. kötet 1. füzet. Bp., 1923. № 467.) szolgál, melyben egy Marc (Omak) falut említenek a Kapos partján, és a leírás, valamint a későbbi adatok alapján egy hatalmas uradalom rekonstruálható a mai Kaposvár környékén és a Zselicben, mely magába foglalta Rupol várát is. A szerző Omak (Hamac, Homok) helyet gondolja az uradalom központjának, noha erre sem a hivatkozott oklevélben, sem a későbbi adatokban nincsen utalás. Mindenesetre hatalmas adatmennyiséget gyűjtött össze a forrásokban 1542-ig szereplő Omakról, mely a 15. században már templomos hely volt, feltételezése szerint mezővárosi rangban. Helyét a mai Kaposvár belterületére lokalizálja, mely a török időkben Kaposújvár része lett. Rupol égett sáncokból épített hatalmas földvéra a Zselicben 1348-ban még használatban volt, várnagyát említik. Egy évtizeddel később a birtokos Omodé szlavón bán fia Rupolinak nevezték magukat, a család tagjai még 1402-ben is Rupolban laktak. Az 1380-as években már létezett a kaposújvári vár is, melyről őket Rupolújvárinak nevezték, a szerző feltételezése szerint a Rupoliak a későbbi adatokból rekonstruált kereskedelmi útvonalak metszéspontja közelébe építették Kaposújvárt. Uradalmukat azonban 1403-ban Zsigmond király elkobozta, és felét a Szerdahelyieknek adományozta. Másik fele a Hédervári család, majd Újlaki Miklós kezébe került. A két család közötti ellenségeskedés egészen 1524-ig eltartott, amikor is az Újlaki család kihalása után a tóti Lengyelek léptek a helyükbe. A Szerdahelyiek utódaiként számon tartott Dersfyek Kaposújvár 1555-beni török kézre kerülése után a Felvidékre költöztek. Timár Péter adatról adatra végigköveti a kaposújvári uradalom és birtokainak szövevényes történetét egészen a 18. század elejéig. Külön alfejezetet szentelt a kaposújvári vár történetének, az írott források mellett számba véve a fennmaradt ábrázolásokat, a régészeti feltárásokat egészen napjainkig, bemutatva az együttes pusztulását és mai dicstelen állapotát. A kötet korábbi szerkezetének megfelelően a kaposújvári uradalom középkori településeinek történetét is külön alfejezetben, alfabetikus rendben tárgyalja. Az uradalom körülhatárolásához az 1192. évi határjárást veszi alapul, és összesen 29 ma is

létező, illetve elpusztult Somogy megyei település részletes történetét ismerhetjük meg, beleértve Kaposvárt is.

A negyedik fejezet a Szerdahelyi család birtokainak történetét kínálja, megyék szerinti csoportosításban. Timár Péter a királyi Magyarország, Erdély és Szlavónia 43 megyéjében talált olyan birtokokat, amelyek kapcsolatba hozhatók a Szerdahelyi család valamelyik tagjával vagy leszármazottjával. Közülük Somogy megye a legterjedelmesebb, 84 településsel. (Ezekhez hozzá kell számítanunk a kaposújvári uradalom 29 faluját is!)

Az ötödik fejezet a Szerdahelyi család története. Timár Péter a Győr nemzetség származásával kapcsolatos vitában a magyar eredet mellett foglal állást, és így a zselicszentjakabi monostor alapítóját Atha, Acsa néven nevezi az Otho értelmezés helyett. Ő ugyanis már Győr nembeli Győr fiának nevezte magát. A 13. század közepétől, Csécsényi Péter fia Derstől követhetők jól nyomon a nemzetség tagjai. A két személy közötti mintegy 200 éves hiátust ugyan nem lehet teljes mértékben személyekkel kitölteni, de bizonyos birtokok azonossága, a használt személynévek gyakorisága, különösen pedig a szentjakabi monostor patronatusi joga ezt nyilvánvalóvá teszi. A szerző bizonyítottan látja, hogy Ders II. mester telepedett le Szerdahelyen a 13. század végén. 1335-ben pedig Ders fia Miklós alapított pálos kolostort Szerdahelyen. A család 1356-ban használta először a Szerdahelyi nevet, amikor már biztosan itt lakott a nemzetség egyik ága. Erre az időre már gyakorlatilag teljes egészében megszerezték a Gerence völgyét, a vetélytársak, oldalági rokonok lépésről lépésre történő kiszorítása jól nyomon követhető a szerző által összegyűjtött hatalmas iratanyagból. A Ders személynévet gyakran használó családtagok, köztük különösen Ders fia Márton nagy befolyással bírtak a királyi udvarban, számos országos tisztséget is elnyertek, sorra szereztek birtokadományokat, elsősorban Szlavóniában. Ders fia István 1473-ban használta először a Dersfy nevet. A család utolsó ismert férfitagját 1610-ig tudta követni a szerző. 1473-tól kezdve találkozunk a család egy másik ágának leszármazottaival, akik Imrefynek nevezték magukat. Az Imrefyek hasonlóképpen magas társadalmi állásokat töltöttek be, és jelentős birtokokat szereztek a királyi Magyarország több megyéjében, illetve Erdélyben. A család utolsó férfitagja Imrefy Mihály ugyancsak a 17. század első évtizedeiben halt meg, és általa halt ki a Szerdahelyi család. A szerző ebben a fejezetben is a teljességre törekedett a források feltárásában, melynek eredményeképpen rengeteg adatot tárt fel az egyes családtagok birtokairól, szerteágazó rokoni kapcsolatairól.

A család címerének csupán egy rövid bekezdést szentelt, az ősi lilios címer képét a kötet borítóján egy pecsétről mutatja be. Színes fényképen közli az Imrefyek 1523-ból való armálisát, kár, hogy leírására sem a szövegben, sem az okmánytárban nem kerített sort, mindenesetre a címer nem tartalmazza a Szerdahelyiek ősi jelképét, a lilios címet. A fejezet végén egyetlen leszármazási sémát találunk, melynek segítségével ugyan követhetők a kötetben szereplő személyek felmenői és leszármazottjai, azonban a könnyebb áttekinthetőség kedvéért még sok genealógiai ábrát lehetne szerkeszteni a Szerdahelyiek, Dersfyek és Imrefyek évszázadokon átívelő, szerteágazó kapcsolatairól.

A családtörténeti adatok ismertetése végén egy külön alfejezetet találunk az udvarházakról és kúriákról. Timár Péter az oklevelek alapján számba vette a birtokos valószínűsíthető lakóhelyét azokban az esetekben is, amikor a forrás nem nevezi meg kifejezetten a kúriát vagy az udvarházat. Ennek eredményeként megszámlálhatatlan

mennyiségű kúriára, nemesi udvarházra, kisebb számban várra vagy várkastélyra vonatkozó utalást gyűjtött össze. Ezekről sem ártott volna egy térkép.

A kötet legterjedelmesebb része a 6. fejezet, az Okmánytár, melyben 2078 tételen ismerteti az 1061. évi zselicszentjakabi alapítólevéltől kezdve Pesty Frigyes helynévgyűjtéséig a felkutatott forrásokat. Számos iratot eredeti latin nyelven közölt, többségük azonban magyar nyelvű regeszta, az oklevelek átírásainak, levéltári jelzetének és kiadásainak feltüntetésével. Az időrendbe szedett forrásokat sorszámmal látta el, egyszerűsítve ezzel a hivatkozásokat.

A 7. fejezetben Timár Péter összesített személy- és helynévmutatót szerkesztett az okmánytárhoz, utalásokkal feltüntetve benne az összes leírt változatot. Ezzel még inkább kiemelte az *Okmánytár* használhatóságát és forrásértékét, ami munkáját – leginkább Somogy megye története vonatkozásában – megkerülhetetlen kézikönyvvé avatta.

Noha az illusztrációk száma – a magánkiadás okán teljesen érthetően – szerény, jó és áttekinthető értelmező térképek segítik az eligazodást a topográfiában kevésbé jártas olvasó számára is.

Jankovich B. Dénes

A Magyar Heraldikai És Genealógiai Társaság 2018. II. félévi programja

2018. szeptember 27. 17. óra

Botrány a családban

Előadó: Ogoľjuk-Berzsenyi Anett (levéltáros, Iparművészeti Múzeum, MHGT titkár)

Az ülést vezeti: dr. Pandula Attila (egyetemi docens, ELTE BTK, Budapest, az MHGT elnöke)

2018. október 25. 17. óra

A szepességi evangélikus Nendtvich család bevándorlása Pécsre és Baranyába

Előadó: Nagy Imre Gábor (főlevéltáros, MNL Baranya Megyei Levéltár)

Az ülést vezeti: Szirmay Gábor (MHGT alelnök)

2018. november 29. 17. óra

Famíliák, rokonságok az esztergomi érsek szolgálatában. A Lábatlaniak története a 15. században

Előadó: Tóth Krisztina (egyetemi adjunktus, ELTE BTK)

Az ülést vezeti: Debreczeni-Droppán Béla (főmuzeológus, Magyar Nemzeti Múzeum, MHGT főtitkár)

2018. december 13. 17. óra

A Rákóczi-szabadságharc dikális összeírásai mint egyháztörténeti források

Zemplén vármegye protestáns (és görög, valamint római katolikus) lelkészei és tanítói, és extraneus egyházi birtokosai 1707–1708-ban

Előadó: Oláh Tamás (osztályvezető, főlevéltáros, MNL Sátoraljaúj helyi Fiókleveletára)

Az ülést vezeti: Kovács Eleonóra (MHGT alelnök)

Az előadások helyszíne:

Magyar Nemzeti Múzeum (Budapest, VIII. kerület, Múzeum krt.)

14–16., fsz., bejárat a Bródy Sándor utcai kapun keresztül.) Pollack Terem

HÍREK, BESZÁMOLÓK

A RAKOVSZKY-JESZENSZKY IRATGYŰJTEMÉNY

A budai középkori királyi levéltár pusztulása miatt minden 1526 előtti irat közgyűjteménybe kerülése fontos nemzeti érdek. A Rakovszky-Jeszenszky iratgyűjtemény a magyar nemzet kulturális örökségének részeként került a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárába a Magyar Nemzeti Bank Értéktár programjának keretében. Az iratanyag jelentőségét elsősorban a Kocsóc (ma Kočovce, Szlovákia, németül Hochk) és a szomszédos birtokokra vonatkozó 36 db középkori oklevél adja. A 13. századi eredetű, Trencsén megyében birtokos Rakovszky családra és a velük rokoni kapcsolatba került több más nemesi család birtokaira vonatkozó iratok közül a legrégebb darab 1321-ből való, amely I. Károly király (1301–1342) oklevele. Külön említést érdemel I. Nagy Lajos király (1342–1382) 1343. évi két oklevele, melyekben az uralkodó Demeter fia Kányát és Simon fia Jánost kiemeli a trencsényi vár várjobbágyságai közül és országos nemességet ad nekik. A dokumentum viszonylag késői emléke a 13. század második felétől felbomló várjobbágyság intézményének. A gyűjteményben kilenc eredeti királyi oklevél található, melyek közül a fentiek (I. Károly, I. Lajos) kívül Luxemburgi Zsigmond (1387–1437) király hat eredeti kiadványa is figyelmet érdemel. Ezen túl nádori, országbírói és hiteleshelyi oklevelek találhatóak a középkori anyagban, melyek a középkori magyarországi hivatali írásbeliség pótolhatatlan forrásai. A gyűjtemény 1526 utáni része is számtalan fontos egyedi dokumentumot, királyi, nádori, országbírói oklevelet tartalmaz, legfiatalabb darabja 1818-ból való. A végrendeletek és az egyezséglevelek a kor életmód-, gazdaság és társadalomtörténetével kapcsolatban árnyalják tudásunkat. Ebből a forráscsoportból kuriózum jellegét tekintve kiemelendő az 1663. február 12-én kelt egyezséglevel, mely az Újfalu család három nőtagja között osztotta el a legapróbb részletességgel a Divékújfalusi (ma Diviacka Nová Ves, Szlovákia) kastély egyes részeit (vendégház, konyha, pince, majorsági épületek, ebédlő stb.). A 65 db dokumentum – melyből 13 pergamenre, a többi papírra íródott – összesen 80 oklevél szövegét őrizte meg, ebből 51 középkori.

Az iratanyag nagyobbik része, de nem a teljes egésze származik az egykori kocsói Rakovszky-levéltárból. Kisebbik része Jeszenszky Lajos osztrák-magyar diplomatáé volt, aki az első világháborút követően is Csejten (ma Čachtice, Szlovákia) maradt a kúriájában. Amikor 1951-ben Rakovszky Antalt kitelepítették kocsói kastélyából, Jeszenszky Lajos csejtei házát jelölték ki lakhelyül. Rakovszky és Jeszenszky régóta baráti kapcsolatban álltak egymással. Rakovszky

Csejtére csak egy kocsin elérő néhány dolgot, tárgyat vihetett magával, 16 000 kötetes könyvtárát, értéktárgyainak és bútorainak nagy részét ezt követően széthordták. Amikor meghalt – egy-két évvel Jeszenszky után, az 1950-es évek közepén, gyermeke egyiküknek sem volt –, „társaságukból” már csak Ethey Gyula jeles helytörténész, illetve a közeli Vághorkára (ma Hórka nad Váhom, Szlovákia) kitelepített Piller György maradtak, akik még megmentették azt, amire lehetőségük nyílt. A megmentett iratokat is ők őrizték meg, és mivel akkor már nekik sem volt kire hagyniuk, félve a szétszóródástól, egy, a Jeszenszkyekkel rokon személy gondjaira bízta. Az ő leszármazottja a megmentett anyag biztonságba helyezése és a nyilvánosság számára való hozzáférés céljával adta át a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának. A levéltár gyűjtőkori stratégiájának fontos része – különleges értéke és régisége miatt – minden 1526 előtti dokumentum, illetve egyben maradt régi családi irategyűjtesek gyűjtése. Az iratok a Rakovszky család már korábban is ott őrzött fondjának kiegészítéseként a P 584 – III. – No. 1-67. sorszám alatt lettek elhelyezve. A Mohács előtti darabok a Diplomatikai Levéltárban a 108463-108499. számot kapták. Közgyűjteménybe kerüléssel tulajdonképpen az említett személyek szándéka teljesült.

Rácz György – Szakács Annamária

BESZÁMOLÓ A 27. ZÁSZLÓTUDOMÁNYI VILÁGKONGRESSZUSRÓL

2017. augusztus 7–11. között Londonban tartották a 27. Zászlótudományi Világkongresszust, melyet a londoni székhelyű *Flag Institute* szervezett a Zászlótudományi Egyesületek Nemzetközi Szövetségének (Fédération Internationale des Associations Vexillologiques – FIAV) égisze alatt. A kongresszus főtárgya Graham Bartram, titkára Leigh Wetherall, programigazgatója Ian Sumner, helyszíne a londoni Imperial College volt.

A konferencián 123 szakember vett részt a földkerekség minden tájáról. A legtávolabbi Ausztráliából, a Dél-Afrikai Köztársaságból, Brazíliából, Kanadából, az Amerikai Egyesült Államokból, Indiából, Kínából, Tájföldről érkeztek. A legtöbben természetesen Európából, annak is a nyugati feléből. A résztvevők zöme zászlókutató, kisebb hányada heraldikus, vagy a címerek mellett zászlótörténettel is foglalkozó szakember.

Megnyitó utáni csoportkép a résztvevőkkel

Augusztus 7-én a Queen's Lawn kertben tartották a megnyitót, amelyen Malcolm Farrow, a házigazda Flag Institute elnöke köszöntötte a résztvevőket, majd Michel Lupant, a FIAV elnöke nyitotta meg a rendezvényt. Ezt követően közös fotózásra került sor a Queen's Tower tövében.

Összesen negyvenkét előadás hangzott el négy napra beosztva.

Az első nap előadói: Annie Platoff Little (USA), Tiago José Berg (Brazília), Ted Kaye (USA), Kevin Harrington (Kanada), Christopher Maddish (USA), Pierre-Jean Guionin (Franciaország), Victor Lomantsov (Oroszország), Sekhar Chakrabarti (India), John Cartledge (Egyesült Királyság).

Első nap este „kerti” partin látták vendégül a résztvevőket a Baden-Powell House egyik teraszán abból az alkalomból, hogy ötven éve, 1967-ben alakult a Zászlótudományi Egyesületek Nemzetközi Szövetsége a Svájcban tartott 2. Zászlótudományi Világkongresszuson. Pohárköszöntőt mondott Michel Lupant elnök.

A második nap előadói: Ralph Bartlett (Ausztrália), Rachel Phelan (Írország), Roberto Breschi (Olaszország), Manuela Schmöger (Németország), Scot Guenter (USA), Alan Hardy (USA), Ralph Kelly (Ausztrália), Cédric de Fougerolle (Franciaország), Ladislav Hnát (Csehország), Pluethipol Prachumphol (Thaiföld).

A délután folyamán bemutatták a 29. Zászlótudományi Világkongresszus megszervezésére pályázó Szlovéniai Heraldikai Társaság és Írországi Genealógiai Társaság ajánlatát. A FIAV-közgyűlés a szlovéniai ajánlatot fogadta el.

A harmadik napon szakmai kirándulással telt Greenwich-ben.

A negyedik nap előadói: Marcel van Westerhoven (Hollandia), Bruce Berry (Dél-Afrikai Köztársaság), Stoyan Antonov (Bulgária), Hervé Calvarin (Franciaország), Jos Poels (Egyesült

Királyság), David Chkheidze (Grúzia), Aleš Brožek (Csehország), Patrice de La Condamine (Franciaország), Uroš Žižmund (Szlovénia), Stan Zamyatin (Írország). A kubai Avelino Couceiro Rodriguez előadását Ian Sumner mutatta be.

Este a FIAV társalapítója, az amerikai Whitney Smith vexillológus emlékére tartottak egyházi szertartást a Szentháromság templomban (Holy Trinity Church).

Az ötödik nap előadói: Željko Heimer (Horvátország), Tony Burton (Ausztrália), Alain Raullet (Bretagne), Roman Klimeš (Csehország), Carlos Alberto Morales-Ramirez (Szingapúr), Nicolas Hugot (Franciaország), Xinfeng Zhao (Kína), Peter Hans van den Muijzenberg (Frizföld), Szekeres Attila István (Erdély), Rob Raeside (Kanada), Aleksander Hribovšek (Szlovénia), Theun Okkerse (Hollandia).

Az egyetlen magyar előadó, Szekeres Attila István sepsiszentgyörgyi heraldikus, az Erdélyi Címer- és Zászlótudományi Egyesület elnöke *A székely zászló alakulása az utóbbi négy évszázadban* címmel tartott előadást.

Az előadásokat követően elhangzott a meghívó a 28. Zászlótudományi Világkongresszusra, melyet az USA-beli Texas államban, San Antonio városában tartanak 2019. július 15–19. között.

A Royal Horseguards Hotelben tartott gálaesten djátadásra is sor került. A Zászlótudományi Egyesületek Nemzetközi Szövetségének nagydíját a horvátországi Željko Heimer, a kongresszus legjobb előadásának Whitney Smith-díját az írországi Rachel Phelan kapta. Ezen kívül FIAV-érdeméremmel tüntették ki a szervezőket.

Szekeres Attila István

E számunk szerzői

C. TÓTH NORBERT (MTA–HIM–SZTE–MNL Magyar Medievisztikai Kutatócsoport, Bp. – Szeged)

JANKOVICH B. DÉNES ny. igazgató (Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, Bp.)

KISS GERGELY egyetemi docens (Pécsi Tudományegyetem)

KÖRMENDI TAMÁS egyetemi docens (Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bp.)

RÁCZ GYÖRGY főigazgató-helyettes (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Bp.)

SCHMIDT ANIKÓ főlevéltáros (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Bp.)

SZEKERES ATTILA ISTVÁN címertani tanácsos, az Erdélyi Címer- és Zászlótudományi Egyesület elnöke
(Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy)

SZŐCS TIBOR tudományos főmunkatárs (MTA–HIM–SZTE–MNL Magyar Medievisztikai Kutatócsoport, Bp. – Szeged)

TÁJÉKOZTATÓ

Szerzőink figyelmébe

A szerkesztőség a beérkezett kéziratok közléséről két anonim szakmai bíráló (lektor) véleményének ismeretében hoz döntést. A szerkesztőség kizárólag olyan kéziratokat fogad el, amelyek megfelelnek a szerkesztőség által előírt követelményeknek. Kérjük a tanulmányok és az ismertetések szerzőit, hogy minden esetben végleges szövegű kéziratokat küldjenek, mivel a korrektúrában a szerkesztők által megszerkesztett kéziratokon érdemi változtatásokra már nincs lehetőség. A szerkesztőség jegyzetapparátussal együtt lehetőleg 0,5–1 íves (20–40 000 „n”) tanulmányokat, recenziók esetében maximum 5 oldalas (10 000 „n”) írásokat vár. Ennél nagyobb terjedelmű kéziratok megjelentetésére is van lehetőség indokolt esetben (maximum 100 000 „n”). Az ismertetéseknél kérjük az ismertetendő mű (művek) pontos bibliográfiai adatait közölni. A tanulmányokban csak a jegyzetekben történik hivatkozás, nem kell felhasznált irodalom- vagy rövidítésjegyzéket készíteni.

Az egységes jegyzetapparátus érdekében kérjük az alábbiak betartását:

- A hivatkozott művek szerzőinek nevét kurziválni kell; nem kurziváljuk viszont szerkesztőjének (szerkesztőinek) nevét. Ez utóbbiakat a jelzett könyv, tanulmánykötet címe után zárójelbe téve adjuk meg (pl. Szerk. Domanovszky Sándor.). Ha egy műnek több szerzője, illetve szerkesztője van, azokat nagy kötőjellel (–) válasszuk el egymástól. A szerző(k) neve után a cím előtt kettőspontot tegyünk.
- Az oldalhivatkozásokor kérjük az oldal sorszámát megadni, a tól–ig-oldalszámok és évszámok esetében nagy kötőjelet (–) írjunk (38–40., 61–72.).
- A hivatkozásokor csak a kiadás helyét és évét tüntessük fel, a kiadót nem.
- Ha a hivatkozott mű esetében több kiadási hely van megadva, az egyes helységeket nagy kötőjellel (–) válasszuk el egymástól (pl. Bp.–Debrecen). Ha a kiadás helye Budapest, azt mindig rövidítve írjuk ki (Bp.). A kiadás helye után, az év előtt vesszőt kell tenni (pl. Bp.,).
- Amennyiben a hivatkozott mű valamilyen sorozat keretében jelent meg, a sorozat címét a kiadási hely és év után zárójelben tüntessük fel: pl. (Monumenta Hungariae Historica).
- Ha tanulmánykötetben napvilágot látott cikket idézünk, úgy a hivatkozott tanulmány után az „In:” szócskát írjuk, és közvetlen utána adjuk meg a tanulmánykötet címét és zárójelben a szerkesztőjét/szerkesztőit.
- Folyóiratban megjelent cikkekre történő hivatkozásokor nem tesszük ki az „In:” szócskát. A hivatkozott folyóirat címét kurziváljuk, és utána tegyünk vesszőt; ezt követi az évfolyam vagy kötetszám, majd zárójelbe téve a megjelenés éve, utána az illető évben megjelent szám, végül pedig az oldalszám: pl.: *Történelmi Szemle*, 1 (1958) 1. sz. 52. Az éven belüli számot csak abban az esetben jelöljük, ha a folyóiratnál nem folyamatos a lapszámozás az egyes számok esetében.
- Amennyiben ugyanarra a műre történik hivatkozás, kérjük a hivatkozott szerző családi nevét teljesen megismételve, keresztnévét azonban rövidítve megadni, utána kettős pontot tenni, majd az „i. m.” jelölést használni. Ezt követi az oldalszám. (Pl.: *Nagy I.*: i. m. 32.). Ha egymást követően ugyanarra a műre és oldalszámra hivatkozunk, írjuk, hogy „Uo.”. Ha ugyanazon szerző egy másik munkájára, tanulmányára hivatkozunk, úgy az utóbbit/utóbbiakat az előbb idézettől egyértelműen el kell különíteni (pl. rövidített címmel, kerülve az évszámos rövidítést) és erre hivatkozni. Ha szerkesztett műre, forráskiadványra vagy sokszerzős műre történik hivatkozás, akkor a cím után zárójelben közöljük a továbbiakban alkalmazott rövidített címet (pl. a továbbiakban Reg. Arp.). Ha több kötetes műre történik hivatkozás, kérjük minden esetben az idézett kötetszámot, eltérő kiadási hely és év esetén ez utóbbiakat is feltüntetni. (Pl. *Nagy I.*: i. m. XI. k. Pest, 1858.)
- A kéziratokban az évszázadokat – idézetek, tanulmány- és könyvcímek kivételével – arab számmal jelöljük.
- Írásaikat minden esetben Word for Windows szövegszerkesztő programban készítve juttassák el a szerkesztőségbe elektronikus úton a turul@mol.gov.hu vagy a szerkesztőség tagjainak címére. A szöveget balra zártan írják, és a kurziváláson kívül semmilyen kiemelés (kövérítést, aláhúzást, ritkítást) vagy formázást ne alkalmazzanak. A tapadó írásjeleket is kurziválni kell, ha az előtte álló szó kurzív.
- A betűtípusok megválasztásakor ajánljuk a Times New Roman-t.
- A lábjegyzeteket automatikus számozással kérjük megadni, „lábjegyzet”-programot választva. Így a jegyzetek az oldal aljára kerülnek.
- Amennyiben a kiadandó tanulmányban képet/képeket is kívánnak közölni, kérjük azt/azokat mellékelni, vagy digitális formában a kézírathoz csatolva beküldeni, minden esetben jelölve a kéziratban, az/azok hova kerüljön/kerüljenek. Csak nyomdai szempontból jó minőségű képeket tudunk közölni. A Magyar Országos Levéltár anyagából közlendő képet nem szükséges mellékelni, csak a pontos jelzetet feltüntetni.
- Amennyiben nagyobb méretű táblázatokat kívánnak közölni, melyek meghaladják a folyóirat szedéstűkőr-szélességét, kérjük azokat a tanulmány szövegének végéhez illeszteni, külön szakaszban. A genealógiai táblázatokat is Word for Windows szövegszerkesztő programban kérjük.
- Csak a jegyzetekben (ld. = lásd, vö. = vesd össze, pl. = például) használjunk rövidítéseket, a főszövegben ne, ott tehát kiírjuk, hogy „például”.
- A főszövegben és a jegyzetekben az idézeteket nem kurziváljuk, csak idézőjelbe tesszük. Az idegen nyelvű (többnyire latin) kifejezéseket, formulákat viszont kurziváljuk.
- A folyóiratban közlésre kerülő tanulmányokról különnyomatokat csak külön igény alapján, megegyezés szerint készítünk. Az aktuális számból a tanulmányok szerzői öt tiszteletpéldányt kapnak, valamint dolgozatukat elektronikusan PDF formátumban.

Példák a hivatkozásokra:

Monográfiák esetében:

Szentpétery Imre: Magyar oklevéltan. Bp., 1930. (A magyar történettudomány kézikönyve II. 3.)

Folyóiratok esetében:

Ghyczy Pál: Kanizsai Dorottya címereslevele 1519-ből. *Turul*, 46 (1932) 68–70.

Szerkesztett kiadvány esetében:

Thallóczy Lajos: Jajcza (bánság, vár és város) története 1450–1527. (Az oklevéltárat szerk. Horváth Sándor.) Bp., 1915. (Monumenta Hungariae Historica, Diplomataria XL.) 76.

Tanulmánykötetben megjelent írás esetében:

Kubinyi András: A királyi udvar élete a Jagelló-korban. In: Kelet és Nyugat között. Történeti tanulmányok Kristó Gyula tiszteletére. (Szerk. Koszta László.) Szeged, 1995. 309–355.

Digitális adathordozók esetében:

Engel Pál: Középkori magyar genealógia. CD-ROM. Bp., 2001. Oslis nem.